

DAT FOTOGRAFEER JE TOCH NIET?!

Handboek voor fotograferen bij afscheid

Boukje Canaan

Boukje Canaan

DAT FOTOGRAFEER JE TOCH NIET?!

Handboek voor fotografieren bij afscheid

1e druk, 2018

Belangrijk - Important

Copyright: © Boukje Canaan, Jan van Brabantstraat 41, 5282NT, Boxtel, The Netherlands.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en / of openbaar gemaakt op welke manier dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

Met de gefotografeerden zijn strikte afspraken gemaakt over de publicatievoorwaarden. Het is daarom nadrukkelijk verboden om foto's zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur-uitgever Boukje Canaan over te nemen uit dit boek en op enigerlei wijze te reproduceren of op te slaan. Dit op straffe van rechtsvervolging.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced or distributed in any form or by any means, or stored in a database without any prior written permission of the author.

Strict agreements have been made with those photographed about the conditions of publication. Because of this, it is expressly prohibited to reproduce, transmit or store in a retrieval system any part of this publication, in any form or by any means, without prior permission in writing from author and publisher Boukje Canaan, Boxtel, under penalty of prosecution.

Exemplaren zijn rechtstreeks te bestellen via www.afscheidsfotograaf.nl/cfboek/

ISBN 9789082393842

Omslagfoto

Boukje Canaan

Auteursfoto

Jeroen Elting

Met medewerking van

Trudy van Rooij-van Mil

Vormgeving

Cover en boek lay-out Daisy Renders- van Hellemond

Drukkerij

Theseus' Ship Publishers

Boukje Canaan

DAT FOTOGRAFEER JE TOCH NIET?!

Handboek voor fotografieren bij afscheid

VOORWOORD

Dat fotografeer je toch niet? Het is een vraag die helaas nog steeds gesteld wordt als het over afscheidsfotografie gaat. Ik had ook nog nooit gehoord van deze aparte tak binnen de fotografie voordat mijn moeder overleed in 2009. Toch wist ik dat ik foto's wenste van haar uitvaart. Helemaal toen onze oudste dochter zei dat ze voor de rouwstoet wilde uitlopen, verkleed als engeltje, waar oma zo van hield. Ik zou haar koppie niet kunnen zien vanuit waar wij zouden lopen. Welke uitdrukking zou ze hebben op haar gezicht? Trots? Vol tranen, met een lach? Daarom huurde ik een fotograaf in. Maar deze fotograaf wist niet wat mijn wensen waren. Hij bleek bovendien de intimiteit te schuwen. Mijn teleurstelling toen ik de foto's ontving was voor mij de trigger om het vak van afscheidsfotografie vorm te gaan geven en vervolgens de kwaliteit ervan te borgen. Ik wilde niet dat anderen ooit zouden meemaken wat ik had meegemaakt. Want wanneer je behoefte aan iets hebt, is het belangrijk dat je krijgt wat je wenst.

Toen ik mezelf afscheidsfotograaf ging noemen kwam er een verdieping. Dat kwam omdat ik tegen zaken aanliep die ik moest oplossen. Zo volgde ik bijvoorbeeld een training in hoe je een onbekend fenomeen als afscheidsfotografie in de markt kunt zetten.

Dat was nodig want de uitvaartwereld is een aparte wereld, vergeven van taboes. Het is lastig om duidelijk te maken dat er bij een uitvaart een gespecialiseerde fotograaf nodig is. Terwijl een deskundige fotograaf meerwaarde kan bieden. Door middel van foto's zijn er geen woorden nodig want foto's spreken voor zich. Toch kunnen afscheidsfoto's een gesprek op gang brengen. Ze kunnen het taboe van spreken over de dood helpen te doorbreken waardoor er over een verlies of afscheid gesproken kan worden. Bovendien kan een afscheidsfotograaf psychologisch veel betekenen op het moment dat hij in contact komt met mensen die plots nabestaanden zijn geworden.

Sinds 2014 geef ik les aan fotografen. Ik wilde de cursus in de schijnwerpers zetten en verder verbeteren met een naslagwerk, dit boek. Daarnaast coach ik fotografen en heb ik het keurmerk Afscheidsfotograaf ontwikkeld, www.keurmerkafscheidsfotograaf.nl. Hierin

zijn de competenties vastgelegd waarover een afscheidsfotograaf moet beschikken. Dat heb ik gedaan omdat ik ervoor wil zorgen dat afscheidsfotografie goed uitgevoerd wordt. Elke misstap die een fotograaf maakt betekent een smet op het vak en zorgt ervoor dat een gezin of uitvaartverzorger waarschijnlijk nooit meer voor afscheidsfotografie zal kiezen.

Een bekwaam afscheidsfotograaf is:

- iemand die met gevoel op een technisch goede manier kan fotograferen om van ieder gebeuren een compleet beeldverhaal te maken.
- iemand die kennis heeft van rouw en verlies en met emoties kan omgaan zodat hij zijn werk in volle verantwoordelijkheid kan uitvoeren.
- iemand die de intimiteit niet schuwt en zich niet verschuilt achter de camera.
- iemand die kan communiceren met alle typen mensen in allerlei lastige situaties.
- iemand die lef heeft om uit zijn comfortzone te stappen en als eerste contact kan leggen.
- iemand die oog heeft voor emoties.
- iemand die liefdevol en bevlogen is, met oog voor de persoonlijke details en het grotere geheel.
- iemand die weet hoe hij de waarde van afscheidsfotografie kan overbrengen.
- iemand die weet hoe hij kan verkopen zonder opdringerig te zijn.
- iemand die met volle aandacht kan luisteren en puur op de persoon in alle openheid kan reageren.

Een bekwaam afscheidsfotograaf is een ondernemend persoon die vele kwaliteiten en vaardigheden bezit.

In dit boek leg ik uit wat de basisvaardigheden zijn van afscheidsfotografie. Na het lezen ben je niet meteen een bekwaam afscheidsfotograaf. Naast theorie is er ook oefening en ervaring nodig. Je kunt hiervoor mijn cursussen volgen en ik kan je helpen door middel van coaching. Maar ik waarschuw je: je gaat weerstand voelen. Want je gaat leren over zaken die met emoties en gedrag te maken hebben. Je gaat in dit vak pijn tegenkomen.

Jaren ervaring en vele gesprekken zijn de basis van dit boek. Ik schrijf ook over mijn fouten en de lessen die ik eruit leerde. Tijdens een afscheid moet alles goed verlopen. Vooral goede communicatie is cruciaal. Daarom is dat een groot onderdeel van dit boek. Ook leg ik uit wat je kunt doen als het toch per ongeluk fout gaat.

Ik weet dat er intussen meer vrouwen zijn in dit beroep en de uitvaartbranche, toch heb ik in dit boek voor de mannelijke variant gekozen. Ik heb het dus over fotograaf in plaats van fotografe, uitvaartverzorger in plaats van uitvaartverzorgster. De vrouwen die deze beroepen uitoefenen zie ik als geëmancipeerd genoeg om hiermee om te kunnen gaan. Verder zijn er termen als uitvaartleider, uitvaartbegeleider, uitvaartondernemer en uitvaartverzorger. Om geen onderscheid hierin aan te geven schaar ik ze in dit boek allen onder het woord uitvaartverzorger.

Ik hoop dat ik met behulp van dit boek afscheidsfotografie bekender kan maken. Dat niet alleen fotografen het lezen, maar ook anderen in de rouwbranche. Voor hen zijn veel hoofdstukken ook interessant. Veel leesplezier gewenst.

Op een emotioneel gezondere wereld!

Boukje Canaan

Op mijn website www.afscheidsfotograaf.nl kun je meer vinden over de opleiding en kun je tips opvragen om zelf een uitvaart vast te leggen. Tijdens het lezen in dit boek vind je soms links voor verdere verdieping.

DANKWOORD

Graag dank ik Trudy van Rooij voor het helpen neerzetten van dit boek, voor het bepalen van de inhoud, het redigeren, het aanhoren van mijn verhalen en voor haar steun in het gehele proces. Zonder haar was dit boek er zomaar niet gekomen. Mijn man Jeff Canaan voor zijn geduld met mij en het aanhoren van het tikken op de laptop in bed iedere ochtend, terwijl hij nog probeerde uit te slapen. Enorm dankbaar ben ik voor de mensen die toestemming gaven voor het gebruik van de foto's in dit boek en onze kinderen voor meewerken aan de coverfoto. Dank ook aan de proeflezers, met name ritueelbegeleider Ger Thonen, afscheidsfotograaf Talitha Cornelissen, fotograaf Marcel Wiegerink en rouw-experts Manu Keirse. Mijn fijne collega Daisy Renders die met haar vormgeving het uiterlijk van het boek medebepaalde. Uiteraard dank ik alle mensen die hun medewerking hebben verleend, zij het in steun, tips, vertrouwen en alle donaties tijdens de 'crowdfunding'. Op pagina 137 staan zij vermeld. Het was een mooie reis.

Op een emotioneel gezondere wereld.

Boukje Canaan

INHOUD VAN HET BOEK

In het eerste hoofdstuk kun je lezen over de basisvaardigheden van de uitvaartfotograaf. Wanneer je weinig tijd hebt en wilt weten hoe je op de juiste wijze een afscheid fotografeert, kun je hier de belangrijkste aandachtspunten vinden. Je leest onder andere waar je aan moet denken wanneer je de opdracht aanneemt, hoe je je gedraagt en communiceert voor, tijdens en na het fotograferen en hoe je technisch een uitvaart fotografeert. Bedenk echter wel dat uitvaartfotografie een bijzondere niche is die een goede voorbereiding en specifieke vaardigheden vergt.

Daarna kun je lezen over wat rouw is, hoe het werkt en hoe rouwende mensen kunnen reageren. Je leest over hoe je met hen kunt omgaan en hoe je omgaat met de verschillende gedragingen. Je kunt lezen over hoe je je gedraagt ten opzichte van de uitvaartverzorger, de nabestaanden en de buitenwereld. Hierbij komt ook aan bod hoe je integer en met respect communiceert. De verschillende, veel voorkomende, situaties worden besproken en hierbij wordt uitgelegd hoe je je hier gedraagt en hoe je het beste foto's kunt maken. Daarnaast kun je lezen over het auteursrecht (copyright) en hoe je je portfolio kunt samenstellen met respect voor de nabestaanden. Ook krijg je uitleg over de AVG, de privacywet, gericht op de afscheidsfotograaf.

In de laatste twee hoofdstukken kun je lezen over de praktische zaken rondom de opdracht. Denk hierbij aan je planning en afspraken en de manier waarop je oplevert. Ook wordt besproken hoe je met je eigen emoties en zenuwen kunt omgaan. Daarnaast komt het belang van rust voor jezelf aan de orde, en hoe je deze rust realiseert.

Internetbronnen

Hier vind je een overzicht van de internetpagina's waarnaar ik in dit boek verwijs. Om ze gemakkelijk te kunnen raadplegen staan er ook QR-codes en bitly-codes bij.

ALGEMENE INHOUDSOPGAVE

Voorwoord.....	5
Dankwoord	7
Inhoud van het boek.....	8
Algemene Inhoudsopgave.....	9
1. Basisvaardigheden in het kort.....	12
1. Uitvaartfotografie in het kort	12
2. Basisbeginselen fotografie	16
3. Apparatuur.....	23
4. Termen voor de afscheidsfotograaf	25
5. Bewegen	29
6. Zekerheid & vertrouwen.....	31
7. Van iets verdrietigs iets moois maken	33
8. Opdracht aannemen of niet	34
9. Voorbereiding op een telefonische aanvraag	36
Samenvatting	38
2. Rouw.....	40
1. Wat is rouw?.....	40
2. Copingstrategieën	47
3. Omgaan met emoties en gedrag van anderen.....	48
4. Foto's maken van rouwenden	54
5. Meer bieden als fotograaf	56
Samenvatting	57
3. Houding en communicatie.....	59
1. Zelfreflectie	60
2. Houding en communicatie ten opzichte van nabestaanden	60
3. Houding en communicatie ten opzichte van de uitvaartverzorger	68
4. Houding en communicatie ten opzichte van de buitenwereld	73
5. Integriteit	76
6. Respect	79
7. Schuld en goedmaken.....	79
Samenvatting	80

4. Tijdens het fotograferen	82
1. Voorbereid zijn op elke situatie	82
2. De verschillende situaties.....	85
3. Lensgebruik en overige spullen.....	94
Samenvatting	96
5. Copyright foto's	97
1. Copyright.....	97
2. Portfolio	101
Samenvatting	103
6. AVG-wetgeving.....	105
1. De wet	105
2. AVG voor de afscheidsfotograaf	105
Samenvatting	107
7. Emoties	108
1. Angst om emotioneel betrokken te raken.....	108
2. Zenuwen.....	110
Samenvatting	112
8. Planning en afspraken	113
1. Welke foto's ga je maken?	113
2. Wat lever je op?	115
3. Stappenplan dag van afscheid.....	117
4. Samenwerking met anderen.....	118
5. Nabewerking en oplevering plannen	120
6. Rust voor jezelf.....	124
Samenvatting	126
Algemene samenvatting.....	128
Boektitels.....	135
Donateurs crowdfunding April '19	136
Internetbronnen	141

BASISVAARDIGHEDEN IN HET KORT

Het zal je maar gebeuren: je bent een trouwfotograaf en je krijgt 's avonds een telefoontje van mensen die je eerder fotografeerde. Ze vragen je nu om over vijf dagen een uitvaart te fotograferen. Ze weten dat je hier geen ervaring in hebt, maar toch willen ze jou.

Welke vragen stel je? Hoe bereid je je voor? Zijn er andere specifieke camera-instellingen bij het fotograferen van een uitvaart? Wat mag je absoluut nooit doen? Hoe maak je een goede afscheids- of uitvaartreportage? Voor het fotograferen van een uitvaart is er een goede voorbereiding nodig. Het vergt training en bijzondere technieken. Maar om je in een dergelijke situatie toch op weg te helpen, en ervoor te zorgen dat je zo min mogelijk fouten maakt, beschrijf ik in dit hoofdstuk de belangrijkste basisvaardigheden van de uitvaartfotograaf.

Doelstellingen

Aan het einde van dit hoofdstuk heb je geleerd:

- Wat de belangrijkste aandachtspunten zijn bij het fotograferen van een uitvaart
- Welke camera-instellingen en verdere technieken je gebruikt als afscheidsfotograaf
- Welke apparatuur je nodig hebt voor afscheidsfotografie
- Welke termen je tegenkomt in de uitvaartwereld
- Hoe en wanneer je kunt bewegen tijdens het fotograferen van een uitvaart
- Waarom zelfvertrouwen voor de uitvaartfotograaf belangrijk is en hoe je dit bereikt
- Hoe je van iets verdrietigs iets moois kunt maken
- Waarom je soms een opdracht niet aanneemt en hoe je dit communiceert
- Hoe je voorbereid bent op een telefonische aanvraag

1. Uitvaartfotografie in het kort

Ben je als fotograaf gevraagd om op korte termijn een afscheid te fotograferen? Zonder dat je hier ervaring mee hebt? Voor jou noem ik in deze paragraaf de belangrijkste zaken. Heb je meer tijd, dan kun je verderop in het boek het uitgebreidere verhaal lezen.

Wees aanwezig

Je bent natuurlijk op tijd aanwezig. Maar ook je presentie is van belang. Mensen voelen zich vaak niet op hun gemak als ze naar een uitvaart gaan. Als er dan ook nog een fotograaf rondloopt die hen op de foto zet, is dat bijna angstaanjagend.

Om ze alvast te laten wennen aan het feit dat je er met je camera bent ga je in het zicht staan. Je doet nog niet veel, maar bent aanwezig. Kijk de mensen met een open blik aan. Ben zelfverzekerd en straal een prettig vertrouwen uit. Zo vertel je non-verbaal dat je er bent vanuit een goed uitgangspunt. Je laat zo in je houding weten dat je geen paparazzo bent en dat het de wens van de familie en nabestaanden is om alles gefotografeerd te hebben.

Lees ook Hoofdstuk 3 Houding en communicatie op bladzijde 58.

In dit hoofdstuk kun je meer lezen over gedrag en communicatie ten opzichte van de uitvaartverzorger, nabestaanden en de buitenwereld.

Geef kennis van aanwezigheid

Laat ook verbaal weten dat je aanwezig bent. Dit kan zowel mondeling als schriftelijk. Vraag de uitvaartverzorger of de eerste spreker kan aangeven dat er uit wens van de familie en nabestaanden foto's gemaakt worden. Je kunt ook bij de plaats waar mensen binnenkomen, bijvoorbeeld bij het condoleanceboek, een briefje neerleggen of ophangen waarop staat dat er uit wens van de familie een fotograaf aanwezig is. Je doet dit omdat afscheidsfotografie nog altijd niet gewoon is. Je maakt duidelijk dat je er bent op wens van familie en nabestaanden.

Lees ook Hoofdstuk 4 Tijdens het fotograferen op bladzijde 82.

In dit hoofdstuk kun je meer lezen over gedrag en communicatie tijdens het fotograferen.

Verdwij in onzichtbaarheid

Je bent duidelijk zichtbaar, maar je moet ook onopvallend kunnen zijn. Dat doe je door niet in de weg te lopen. Je blijft aan de kant en stelt je zoveel mogelijk onopvallend op. Benader de dienst als zijnde een toezienend oog. Ga niet voor de kist uitlopen, loop niet door het zicht van mensen als ze aandachtig kijken en luisteren, maar neem strategische plekken in. Je kunt vanuit verschillende hoeken fotograferen zonder dat je hindert.

Lees ook Hoofdstuk 3 Houding en communicatie op bladzijde 59 en Hoofdstuk 4 Tijdens het fotograferen op bladzijde 82.

Loop enkel op gepaste momenten

Je kunt lopen op momenten dat iemand anders ook loopt, dus wanneer iemand van of naar het spreekgestoelte loopt, of wanneer er naar een muziekstuk wordt geluisterd. Neem nieuwe plekken in om andere hoeken zo te kunnen belichten.

Draag gepaste kleding en schoenen

Zorg dat je soepele kleding draagt. Trek kleding en schoenen aan die geen geluid maken.

Lees ook Hoofdstuk 4 Tijdens het fotograferen op bladzijde 82.

Ik hoorde eens dat een fotograaf met cowboy-laarzen aan veel aandacht vroeg met het ge-klik-klak van zijn schoeisel of dat kleding 'ritselt en 'glimt'. Dit is storend en zorgt ervoor dat mensen een slechte ervaring hebben met een afscheidsfotograaf, of die nu wel of geen mooie foto's maakt.

TIP Mat zwart absorbeert licht en vangt daardoor geen extra aandacht. Ik zie dit als passend bij je rol en niet alleen vanwege de traditionele rouwkleur.

Gebruik een lichtsterke lens, geen flits

Gebruik geen flits maar zorg voor een goede lichtsterke lens. Een 50mm lens op een Full frame camera of 35 mm op een crop-camera met een diafragma van F/1,4 kan volstaan. Dat heeft de volgende redenen:

- In kerken en crematoria is het vaak vrij donker

- Een flitser op de camera is een enorme stoorzender of aandachtvrager
 - De reikwijdte van het flitslicht voldoet vaak niet
 - Flitslicht haalt veelal de sfeer van het moment weg
 - Een flits geeft harde contrasten
 - Een flits zorgt voor onderbelichting op alles wat verder weg ligt en maakt het plaatje plat
- We willen juist sfeerfoto's van deze dag, vandaar dus absoluut geen flitsgebruik tijdens herinneringsdiensten.

Lees ook Hoofdstuk 4 Tijdens het fotograferen op bladzijde 82.

Stel de ISO waarde hoger in

Wanneer je binnen gaat fotograferen is het slim om de ISO-waarde op te schroeven. Gebruik in de nabewerking de ruisonderdrukking. Je krijgt iets korrelige beelden, maar dat is in dit geval niet ernstig. Het gaat om de indrukken die je vastlegt, het gevoel en de juiste sfeer rondom het gebeuren en niet zozeer om de hoogste kwaliteit. In de nabewerking kun je altijd nog wat extra contrast aanbrengen of met de luminantie werken om het plaatje iets mooier te maken.

Lees ook Hoofdstuk 3 Houding en communicatie op bladzijde 58 en Hoofdstuk 4 Tijdens het fotograferen op bladzijde 82.

Gebruik de stille spiegel-opklap-modus

Heb je een spiegelreflexcamera dan is er de mogelijkheid om in het menu de functie van stille opklap-spiegel in te stellen. Het zorgt voor minder geluid bij elke foto. Zoek uit of jouw camera dit kan.

Zet je camera op stil

Alle geluidjes die een camera maakt kunnen irritatie opwekken. Een systeemcamera heeft geen spiegel, maar heeft wel het klik-geluid. Zet deze uit. Net als alle (scherpstel)piepjes die aandacht kunnen trekken. Alle geluidjes die je camera maakt om je te helpen bij het vertellen dat je focus goed is en dat je de foto gemaakt hebt, zet je uit. In het instellingenmenu van de camera zijn deze opties te vinden.

Zorg voor voldoende close-ups en detailfoto's

De bloemen zullen na een week vergaan, dus zet deze zeker op de foto. Inclusief het lint of de kaart. Indien mogelijk fotografeer je deze voorafgaand aan de dienst of viering, of juist achteraf, zodat je geen momenten van mensen mist. Fotografeer de rouwkaart, het eventuele bidprentje, of andere bijzondere elementen die horen bij deze speciale gelegenheid. Fotografeer alle familieleden en directe naasten in redelijke close-up. Let op handen die gesloten zijn, die een ander steunen, of die iets vasthouden, zoals een bloem.

Schuw de intimiteit niet

Fotografeer mensen ook gewoon van voren. Een album met enkel achterkanten van mensen is niet gewenst. Niet enkel trieste maar ook de blije emoties zullen soms te zien zijn. Er worden immers herinneringen van de overleden persoon opgehaald, en die zijn vaak niet treurig. Er kan zomaar gelachen worden. Zorg dat je ook deze momenten pakt.

Houd rekening met de 'roes' van de dierbaren

Vestig niet alleen de aandacht op de meest dierbaren van de overledene. Fotografeer juist veel gezichten van alle aanwezigen. Het is prettig voor de nabestaanden om later gezichten te herkennen. Het is voor hen onmogelijk om te onthouden wie er allemaal een laatste groet kwamen brengen. De eerste dagen na het verlies leeft men in een 'roes'. Men is bezig geweest met regelen en handelt in een 'overlevingsmodus'. Hoe alert of scherp rouwenden ook kunnen zijn, het is voor een mens onmogelijk om alles mee te krijgen.

Bekijk of er een totaalplaatje te maken valt

In een kerk is het vaak wel mogelijk om een vogelperspectief te maken, vanaf het balkon bij het koor of bij het orgel. Is er geen koor of organist dan zit de deur voor de trapopgang vaak op slot. In dat geval benader je ruim van tevoren de koster of laat je de uitvaartverzorger de sleutel voor je regelen.

In een crematorium of andere ruimte is er niet altijd de mogelijkheid tot 'klimmen'. Je moet het totaalplaatje dan voorbereiden en plannen. Neem een foto door even op een stoel te gaan staan. Stel de juiste waarden op je camera van tevoren goed in en gebruik hiervoor je groothoeklens. Wanneer de aandacht van de mensen bij iets anders ligt, kun je deze overzichtsfoto zeker maken.

Heb oog voor het onverwachte

Na de dienst of viering is er vaak mogelijkheid tot condoleren. Dit is het minder formele gedeelte. Kinderen hoeven niet meer stil te zitten, er mag gepraat worden, er wordt wat gedronken (en gegeten). Er ontstaat meer 'lucht'.

Loop dan ook zeker even naar buiten. Er zijn altijd mensen die even een luchtje gaan scheppen. Of kinderen die buiten mogen uitrazen. Je kunt hier vaak bijzondere fotomomenten meemaken die je niet wilt missen. De knuffels en omhelzingen van mensen die de familie ontvangt met hartverwarmende woorden geven mooie beelden van de condoleance.

Lees ook Hoofdstuk 4 Tijdens het fotograferen op bladzijde 82.
In dit hoofdstuk worden nog meer situaties uitgelicht.

Houd contact met de mensen waarvoor je de reportage maakt

Houd oogcontact met de mensen waarvoor je de reportage maakt. Soms spreken ze wensen niet direct uit, maar uiten ze die non-verbaal. Ze zoeken misschien meerdere malen contact. Hoewel je geen gedachten kunt lezen, kun je wel aanvoelen dat er iets verwacht wordt. Ze willen bijvoorbeeld dat je stopt, of weggaat, of dat je juist blijft totdat de kist de oven in gaat terwijl dit vooraf niet zo was afgesproken. Ze willen misschien dat je nog even teruggaat naar de begraafplaats voor een foto van het nu gesloten graf.

Wat vooraf gewenst was, hoeft niet altijd gewenst te zijn op het moment als het daar is. Of andersom.

Lees ook Hoofdstuk 3 Houding en communicatie op bladzijde 59.
In dit hoofdstuk wordt hier verder op ingegaan.

Blijf rustig onder alle omstandigheden

Als toeschouwer van het geheel behoort je de sfeer juist te willen weergeven. Maar het kan zijn dat je zelf overmand wordt door emotie. Een prachtig muziekstuk na een emotioneel verhaal zou zo maar teveel kunnen zijn. Je hebt je dan mee laten slepen.

Je bent ook maar een mens. Onderdruk het niet krampachtig, maar adem rustig door. Je komt er zo eerder doorheen, zodat je weer verder kunt gaan met je taak.

Hoe zekerder jij je voelt, hoe beter je jouw werk kunt doen.

Lees ook Hoofdstuk 1 Basisvaardigheden in het kort, paragraaf Zekerheid & vertrouwen op bladzijde 31.
Hoofdstuk 6 Planning en afspraken, paragraaf 6 Rust voor jezelf op blz. 124.
Hier kun je lezen over hoe je rustig kunt blijven en je zelfverzekerd kunt voelen.

2. Basisbeginselen fotografie

Ik ga ervan uit dat je een fotograaf bent die zijn camera goed kent. Voor een afscheidsfotograaf is dat extra belangrijk omdat je met verschillende lichtomstandigheden te maken hebt. Denk aan:

- Tegenlicht

Bijvoorbeeld in een crematorium wanneer de kist met de overledene voor het raam staat.

- Fel licht

Wanneer er geen raam is en de verlichting fel gericht is op de plek waar de overledene komt te staan. Het kan dan lastig zijn om mooie plaatjes te maken van de kist in combinatie met mensen eromheen.

- Donker

In een kerk kan het vrij donker zijn, je hebt te maken met kaarslicht en lichtinval door glas-inloodramen.

- Overbelichting

Dit is het geval wanneer het licht (de zon) fel binnen je lens valt en het onderwerp dat je wilt fotograferen tussen de lichtbron en jou in staat. Wanneer je belicht voor het onderwerp dan heb je te maken met plekken die overbelicht raken. Inflitsen is hier geen optie. Jouw positie bepalen en kaderen voordat je een foto maakt zijn belangrijke vaardigheden die je moet kunnen toepassen voor een volledige reportage.

Als afscheidsfotograaf moet je:

- Kunnen schakelen tussen lichte en donkere plekken
- Weten wat de manuele instellingen van je camera zijn
- Blijven oefenen op het blindelings vinden van de knoppen onder je duim en wijsvinger
- Weten waarmee je aanpassingen maakt terwijl je met je oog de belichting door de zoeker in de gaten houdt
- Kiezen hoe je wilt werken
 - met volledige manuele instellingen
 - met voorkeuzeknoppen
- Je afvragen welk deel van je belichtingsdriehoek je wilt kunnen aanpassen onder je duim en welke onder je vingers

Ervaringsverhaal

Wat ik zelf zo heerlijk vind aan de systeem-camera Fuji XT-2 is dat de diafragmaring met mijn linkerhand te verdraaien is, zoals ik dit leerde met een analoge camera. De sluitertijd en de focus-knoppen kan ik aanpassen met mijn vingers en duim aan mijn rechterhand. Zo gebruik ik zelf de back-focus button, om de focus los te koppelen van de lichtmeting die ik onder de ontspanknop houd. Ik wil zelf de controle houden op wat ik scherp in beeld breng, los van de belichting.

Focus en licht

Focus en licht zijn de twee grootste elementen waarmee je als fotograaf kunt aantonen dat je een ware kunstenaar bent. Met scherpste, ofwel focus, leg je de aandacht op het onderwerp of juist op het gehele plaatje. Met licht kun je ook de aandacht vangen of een onderwerp versterken. Licht zorgt voor contrasten, licht tegen donker. Door het juiste gebruik van licht kan het platte tweedimensionale plaatje diepte krijgen.

Focus

Scherpstellen of focussen is het kiezen van het onderwerp dat je in je foto scherp wilt hebben. Je kunt er de aandacht van de kijker mee sturen. Het zorgt voor scherpere beelden en betere composities. Er zijn twee soorten instellingen: M(F): Manuele focus en AF: Automatische focus. Tegenwoordig gebruiken we in veel gevallen de autofocusmodus (AF). Werk je met de autofocusmodus dan kun je instellen waar de focus komt te liggen met behulp van het menu op de camera. In de zoeker van de camera zijn er meerdere focuspunten die oplichten om aan te geven waar de focus komt te liggen. Zo kun je kiezen

voor een of meerdere focuspunten, flexibele of multi focuspunten, in en om het midden gerichte focuspunten of het enkel focuspunt in het midden. De focusingmodus kan verder worden ingedeeld in het enkele (single) focuspunt (eenmalig scherpstellen en behouden) of het continue servo (volgen van een bewegend onderwerp).

AI Servo of Continue Servo

Herpositionering van je scherpte in de compositie is te gebruiken met onderwerpen die stilstaan. Zet deze niet te veel in bij afscheidreportages waarbij de scherptediepte klein is.

Wanneer mensen gaan lopen of bewegen dan wil je dat de scherpte met je mee verandert. Dit is mogelijk door te kiezen voor Continue Servo. Je camera zal dan continu scherpstellen op het onderwerp dat beweegt.

Diafragma heeft invloed op de scherptediepte

Iedere lens is weer anders. Er is een groot verschil tussen een prime lens of een zoomlens. Een prime heeft een vaste brandpuntsafstand (35mm, 50 mm, 85mm enz.). Het scherpste beeld verkrijgt je meestal door je diafragma in te stellen met twee tot drie stops vanaf de grootste opening (het kleinste f-getal). Voor je werk met afscheidreportages beveel ik prime lenzen aan, omdat zij een scherper beeld geven dan zoomlenzen. Ze zijn goedkoper dan een zoomlens. Al het geslepen glas dat verwerkt zit in een zoomlens maakt ze duurder.

We hebben geleerd dat je het meeste in beeld scherp kunt krijgen door de scherptediepte zo groot mogelijk te maken met een hoog diafragmagetal, bijvoorbeeld f-22. Maar dat wil niet zeggen dat dit ook het scherpste beeld geeft. Je hebt dan in veel gevallen voldoende licht nodig of je zult de camera op statief moeten gebruiken. Een statief inzetten is haast onmogelijk en moet een duidelijke keuze voor je zijn, want dit maakt je opvallend en minder flexibel. Een lens geeft in de meeste gevallen het scherpste beeld rond f-5,6.

Uit ervaring weet ik dat de kleine getallen en een wijde opening veelvuldig worden ingezet om te kunnen werken in lastige lichtsituaties. Wanneer je niet kunt zoomen is het fijn dat je toch de aandacht op een onderwerp of persoon kunt vestigen door de kleine scherptediepte die je dan krijgt.

Diafragma en scherptediepte

Bij scherptediepte gaat het erom hoeveel er scherp in beeld is, voor en achter het punt waarop je de focus hebt gelegd. Hoe hoger het f-getal hoe meer scherptediepte je krijgt. Behalve wanneer het onderwerp dicht bij de lens staat. De brandpuntsafstand bepaalt mede de scherptediepte. Hoeveel er scherp in beeld komt, heeft met meerdere factoren te maken. Je kunt er standaard vanuit gaan dat de scherptediepte voor je brandpuntsafstand kleiner is dan wat erachter ligt.

Automatisch scherpstellen

De sensoren om automatisch scherp te stellen werken het beste wanneer ze op onderwerpen focussen waarop contrast te vinden is. Het kan soms lastig zijn om te vertrouwen op de automatische scherpstelling wanneer het onderwerp te egaal van kleur is. Een donkere persoon bijvoorbeeld in een donkere omgeving of setting geeft op die manier geen contrast en dus kan de camera moeite hebben om de lenzen zo te schuiven dat het focuspunt gevonden wordt. Ook wanneer je werkt in donkere of slechte lichtsituaties is het lastig scherpstellen.

Manueel scherpstellen

Als afscheidsfotograaf heb je te maken met lastige lichtsituaties, moet je stil kunnen werken en zijn er regelmatig situaties waarbij mensen in beeld bewegen. Denk bijvoorbeeld aan het lopen met de kist. In een aantal van die situaties kan het slim zijn om de manuele focus te gebruiken.

In de volgende gevallen gebruik je de M-stand:

- Weinig licht, laag contrast
- Bewegend onderwerp (actie)
- Door obstakels (hekwerk, gaas, bladeren, enz.)
- Wanneer stilte een must is (en je kunt de geluidjes niet uitzetten)

De scherpstelring aan de lens kun je gebruiken wanneer je in de automatische stand geen bevredigend beeld kunt maken.

Sluiterijd heeft invloed op de bewegingsscherpte

Ook de sluitertijd heeft invloed op de scherpste. Een foto die bewogen is, of het onderwerp dat is gevangen in beweging geeft een motion-blur (bewegingsonscherpte) op de foto. Een trage sluitertijd zorgt hiervoor. Deze onscherpte of blur kan niet opgelost worden in de nabewerking.

De gouden regel om bewegingsonscherpte te voorkomen wanneer je je camera handmatig bedient is om niet onder de sluitertijd te komen die zorgt voor camera-bewegingsonscherpte. Blijf boven het brandpuntafstand (focal length) van de lens die je gebruikt. Gebruik je bijvoorbeeld een 85mm lens (vast brandpunt), ga dan niet lager dan 1/100 met je sluitertijd wanneer je de camera in je handen houdt. Wordt er dubbel bewogen, de mensen lopen en zelf sta je ook niet compleet stil, dan is het minimum zelfs nog hoger en is de sluitertijd op 1/200 het minimum.

Gebruik je een nog langere lens, dan is het haast onmogelijk om met lage sluitertijden te werken, of er is geen scherp plaatje mogelijk. Met een 300mm lens en de sluitertijd op 1/100 zal je zeker een bewogen beeld maken. Ook wanneer je ISO hoog is.

Een telelens is in veel gevallen geen prettige lens voor een afscheidsdienst die binnen gehouden wordt.

Omgaan met onscherpte - mogelijkheden

Er zijn zeker mogelijkheden om met onscherpte om te gaan, echter zijn ze voor een afscheidsfotograaf lastig in te zetten. Toch benoem ik ze hier.

Gebruik een statief (monopod) of zelfs een draadloze afstandsbediening. Zet deze alleen in wanneer je de tweede fotograaf bent. In die hoedanigheid kun je gemakkelijker een paar vaste plekken innemen. De eerste fotograaf loopt namelijk rond.

Voor een momentopname waarbij je de sluitertijd op zijn laagst zet en je hier bewust van bent kun je het volgende nog wel eens inzetten: zet je lichaam stevig neer, je elleboog in de zijkant van je lichaam. Adem in tijdens het scherpstellen en adem uit tijdens het doordrukken van het ontspanknopje. Leun tegen een pilaar of muur of ander stevig object voor extra stabiliteit.

Een flits zorgt voor het bevroren van een moment, maar een flitser op de camera willen we niet gebruiken tijdens een uitvaart.

Je kunt zorgen voor een achtergrond met onscherpte of blur en het onderwerp scherp. Dit kun je doen door je camera mee te bewegen met het onderwerp in beweging.

De ideale situatie om de focus goed te krijgen is veel licht met flink veel contrasten om op scherp te kunnen stellen. Zodra het donkerder wordt en wanneer er bewogen wordt heb je last van mogelijk onscherpte in je foto. Voor de afscheidsfotograaf betekent dit dat we kennis moeten hebben van de belichtingsdriehoek. De ISO omhoog gooien dus, zodat je in je belichtingsdriehoek speling hebt om met je diafragma en je sluitertijd te werken. Dat is de kunst.

Truc om scherp te stellen in donkere situaties

Kun je lastig scherpstellen op een onderwerp omdat het zo donker is? Zoek dan eerst naar een plekje waar je contrast kunt vinden. Bijvoorbeeld daar waar een glim op de neus te vinden is of waar een witte blouse onder de kleding zit. Maar wanneer er weinig contrast te vinden is en je automatische focus het niet kan scherpstellen is er een truc om hier mee om te gaan. Je zet je live-view aan op je digitale camera en zet je lens in de manuele focus. Je kunt nu op je scherm meekijken waar je scherpste zit door in te zoomen op je onderwerp. Dit doe je door op de zoom (+) knop te drukken. (Het pictogram heeft een vergrootglas met een plusteken erin.) Met je linkerhand kun je nu de scherpste manueel aanpassen door de lens te draaien tot de juiste scherpste. Zorg dan wel voor een gekalibreerde lens.

Back button focus

Het gebruik van de back button focus kan een hulpmiddel zijn voor de fotograaf, maar dit is een handmatige instelling in je menu. Het eerste belangrijke voordeel: je hoeft niet bij elke verandering van een instelling opnieuw scherp te stellen. Verander je bijvoorbeeld de sluitertijd of ISO-waarde tussen de foto's door dan verandert er niks aan je positie ten opzichte van het onderwerp. Je hoeft dan ook niet verplicht opnieuw scherp te stellen. Daarnaast heeft back button focus in sommige camera's invloed op het wisselen tussen 'Continuous AF' en 'Single AF'. Als je een zelf aangewezen knop op de achterzijde (back button) van de camera gebruikt om scherp te stellen, kun je die gebruiken om razendsnel te wisselen van scherpstelmodus. Dit voordeel klinkt niet heel belangrijk, maar het kan net de tijd schelen die je nodig hebt om te blijven fotograferen. Je hoeft niet een menu in te duiken om de AF-modus te veranderen als een onderwerp plotseling beweegt.

Licht en lichtinval

Licht is nodig om een foto te kunnen maken. Ook met weinig licht kan men foto's maken, maar in de meeste gevallen kan dit niet zonder hulpmiddelen. Voor een afscheidsfotograaf is het van belang te weten wat men aanpast en hoe men te werk gaat in alle lichtsituaties. Je kunt op een zonnige dag in de winter op een besneeuwde begraafplaats staan of in een ziekenhuis met weinig licht moeten werken, of met kaarslicht in een kleine ruimte.

In de fotografie heeft men te maken met drie soorten licht.

- Direct licht
- Diffuus licht
- Indirect licht

Direct licht is wat rechtstreeks in de lens valt. Een lichtbron zoals een lamp of de zon straalt het licht in de lens.

Diffuus licht is direct licht dat een filter heeft gekregen om het licht te temperen en de stralen ervan te breken. Een fotograaf zal snel denken aan een softbox van een flitser. Maar diffuus licht wordt ook gecreëerd door (glas)gordijnen, of door bijvoorbeeld glas-in-loodramen en dergelijke.

Indirect licht is wat weerkaatst wordt in de directe omgeving. Alle onderwerpen die zichtbaar zijn voor het oog hebben in zekere zin (in)direct licht ontvangen. Indirect licht is altijd minder fel, doordat het al aan kracht is afgenomen door de reflectie. Dan ligt het ook nog aan de intensiteit en kleur van het oppervlak waarop het licht weerkaatst wordt en hoe fel het licht wordt ervaren.

Licht is in principe wit, maar bezit alle kleuren van het spectrum. Kleuren veranderen continu, maar de belichtingsmeter van een camera leest licht nog altijd met de grijschaal. De kleur van licht werkt ook met een schaal. Deze schaal heet Kelvin.

Grijskaart en witbalans

Een grijskaart reflecteert 18% van alle kleuren van het licht dat op de kaart valt. Zo krijg

je een gemiddelde van alle kleuren. De ingebouwde lichtmeter en witbalans van je camera rekent alles altijd terug naar het gemiddelde van 18% grijs. Iedere lichtsituatie is anders, daarom is het niet handig tijdens een uitvaart te fotograferen met behulp van de grijskaart. De werking van deze grijskaart in verhouding met je camera behoort je volledig te begrijpen als professioneel fotograaf. Een amateurfotograaf die afgaat op de automatische belichtingsmeter en witbalans kan soms behoorlijk de mist ingaan met de instellingen.

Tegenlicht

Tegenlicht is een veelvoorkomende situatie bij een crematorium waar de kist geplaatst wordt voor een groot raam waardoor men naar buiten kan kijken. Wanneer je hier als fotograaf mee te maken hebt kun je voor de dienst al wat instellingen uitproberen. Meet de witbalans en bekijk de Kelvin-waarde, stel je minimale waarden voor je sluitertijd vast, de maximale waarde voor je ISO en bepaal de range waarin je met je diafragma wilt spelen. Je hebt ook met tegenlicht te maken wanneer je op een begraafplaats aan de kopse kant staat om de gezichten van de nabestaanden te zien terwijl de zon achter hen staat. Zet dan je creativiteit in om te werken met dit licht en zo fotografisch interessante beelden te maken.

Mogelijkheden om met tegenlicht te werken

Wanneer er een spreker met licht van achteren in beeld komt te staan, wil je deze persoon herkenbaar in beeld brengen en zul je moeten belichten voor de huidtinten. Dat de ramen in een crematorium of de lucht erachter overbelicht raken is dan een consequentie. De meesten van ons zullen niet bijlichten door inflitsen en zullen geen reflectieschermen opzetten. Je gaat voor het beste beeld in deze situatie met de middelen die je tot je beschikking hebt.

Wat je in veel gevallen zou kunnen doen is een tikje onderbelichten voor de huidteint en in de nabewerking de foto's oplichten. Fotografeer in RAW. De informatie in donkere delen wordt voldoende opgeslagen om er nog wat uit te kunnen halen, beter dan de delen die echt overbelicht zijn.

Je kunt ook kiezen om in de tegenlicht situatie een zeer contrastrijk beeld weer te geven, waardoor er silhouetten ontstaan. Maak een rustige compositie met veel ruimte eromheen zodat de onderwerpen in beeld herkenbaar worden in de silhouetten. Onderbelichten voor een extra contrastrijk effect.

Buiten bij het graf kan het zo zijn dat je precies tegen de zon in moet fotograferen om de mensen en hun gezichten te kunnen zien. Maak dan juist gebruik van een lange lens (200 of 300 mm) en je zonnekap om een mooie halo om de personen te creëren, terwijl je goed belicht op het gezicht in de schaduwkant.

Maak buiten ook gebruik van een kleine lensopening (hoog f-getal) om de lichtbron meer tot een punt of ster te maken.

De bracket-functie is bij een afscheidsdienst niet gewenst (onder andere te veel kliks) en zal ik daarom niet behandelen. Bij de bracket-functie moet je bovendien goed kunnen nabewerken en HDR (high dynamic range) kennen.

Lensflare met tegenlicht

Wanneer je te maken hebt met direct (zon)licht in de lens heb je al snel te maken met lensflare. Lensflare zijn ongewenste reflecties van de lichtbron in de lens in de vorm van de diafragma opening (ronde vlekken) of een waas over het beeld waardoor contrast wordt beperkt. Zelfs met een zonnekap is dit verschijnsel niet altijd te verhelpen. Lensflare kan een creatief effect hebben, maar in de meeste gevallen wil je dit voorkomen.

Zorg dat je lens schoon is, stofjes en vlekjes vangen ook licht en zorgen voor ongewenste lensflare. Verwijder eventuele filters voor je lens.

Gebruik beter je prime lens vanwege minder glasdelen die zorgen voor lensflare. Wanneer je

lensflare ziet verschijnen in de zoeker wijzig dan je positie/compositie een fractie om deze te doen verdwijnen.

Overbelichting

Overbelichting ontstaat wanneer er te veel contrast is tussen de donkere en lichte delen in een foto. Bij tegenlicht is er veel kans op overbelichting. Wanneer je bijvoorbeeld in een donkere ruimte bent (zoals een kerk) waar door de ramen felle zonnestralen naar binnen vallen, zal je overbelichting krijgen wanneer je belicht voor de mensen die zich bevinden in het donkere gedeelte. Je kunt ook juist laten zien waar de zonnestralen vandaan komen en waar ze op vallen. Soms vallen ze precies op de kist van de overledene.

Bepaal altijd wat er belangrijk is in je foto. Is het de sfeer van het licht of is het het onderwerp waarvoor je belicht?

Soms moet je juist overbelichten wanneer je in een ruimte bent met veel witte muren of buiten op een bewolkte dag met veel wit diffuus licht en al helemaal met sneeuw. De belichtingsmeter rekent alles terug naar de reflectie van 18% grijs. In dat geval moet je zelf zorgen voor overbelichting met een of twee stops om de juiste kleuren te verkrijgen en om niet te donkere foto's te maken.

Witbalans

De witbalans heeft met de kleuren van het licht te maken. Zonlicht kan van warm (rood) tot koel (wit) gaan en verschillende (gloeilampen) geven ook verschillende kleuren licht. Belangrijk is dat je weet wanneer je hier vooral rekening mee dient te houden. Er zijn fotografen die op de automatische witbalans-stand fotograferen (in RAW) en tijdens de nabewerking daar aanpassingen in maken. Wanneer je in een ruimte bent en niet veel wijzigingen van lichtbronnen krijgt (geen wisselend daglicht) dan is het beter om van te voren je witbalans in te regelen (custom), zodat je hier bij de nabewerking geen rekening meer mee hoeft te houden. Let op bij het verlaten van de ruimte; pas je witbalans opnieuw aan.

Het inregelen van de juiste witbalans zorgt ervoor dat je de juiste huidtinten van mensen gaat krijgen en niet verkeerd beoordeelt welk diafragma je inzet. Verzuim je dit te doen, dan kun je soms zelfs in de nabewerking niet meer alles aanpassen, omdat je mogelijk te licht hebt gefotografeerd. In overbelichte delen is haast geen informatie meer terug te vinden.

Het kennen van de schaal van Kelvin helpt je bij het herkennen van de waardes die je terug kunt lezen in de metadata van iedere foto.

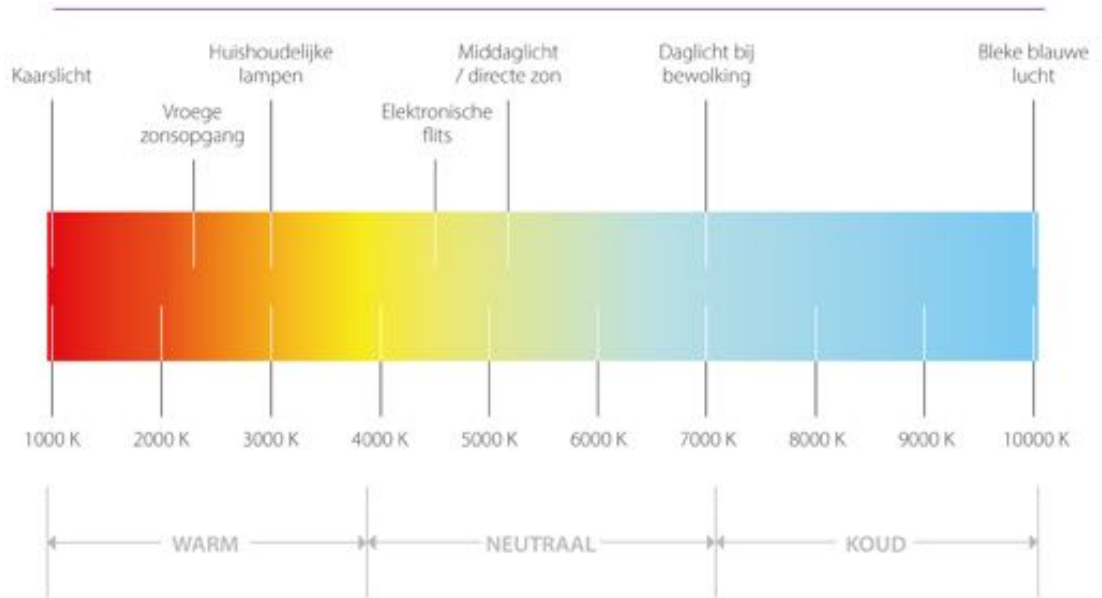
Bleke blauwe lucht	10000K
Daglicht bij bewolking	7500K
Middaglicht / directe zon	5500K
Electronische flits	4100K
Huishoudelijke lampen	3000K
Kaarslicht	1000K

Kelvin

Kelvin gaat over de kleurtemperatuur. De kleurtemperatuur geeft alleen aan hoe koel of warm het licht is. Het wordt uitgedrukt in Kelvin en dit is een warmte schaal, het daglicht in Noord Europa is 6500 Kelvin, een gloeilamp die warm licht geeft is 2700, en een halogeenlamp die iets witter is komt op 3000 K. Hoe hoger het getal hoe witter het licht, het kan zo wit worden dat het blauw lijkt.

Een grijsschaal gaat van zwart naar wit. Het gemiddelde van zwart, wit en alle grijstinten daartussen geeft de grijstoon aan die in de fotografie wordt gebruikt om de juiste kleur en lichtmeting in te kunnen stellen. Dan spreek je over de juiste kleurbalans ofwel witbalans.

Kelvin waarde

Weinig licht

Wanneer er weinig licht is dan is het een must om te werken met goede apparatuur, een lichtsterke lens en het goed kennen van je belichtingsdriehoek om je instellingen zo te maken dat je nog altijd prima momenten kunt vastleggen vanuit de hand.

In de fotografie spreekt men nooit van slecht licht. De lichtsituatie doet zich nu eenmaal voor en daar dien je mee te werken. In portretfotografie en reclamefotografie is het mogelijk om met extra lampen (flitslicht) te werken. In het vak afscheidsfotografie is dat tijdens afscheidsdiensten niet gewenst. Flitslicht van boven op je camera wordt gezien zodra je deze naar gezichten richt. Een flitser maakt jouw aanwezigheid en het vak niet populair. Wanneer de gasten later zelf een uitvaart moeten regelen denken zij negatief over afscheidsfotografie.

Uitzonderingen op de regel

Er zijn soms uitzonderingen waarbij flitslicht mogelijk is. Een condoleance bijvoorbeeld is niet meer zo formeel en kan soms in zeer donkere gelegenheden plaatsvinden. Denk aan een samenzijn in een kelder van een kasteel, of in een bruin café. Wanneer je flitslicht moet inzetten, communiceer je dit vooraf. Laat mensen weten waarom je dit nodig vindt. Gebruik je flitser altijd met een diffuser erop en bounce het licht via het plafond, zodat je de sfeer niet te veel verandert. Een flitser op statief en werkend op afstandsbediening heeft dan de voorkeur.

Wanneer er niemand in een ruimte aanwezig is zou je je flitslicht in kunnen zetten. Denk bijvoorbeeld aan de ruimte waarin de overledene is opgebaard. Toch kun je in dat geval beter je statief gebruiken met een lange sluitertijd. De kleur van het omgevingslicht blijft zo natuurlijk en herkenbaar voor de nabestaanden. Flitslicht maakt een plaatje platter en is niet flatteus.

3. Apparatuur

Welke lenzen zijn goed te gebruiken voor afscheidsfotografie? Dit zijn over het algemeen niet de kitlenzen die bij de camera geleverd worden. Neem prime lenzen, met een vast *brandpunt*. Zorg voor een goede lichtsterkte dus een *diafragma* van minimaal $f/2.8$.

De lenzen die ik aanbeveel zijn:

- 35 mm $f/2,0$
- 50 mm $f/1.4$ (in mijn ogen een 'must have')
- 85 mm $f/1,8$
- zou je een zoomlens wensen: 70-200mm $f/2.8$

Uit ervaring weet ik dat de zoomlens eigenlijk niet nodig is. We gaan lopen en niet zoomen. Dat is het verschil tussen een professional en een amateur. Ga voor een Full frame lens. Ook al is je camera nu nog geen Full frame camera, daar ga je waarschijnlijk als professioneel fotograaf straks wel voor. Een Full frame body kopen waar dan later geen lens op past die je al hebt is jammer.

1. 35 mm

Deze lens (Full frame) werkt vooral voor journalistieke plaatjes, waarbij je vaak het hele verhaal in beeld wenst te hebben. Je kunt mensen redelijk van dichtbij fotograferen, zonder te veel vervorming. Het is breed genoeg om een scène te zien in een redelijk normaal perspectief en het is ook niet zo breed dat dingen echt vervormd worden. Als je deze lens gebruikt voor portretten, kijk dan of je het zo kunt doen dat mensen natuurlijk ogen. Voor sommigen is dit hun favoriete lens omdat hij zo veelzijdig in te zetten is. Je kunt in veel situaties een fantastisch beeld krijgen.

2. 50mm

Deze prime lens (Full frame) beveel ik iedereen aan. Start zeker met deze lens, omdat deze lens echt perfect is in hele donkere situaties. Het werkt perfect bij portretteren van mensen (in totaal, driekwart en hoofd met schouders) omdat deze lens totaal geen vervormingen geeft. Deze werkt net als je oog. Ook heel dichtbij vervormt er geen neus, voorhoofd of iets dergelijks zoals je tegenwoordig veel ziet bij selfies. Wanneer je verder van je onderwerp af gaat staan, werkt deze net zoals in de natuur: totaal geen kromme horizon, ronde lijnen, enzovoort. Maar je moet wel een flink stuk achteruit lopen wanneer je een totaalplaatje wilt maken. De 50mm lens kan ik niet genoeg aanbevelen. Deze lens gebruik ik werkelijk bij elke shoot en reportage. Ook bij profielfoto's, andere afscheidsreportages, enzovoort.

3. 85mm

Wanneer er voldoende ruimte en voldoende licht is, dan is het soms gewenst om een situatie dichterbij te halen voor een intiemer beeld. De lens doet het werkelijk prachtig wanneer er groepen mensen zijn en je niet overal dichtbij kunt komen. De lens is vooral aan te bevelen voor buiten reportages. Wanneer het binnen druk is en je niet overal kunt komen, kan het heel fijn zijn om deze te gebruiken. Je kunt zo de sprekers bij een dienst of bijeenkomst fotograferen, en onderdelen van de uitvaartdienst waar je niet graag te dicht bovenop staat.

Er zijn voldoende testen gedaan dat deze lens beter is dan de zoomlenzen. Een prime lens is namelijk altijd scherper.

Wanneer je voor de lage diafragma waarde gaat ($f/1.4$ of $f/1.8$) krijg je een prachtige scherpte-diepte (de achtergrond en voorgrond worden vervaagd ten opzichte van je onderwerp). Stel niet op de uiterste opening in (de testen wijzen uit dat het niet de beste scherpte levert. Stel de camera in op $f/2.0$ bij de $f/1.8$). Het 'sweetpoint' van een lens die het scherpste beeld geeft is $f/5.6$.

Wat ik geweldig vind aan prime lenzen, is dat je uitgedaagd wordt om te lopen. Je kunt niet inzoomen, maar je moet bewegen om een goed beeld en kader te vinden. Het zorgt ervoor dat je niet lui kunt zijn. Er is wel een nadeel: het duurt soms langer om een perfecte compositie te krijgen, dan wanneer je zou zoomen. Er zijn altijd voor en tegens, maar eenmaal goed geoefend met deze lenzen, maak je gegarandeerd mooiere en meer interessante composities dan bij gebruik van een zoomlens.

4. Telelens

Voor diensten bij uitvaarten en de condoleances gebruik ik zelden een zoomlens, maar het zou zomaar kunnen dat je de vrijheid hebt om deze te gebruiken. Een 70-200 mm lens is voldoende.

5. Een groothoek

Deze heb ik niet en vind ik totaal onnodig voor ons vak. Je wilt namelijk nooit de kist vervormd in beeld krijgen. De groothoek kun je wel inzetten voor overzichtsplaatjes, maar naar verhouding gebruik je deze uitsnede weinig. Gebruik liever een lens waar je meer mee kunt werken gedurende de dag. Overzichtsplaatjes gemaakt met een 24 of 35 mm lens zijn prima te gebruiken.

Fotograferen met weinig licht en zonder te flitsen

Dit heeft met meerdere zaken te maken. De vier technische redenen:

1. Een lichtsterke lens
2. Je instellingen
3. De professionaliteit van je camera
1. Je nabewerking

Een lichtsterke lens

Dat betekent dat deze de mogelijkheid heeft om een laag diafragma getal aan te kunnen. Hoe lager het getal, hoe groter het gat om meer licht binnen te laten. Hoe lager de lichtsterkte kan zijn en hoe kleiner de scherpte-diepte is.

Gebruik vooral prime lenzen

Een prime lens zal altijd goede scherpe plaatjes maken. Dit komt omdat niets hoeft te schuiven in je lens, zoals bij een zoom het geval is. Er kan weinig aan kapot. Je investeert in een stuk apparatuur dat langer meegaat dan je body. Bij de aankoop van een lens ga je na hoe laag je diafragma getal moet zijn voor dit vak. Hoe lager hoe duurder, maar ook beter en met meer mogelijkheden.

Instellingen

Instellingen die vooral belangrijk zijn is de driehoeksverhouding tussen; diafragma, sluitertijd en ISO waarde, oftewel de lichtgevoeligheid. Dit noemen we de belichtingsdriehoek. De drie instellingen hebben een relatie met elkaar uitgaande van een technisch juiste belichting van een foto. Wijzig je de instelling van het diafragma, dan heeft dit bijvoorbeeld gevolgen voor de sluitertijd. Kun je de benodigde sluitertijd niet bereiken, dan verhoog je de ISO waarde, enzovoort. Verder is het zaak dat je fotografeert in RAW. Deze digitale bestanden kun je later goed bewerken zonder kwaliteit te verliezen. Dit hoeft voor dit soort fotografie niet altijd de hoogste waarde RAW bestanden te zijn. Kun je kiezen uit meerder standen? Kijk hier goed naar, want je moet ook alles wegschrijven.

De professionaliteit van je camera

Wanneer je gaat voor semi-professionele spiegelreflex camera's zoals de Canon EOS 5D Mark III, IV of V, de Nikon D850, maar ook de systeem camera's zoals de Sony A7, of de FUJI XT-2, dan heb je bijna net zulke goede apparatuur als de ware professional. Deze betaalt een veelvoud, vergeleken met de prijs van de semi-professionele camera. Tegenwoordig zijn we zo ver in de ontwikkelingen dat voor dit vak de semi-professionele camera's perfect geschikt zijn. Voor een tweede body kun je gaan voor je camera die je al jaren gebruikte of een tweedehands (koop dan van een amateur die weinig deed, want dan is er kans dat de spiegel niet al te vaak heeft geklikt). Met deze camera's kun je de ISO waarde zo hoog zetten, dat er nog steeds weinig ruis te zien is. De 6D van Canon en de D4s van Nikon zijn een geweldige tweede keus.

Nabewerking

Tijdens de nabewerking kun je veel verbeteren door met ruis-onderdrukking te spelen, zwarting te optimaliseren, lichte en donkere delen, zelfs schaduw te veranderen. Wanneer je in RAW hebt gefotografeerd is er erg veel mogelijk. Je kunt alleen weinig met echte over- en onderbelichte foto's. Dus is het wel zaak dat je voldoende goed hebt gelet op je instellingen tijdens de opnames. Een misser kan voorkomen (je had bijvoorbeeld de ISO nog hoog staan toen je van binnen naar buiten kwam). De schade is dan soms nog deels te herstellen.

Lees ook Hoofdstuk 4 Tijdens het fotograferen op bladzijde 82.
In dit hoofdstuk kun je meer lezen over hoe je een uitvaart fotografeert.

4. Termen voor de afscheidsfotograaf

Woorden die te maken hebben met fotografie

Backbutton focus	Manier van scherpstellen met een knop op de achterzijde van de camera. Het scherpstellen is dan losgekoppeld van de ontspanknop.
Back-Up	Reservekopie van bestanden of gegevens. Ook wel het systeem dat de fotograaf hanteert om de fotobestanden op een tweede veilige locatie op te slaan.
Belichtingsdriehoek	De verhoudingen tussen het diafragma, sluitertijd en ISO waarde/ lichtgevoeligheid.
Bewegingsonscherpte	Door het bewegen van het onderwerp of de camera gedurende de (lange/trage) tijdsopname geeft een onscherp beeld.
Blur	Beeldvervaging.
Copyright	(1) Auteursrecht. Het exclusieve recht van de maker van een werk, zoals een foto, om dit openbaar te maken en te verveelvoudigen. (2) Naamsvermelding.
Diafragma	Dit is op de camera de in te stellen opening waardoor licht kan binnenkomen. Hoe groter de opening hoe meer licht er (per tijdseenheid) op de sensor valt. De grootte van de opening wordt gemeten in F-getallen (F-stops).
Diffuser	Accessoire voor je flitser, om de lichtbron meer verspreiding van het licht mee te geven, waardoor er zachter licht wordt gecreëerd.
Exporteren	Foto's in bepaalde of met andere informatie overzetten (JPEG, TIFF) of andere waarden toekennen uit het ene systeem, zodat ze in een ander systeem of programma te openen en te lezen zijn.
Focus	Deel van een foto dat scherp wordt afgebeeld. Brandpunt.
Fundy designer	Softwareprogramma waarmee je albumontwerpen, diashows en overzichten van foto's op de muur mee kunt ontwerpen, geeft de fotograaf een vlotte workflow en de klant inzicht in wat ze kunnen verwachten voordat ze tot aanschaf overgaan.
IPTC gegevens	International Press Telecommunications Council. Dit zijn gegevens die iets zeggen over de maker, zoals naam van de maker, titel en plaats van de foto, copyright, en dergelijke.
Kelvin	De schaal van Kelvin. Eenheid om de kleurtemperatuur van licht aan te geven.
Lightroom	Software programma (van Adobe) om foto's mee te bewerken, beheren om een versnelde workflow mee te verkrijgen.
Manueel	Het handmatig instellen van de camerainstellingen.
Matrixmeting	Meervlaks lichtmeting die in de camera als instelling gebruikt kan worden. Meerdere matrixvlakken worden ingezet om een goede meting te krijgen wanneer het onderwerp en de omgeving gelijkmatig verlicht is.
Metadata	Data die andere data (inhoud) beschrijven. Ze geven inhoudelijke of technische informatie over de bron die ze beschrijven: titel, auteur, onderwerp, merk/type camera, iso-speed, resolutie.

Online proofing	Met software programma's om albums te ontwerpen. kan de proefversie van een ontwerp van een fotoalbum online gedeeld worden met de klant. Om deze daar te bekijken en opmerkingen te plaatsen.
Ontspanknop	De knop waarmee de sluiters actief wordt en een foto gemaakt kan worden. Door deze half in te drukken (ontspannen) kan ook de scherpte bepaald worden of het licht gemeten worden.
PhotoMechanic	Software programma om foto's snel te laden, beoordelen en om metadata en IPTC gegevens aan je foto's mee te geven. Een handige tool voor uploaden en bekijken van vele aantallen foto's.
Rating	Beoordeling. In softwareprogramma's voor fotobewerking kun je foto's door middel van sterren of kleuren een beoordeling meegeven.
RAW-bestand	Een RAW-bestand bevat de oorspronkelijke (ruwe en onbewerkte) gegevens zoals die van de beeldsensor zijn uitgelezen. Er is een grafisch programma nodig om van de gegevens een afbeelding te maken en deze op te slaan in een daarvoor bestemd bestandsformaat, zoals JPEG of TIFF.
Resolutie	Resolutie is het aantal pixels of punten van een beeldscherm, een afbeelding of een gedrukt of geprint oppervlak. Hoe meer pixels, hoe meer 'informatie' er in een afbeelding zit en hoe scherper de afbeelding ook zal worden weergegeven. Resolutie is echter wel beperkt door het medium dat wordt gebruikt of bijvoorbeeld de manier van drukken of printen of de toepassing van een afbeelding. In moeilijke bewoording is resolutie 'het scheidend vermogen van een optisch apparaat'.
Scherptediepte	Het deel dat scherp in beeld wordt gebracht. Hoe groter de scherptediepte, hoe groter de zone die voor en achter het scherpstelgebied wordt meegepakt.
Sluiter tijd	Dit is op de camera de in te stellen tijdsduur waarin licht op de sensor valt. Tijd dat de sluiters geopend is.
Smart Albums	Softwareprogramma voor de fotograaf om snel een album te kunnen ontwerpen met online proofing mogelijkheid.
Spotmeting	Lichtmeting van een punt in het midden van de lens. Handig wanneer men in tegenlichtsituaties komt en het onderwerp zich bevindt in het midden van de compositie waar men voor wil belichten.
Spread	Twee bladzijden naast elkaar van je fotoalbum, je kunt een foto over twee bladzijden vertonen in een spread.
Template	Sjabloon waarin de vorm (van de pagina) is vastgelegd. Een voorbeelddocument waarin de inhoud en de vormgeving worden gescheiden. Dit kan zowel een ontwerp voor een bladzijde of spread van een fotoalbum zijn als een voorgeschreven e-mail.
Tutorial	Een korte (online) cursus om stap voor stap te leren hoe iets werkt.
Uploaden	Het verzenden van een bestand via een communicatieverbinding, bijvoorbeeld via het internet of een USB-kabel.
Witbalans	De witbalans is de camera-instelling waarmee wordt gezorgd dat kleuren zo op de foto komen zoals we ze ervaren op dat moment. Het wit op de foto kan afwijken doordat de rood groen en blauw (RGB) verhoudingen in daglicht anders zijn dan bij andere lichtbronnen.

XMP bestanden Extensible Metadata Platform-standaard, door Adobe ontwikkeld, een bestand dat door je fotobewerker gecreëerd wordt bij het bewerken van RAW afbeeldingen. Alle aanpassingen of toevoegingen (bijvoorbeeld metadata) aan je origineel bestand, worden in dit .xmp bestand opgeslagen. XMP is een klein tekstbestandje van een paar kilobyte wat alleen de bewerkingen op de foto bevat en dezelfde naam heeft en in dezelfde map staat als de foto.

Woorden die te maken hebben met afscheid of uitvaart:

Altaar De tafel in een Katholieke kerk waarachter de priester de mis opdraagt.

Baar Een kleine verhoging of onderstel, waarop een overledene wordt opgebaard in een kist of op een draagbaar met wade.

Bereavement Dit wordt gebruikt als men praat over de staat van rouw bij een overledene. Voorbeelden: 'I'm taking bereavement leave. Your bereavement saddens me'. Vertaling: 'Ik neem rouw verlof. Jouw rouw doet me verdriet.'

Crematie Het verbranden van een overledene in een omhulling, zoals een kist of wade. Het is een veel voorkomende vorm van lijkbezorging in Nederland.

Crematorium Een gebouw met onder andere de volgende ruimtes 1) familiekamer, 2) locatie voor afscheidsdienst (aula), 3) ovenruimte met oven, 4) ruimte waar catering geleverd kan worden en waar de condoleance gehouden wordt.

Coping De manier waarop iemand omgaat met problemen, stress en gebeurtenissen, alsmede omgaat met hevige gedachten of gevoelens.

Draagbaar Een opbaarplank die ter vervanging dient voor een kist en waar een overledene op gelegd en ook gedragen kan worden.

Defileren In een stoet voorbijtrekken, voorbijmarcheren, voornamelijk als eerbetoon. Meestal spreekt men bij een uitvaart van defileren wanneer mensen langs de baar lopen om een laatste groet te brengen aan de overledene.

Familiekamer De kamer waarin de naaste familie van de overledene voor een uitvaartdienst zich kan voorbereiden en zich niet hoeft te begeven tussen de genodigden. Dit is standaard een kamer in een crematorium.

Grief Dit gaat over het intens verdrietig zijn of voelen wanneer je in rouw bent. 'Crying is an expression of grief' (vertaling: Huilen is een uiting van rouw).

Holding Space De ruimte voor iemand anders dragen of openhouden. Het betekent bereid zijn om naast een ander te lopen, in welke ontwikkeling men zich dan ook bevindt, zonder hen te veroordelen, zonder de ander zich inadequaar te laten voelen, zonder te proberen de ander te veranderen, of te proberen de uitkomst te beïnvloeden. Wanneer je de ruimte openhoudt voor andere mensen, open je je hart, bied je onvoorwaardelijke steun, zonder oordeel en controle.

Mourning	Dit wordt geassocieerd met de uitvaart en is de fysieke uiting van rouw. Het laten zien dat je in rouw bent, door bijvoorbeeld rouwkleiding te dragen, je verdriet laten zien. 'The man is mourning after receiving sad news'(vertaling: De man rouwt na het ontvangen van slecht nieuws).
Nabestaanden	Mensen met een nauwe verbinding tot de overledene, die achterblijven. Met naaste familieleden worden ook wel de bloedverwanten bedoeld.
Uitvaart	Plechtigheid of herdenkingsbijeenkomst met rituelen, handelingen, sprekers, muziek en verschillende plechtigheden om het leven van een persoon te herdenken of te vieren. De uitvaart wordt besloten met een teraardebestelling of een crematie.
Ritueel	(1) Afscheidsdienst als geheel. (2) Handeling(en) binnen die dienst, zoals kaarsen aansteken.
Ritueelbegeleider	Persoon die de familie begeleiding geeft bij de vormgeving van afscheidsdiensten.
Rouw	Geheel van reacties en gevoelens die voorkomen bij verlies van iets of iemand waar men zich bij betrokken voelt of waarde aan hecht.
Rouwvervoer	Vervoersmiddel waarin een overledene en boeketten worden vervoerd van en naar de locatie(s) van de uitvaart. Dit kan zijn een auto, bus, fiets met kar, koets door paarden getrokken, loopkoets, motor met zijspan, platte wagen, volgauto, enzovoort.
Rouwkamer	Een kamer in een uitvaartcentrum waar een overledene opgebaard kan worden en waar (rouw)bezoek kan komen.
Ovenruimte	De ruimte waar de oven zich bevindt binnen een crematorium. Tegenwoordig wordt deze ruimte meer aangekleed omdat nabestaanden vaker meegaan tot aan de oven, om de overledene te begeleiden.
Priesterkoor	De ruimte in een kerk waar het altaar op staat.
Uitvaartbegeleider	Persoon die de overledene mede opbaart en de dag van uitvaart mede begeleidt.
Uitvaartverzorgster	Persoon die wordt aangesteld om, vanaf het melden van overlijden, de familie bij te staan om de organisatie en de uitvoering van een uitvaart te ondersteunen.
Uitvaartondernemer	Persoon die een eigen uitvaartonderneming heeft en die de uitvaart van begin tot einde organiseert en ondersteunt of begeleidt.
Voorganger	Een informele aanduiding voor degene die leiding geeft aan, en voorgaat in de dienst.
Wade	Een groot kleed of doek om de overledene mee te omhullen of in te wikkelen. Dit wordt vaak gebruikt bij mensen die niet in een kist willen worden geplaatst, maar op een draagbaar.

5. Bewegen

Hoe ben je onopvallend, bijna onzichtbaar als afscheidsfotograaf? Hoe maak je met je camera vanuit meerdere hoeken een zo compleet mogelijk beeldverhaal wanneer je de nabestaanden en gasten niet tot last mag zijn? Je wilt alle facetten vanuit de beste positie belichten, de mensen in de hoofdrol zetten en de belangrijke zaken in detail weergeven. Dit kan tegenstrijdig aanvoelen. Want om de juiste foto's te nemen moet je overal kunnen komen.

Ervaringsverhaal

Ik heb wel eens meegemaakt dat een fotograaf zich in het middenpad had gepositioneerd. Zijn camera had hij op statief en zo torende hij hoog boven de mensen uit. Telkens als er iemand aan het woord was bleef hij druk klikken. Hij draaide met de camera op statief rond naar de mensen die om hem heen zaten om hen in beeld te nemen, hierbij bleef hij door de zoeker van de camera kijken. Hij vouwde zijn statief bijeen terwijl de spreker nog aan het woord was zonder contact te maken met de omgeving, en liep door het gangpad naar achteren. Ik schaamde mij voor wat ik zag.

Als afscheidsfotograaf moet je daarom een worden met je omgeving. Je mag niet bang zijn dat mensen je op bepaalde momenten zien. Met het volgende moment dat ze kijken ben je verdwenen. Zo eis je geen aandacht op.

Algemene adviezen

- Neem strategische plekken in. Dit zijn plekken waar je niet opvalt.
- Tussen zittende mensen buig je door je knieën of ga je op een vrije stoel zitten aan het einde van een rij.
- Zoek plaatsen op die uit het gezichtsveld van mensen zijn en die de zichtslijn vrijhouden tussen bijvoorbeeld spreker en kijker, dus aan de zijkant, achteraan in de zaal, boven vanaf het balkon, verscholen achter pilaren om gedurende lange stukken daar je rust te vinden.
- Wanneer er een moment komt dat het van belang is en waarvoor je dichterbij moet komen, durf dan te vertrekken vanuit waar je staat. Maak je foto van dichtbij en verdwijnt zodra dit klaar is.
- Wees een moment zichtbaar wanneer er belangrijke dingen gebeuren zoals het aansteken van de kaarsen, rituelen bij de overledene, bloemen leggen, enzovoort. Je wilt hierbij gezichten vastleggen van de mensen die dit doen. Niet alleen de handeling is van belang, maar vooral de persoon die dit doet en zijn emotie erbij.
- Wanneer een spreker spreekt:
 - Knip je vooral enkele keren aan het einde van een zin.
 - Loop je pas weg wanneer de spreker zelf wegloopt.
 - Loop je weg op een passende, niet storende manier.
- Luisterende mensen fotografeer je wanneer je hiervoor van hen non-verbaal toestemming hebt gekregen. Je geeft hen de kans weg te draaien of te reageren op jou.
- Blijf weg uit het pad van de dragers.
- Je mag niemand belemmeren, en je wilt bovendien een plaatje waarbij meerdere kanten van de kist zichtbaar zijn.
- Bedien zelf je camera, gebruik geen afstandsbediening of statief.
- Zo kun je beter afstemmen met de mensen die je op de foto zet. Je kunt de mensen aankijken en zij kunnen het non-verbaal aangeven wanneer ze niet op de foto willen.
- Rol je voeten keurig en bewust af tijdens het lopen. Loop niet op je tenen en stamp of ren niet.
- Loop normaal en rechtop. Geforceerd lopen is lachwekkend. Kijk altijd naar het punt waar je heen loopt, houd je doel voor ogen.

Ervaringsverhaal

Ik zag een keer een fotograaf zich positioneren in de loop van zes dragers van de Koninklijke Luchtmacht. Deze dragers lieten de kist zwevend omhoog komen en moesten deze vervolgens schouderend binnendragen. Ik hoorde de fotograaf zeggen: 'Niet in de lens kijken.' Een van de dragers vertelde me na afloop dat dit een onmogelijke opgave was. De fotograaf stond recht in zijn pad en vormde daardoor een obstakel. De drager wilde de fotograaf 'wegkijken'.

Hoe je als afscheidsfotograaf prettig beweegt

Je bent een prettige fotograaf wanneer je de rust kunt bewaren, altijd rustig beweegt en goed om je heen kijkt. Zo kun je de juiste momenten kiezen om te knippen en te lopen. Eerst bepaal je de plek van waaruit je foto's wilt gaan nemen. Vervolgens loop je doelgericht, met zekere tred, naar dat punt. Hierbij kan het voorkomen dat je voor mensen langs moet lopen. Dat is niet erg als je het vlot doet, soepel en beheerst.

Als fotograaf neem je soms de gekste houdingen aan om een foto te maken. Maar als afscheidsfotograaf moet je opletten dat je geen aandacht op jezelf vestigt. Ga bijvoorbeeld niet met je billen naar achteren staan fotograferen, laat je armen in je zij, ook wanneer je je camera in portretstand houdt.

TIP Bekijk jezelf eens in de spiegel terwijl je de voor jou natuurlijke fotografeer-houdingen aanneemt. Sta je enorm wijdbeens voor stevigheid? Laat iemand anders je filmen terwijl jij je met je camera door een ruimte beweegt om verschillende foto's te nemen. Dit helpt je om je bewust te worden van de manier waarop anderen jou zien bewegen. Kun je dit aanpassen naar een meer elegante manier?

Ninja

Het bewegen van een afscheidsfotograaf vergelijk ik met het bewegen van een ninja. Een ninja is geruisloos, kan zich ongezien bewegen, moet onzichtbaar zijn en wendbaar om door de kleinste openingen te kunnen bewegen zonder kleerscheuren. Een ninja zoekt hoogte op om zo buiten ooghoogte te blijven. Een ninja loopt lichtvoetig en maakt met zijn lichaam geen geluid. Een ninja is snel wanneer dit moet, gaat met zijn soepele kleding op in de omgeving, kent de juiste ademhalingstechnieken om in een menigte mee te bewegen en rustig te blijven onder alle omstandigheden. Zij eten zelfs gezond om een fit figuur te houden en houden zelfs rekening met voeding die (lichaams-)geur veroorzaakt. Ze dragen weinig spullen bij zich om licht te kunnen bewegen en niet ergens te blijven haken.

Technieken die je voor jezelf kunt oefenen en gebruiken

Er zijn een aantal van deze technieken die je prima kunt gebruiken en oefenen om ervoor te zorgen dat jij als een ninja te werk kunt gaan.

- **Ademhalingstechnieken**
Oefen deze door bewust te gaan zitten en diep in en langzaam uit te ademen door je neus.
- **Meditatie**
Zo leer je te concentreren en te focussen op een ding.
- **Yoga**
Hiermee oefen je kracht, lenigheid, ademhaling en balans. De beheersing van je lichaam tijdens het aannemen van verschillende posities zorgt ervoor dat je je ook kunt bewegen op een beheerste manier wanneer je fotografeert.
- **Sport en oefen op squats (hurken)**
Zo blijf je fit. Squats kun je overal doen. Het hurken maakt je bovenbenen sterk en houdt je kuitspieren lang en soepel. Squats zijn overigens de beste oefening voor je gehele lijf.

TIP Wanneer je als afscheidsfotograaf een foto wilt maken vanuit het kikkerperspectief, kan een camera met een roterende elektronische zoeker/viewfinder een uitkomst zijn. Een camera waarbij een elektronische zoeker los gemaakt kan worden om te roteren en omklappen is ideaal voor minder lenige fotografen. Het schermje aan de achterzijde kan ingezet worden om in de live-view functie te zien wat je gaat fotograferen. Voordeel hierbij is dat je houding beter is dan wanneer je als fotograaf dichtbij de grond moet komen om door de zoeker te kijken.

Niet lenig of reuma

Niet iedereen is zo flexibel als een ninja. Er zijn afscheidsfotografen in alle leeftijden. Sommigen hebben rugklachten of zelfs reuma. Ook zij kunnen hun werk doen. Met aanpassingen kunnen ze ook vanuit lage standpunten fotograferen. Aan te raden is om vooraf je posities te bepalen. De eerste rij stoelen is gereserveerd voor familie van de overledene. Zo zou je ook je eigen stoel in de ruimte kunnen reserveren. Zelfs op meerdere plekken. Doe dit uiteraard in overleg met de uitvaartverzorger en de familie.

Kleding en apparatuur

Soepele en nette kleding, net als geluidloos schoeisel zijn een must voor de afscheidsfotograaf.

Laat je camera niet rond je lijf slingeren maar houd hem in je handen. Wanneer je met twee body's werkt, dan neem je ze om de beurt in handen. Er zijn fotografen met een harnas om, waar twee camera's aan weerszijden kunnen hangen. Gebruik dit enkel wanneer je hiermee goed kunt werken zonder aandacht op jezelf te vestigen.

Met een tas wordt je draaicirkel groter, bij het draaien stoot je sneller mensen aan. Boze blikken zijn dan onvermijdelijk. Daardoor is je cameratas, zeker een rugtas, een belemmering. Deze doe je dus zoveel mogelijk af.

6. Zekerheid & vertrouwen

Stel je voor, een afscheidsfotograaf die bang is voor intimiteit. De fotograaf staat achter een pilaar, want hij wil voor niemand in het zicht staan. Hij kijkt niet om de pilaar heen om het publiek te fotograferen. Deze persoon zal niet dichtbij durven te komen, ook niet als er een kaarsje wordt aangestoken. Op deze manier kan er geen emotie vastgelegd worden. De fotograaf durft niet gezien te worden, voelt zich teveel. Wat doet deze verlegen fotograaf als er geen pilaren zijn? Hij staat achter in de zaal en heeft alleen maar ruggen in beeld. Op het moment dat er een kaarsje wordt aangestoken kan hij zelfs met een telelens niets doen.

Onzeker gedrag

- Zorgt ervoor dat je je als voyeur opstelt. Je kunt dan geen emotie vangen omdat je geen connectie maakt
- Creëert verwarring, zowel bij jezelf als bij de ander
- Bijvoorbeeld: 'Sta ik hier wel goed, sta ik niet in de weg, ja sorry, ik weet niet waar ik moet zijn.'
- Heeft effect op alles om je heen
- Heeft effect op het resultaat van je foto's

Lees voorgaande zinnen gerust nog eens.

Een afscheidsfotograaf moet niet te verlegen zijn, heeft lef en zelfvertrouwen nodig om zijn werk te kunnen doen. Niet alleen voor het maken van de foto's is dit belangrijk, maar ook voor het geven van vertrouwen aan de mensen waarvoor je werkt. Ze weten zo dat jij de geschikte persoon bent voor de klus.

Ook ik ben elke keer weer zenuwachtig voordat ik nabestaanden ga ontmoeten en een reportage ga maken. Het zijn voor mij gezonde zenuwen. Want zenuwen produceren adrenaline, het zogenoemde stresshormoon. Ze zorgen ervoor dat je alert en geconcentreerd kunt zijn. Dit heeft in veel situaties een prima effect; wat mij betreft ook in deze situatie. Het wordt lastig wanneer je je onzekerheid niet kunt verbergen.

Onzekerheid is niemand vreemd. Ook de nabestaanden zullen onzeker zijn, gezien hun situatie. Doordat zij alles in veel sterkere mate ervaren zal jouw onzekerheid er zomaar bij in het niet kunnen vallen.

Nieuwe mensen ontmoeten is voor iedereen spannend. Iedereen heeft namelijk verwachtingen. Iedereen heeft een oordeel. We kunnen ons denken niet uitzetten. Zoals jij gedachten hebt over een ander, zo zijn die er ook over jou. Het kan eng zijn mensen te ontmoeten die je beoordelen. Maar zodra je deze angst voelt, gaat het mis. Angst zorgt voor onzekerheid, en onzekerheid geeft geen vertrouwen. Zonder vertrouwen maak je een vreselijke eerste indruk. Zo is het cirkeltje rond.

Zonder zelfvertrouwen mis je ook momenten om te fotograferen. Je bent te laat met reageren. Dat zorgt voor allerlei onhandige acties.

Oefening om zekerheid te krijgen

Om meer zekerheid te krijgen kun je een oefening doen. Dat kan dagelijks, op iedere locatie

en op bijna ieder moment. Deze oefening heeft te maken met je zelfbesef en zelfbewustzijn. Wanneer je je meer bewust bent van hoe jij je gedraagt en hoe je houding is, kun je ook zekerder overkomen op anderen.

Neem telkens wanneer jij door een deur loopt van tevoren even een bewuste houding aan:

- Ga rechtop staan, maak je rug heel recht, zet je hoofd heel hoog op je nek, alsof er een draadje aan je hoofd trekt;
- Maak je schouders breed en duw ze naar achteren. Je borst komt naar voren;
- Bal je vuisten even en laat ze weer los;
- Zet je hielen tegen elkaar en knijp je billen even aan;
- Adem heel bewust diep in;
- Tover een glimlach op je gezicht (denk aan hoe fijn het is wanneer jij een blij persoon ziet, als reactie glimlach je terug);
- Open de deur vol bewustzijn en stap er duidelijk en actief doorheen.

TIP Je kunt meer doen om je zelfbewustzijn en zelfverzekerdheid te verhogen. Voor een wetenschappelijke uitleg verwijs ik je naar de uitleg van Amy Cuddy. Haar TED Talk met de naam 'Your body language may shape who you are' legt uit hoe je je zelfverzekerder kunt gaan voelen. Het is eenvoudig te bereiken door je lichaamshouding aan te passen.

Doe dit consequent met iedere deur die je tegenkomt. De oefening is heel kort, niemand hoeft eigenlijk te zien wat je doet. Je zelfverzekerdheid zal groeien als je dit 30 dagen achtereenvolgens minstens vijf keer per dag heel bewust doet. Dit komt omdat het te maken heeft met de aanmaak van stofjes in je brein. Je brein heeft een geheugen. Wanneer je bij herhaling iets doet kan het op een gegeven moment een vanzelfsprekendheid worden. Zo kun je een vast patroon aanbrengen.

Jij bent zelf verantwoordelijk voor jouw houding en gedrag. Je kunt zelf deels bepalen hoe de eerste ontmoeting zal verlopen. Een ander kan je uit evenwicht brengen. Maar als je weet hoe je kunt reageren op verschillende situaties, en je jezelf voldoende kent, kun je met zekerheid je eigen koers uitzetten. Varen op je eigen vertrouwen. Dit heeft vooral te maken met je eigen successen in je leven. Hoe vaker een eerste ontmoeting soepel verliep wanneer je deze open in ging, hoe zekerder je bent voor een volgende.

7. Van iets verdrietigs iets moois maken

Stel je voor: er is een zwaar verkeersongeluk. Een moeder overlijdt. Haar man is in coma en sommige kinderen liggen in het ziekenhuis. Niet iedereen kan daardoor bij haar begrafenis aanwezig zijn. De afscheidsfotograaf moet met foto's het verhaal van de uitvaart goed kunnen weergeven.

Niet alleen de gebeurtenissen, maar ook de aanwezigen en alle details doen er toe op een dag als deze. Het is van belang dat je dit op een esthetische wijze zo mooi mogelijk in beeld brengt. Als fotograaf kijk je niet alleen mee met de nabestaanden maar je kijkt ook naar de gehele setting. Alles mag in beeld gebracht worden: de sfeer, wie er naar de sprekers luisteren en hoe er emotioneel op gereageerd wordt. Met behulp van een compleet beeldverhaal kan er met liefde teruggekeken worden. Op deze manier kunnen afwezigen het verhaal nauwkeurig meekrijgen, kunnen ze begrijpen wat er allemaal heeft plaatsgevonden en wie er allemaal waren. Maar ook voor de nabestaanden die wel aanwezig waren is een volledige reportage van belang. Ook zij willen de dag zo compleet mogelijk terugzien.

Beeldverhaal

Een boek met foto's wordt gebruikt door nabestaanden om er in te kijken, om er over (na) te kunnen praten. Om er troost en steun in te vinden. Mooie overzichtsfoto's en detailfoto's maken samen een beeldverhaal dat geen woorden nodig heeft. Een beeldverhaal is een

combinatie van persoonlijke details en foto-journalistieke beelden. Het maakt een reportage compleet. Van elke gebeurtenis is een beeldverhaal te maken. Jouw creativiteit en je fotografische oog mag teruggevonden worden in de foto's die alleen jij zo maakt.

Uitwerking

Het album is het uiteindelijke product dat je oplevert. Dit album zorgt ervoor dat men het gebeuren van die dag terug kan halen.

Je publiek

Het verhaal wordt bekeken door de nabestaanden. Dit zijn ook de (toekomstige) kinderen van de nabestaanden. Ga er vanuit dat dit nog generaties na hen door kan gaan. Ook de mensen die niet aanwezig konden zijn kunnen het verhaal bekijken. Daarom laat je in het album het verhaal zien van wat er allemaal gebeurd is.

Het gaat dan ook om de kleinste details en bijzondere momenten. Alles wat iets zegt over de overledene, de betrokken personen en de relatie die ze hadden met de overledene wordt ineens belangrijk.

De volgende typen foto's maken je verhaal

- **Enscenering**
Dit kan goed met een 35mm lens of groothoeklens, maar in ieder geval neem je wat afstand. Laat de locaties van afscheid in beeld zien, de exterieuren van het huis, de kerk, het crematorium, de begraafplaats, maar ook daarna binnen in deze ruimtes. Geef een overzicht van de plekken waar zich alles afspeelt.
- **Details**
Kom dichterbij, of zoom in. Zorg voor een rijke selectie aan details voor een rijker beeld. Dit kan overal op iedere setting. Een 50 mm. lens (Full Frame) is hier uitermate geschikt voor. Het wisselen naar een macrolens is een overbodige luxe. Het is geen productfotografie.
- **Hoofdpersonen**
Dit zijn uiteraard alle belangrijke mensen op de dag. Dit zijn niet alleen de overledene of de nabestaanden, maar alle mensen om hen heen zijn dat ook. Ik praat daarom graag over naastbestaanden. Het is iedereen die naast hen staat. Zorg dat je zo veel mogelijk mensen herkenbaar in beeld brengt. Voor een afscheidsfotograaf is het onmogelijk om te kunnen weten wie er allemaal belangrijk zijn voor de familie of voor de overledene. De uitvaartverzorger kan hier vaak meer over vertellen.
- **Het onderwerp**
De overledene is uiteraard het onderwerp. Geef deze de aandacht op iedere locatie opnieuw door deze in zijn geheel te fotograferen.
- **Relatie tot het onderwerp**
Rond een afscheid gaat het om iedereen rond de overledene waarmee deze in liefdevolle verbinding stond. Zorg dus ook voor foto's van deze talloze mensen die in verbinding staan. Dit geldt ook voor mensen die verder weg staan maar een belangrijk onderdeel zijn in deze relatie. Denk aan verenigingen, gilden, schoolklassen, sporters.
- **Actie**
Er gebeurt een heleboel wanneer men afscheid neemt. Zelfs als iemand stil in een hoekje zit. Blijf overal om je heen kijken. Actie, zelfs non-actie is van cruciaal belang voor het verhaal.
- **Actie-Reactie / Shot-Tegenshot**
Wanneer men naar iets of iemand kijkt, wil je vervolgens zien waar men naar kijkt. Zorg dat je dan weet waar de een zich bevindt in relatie tot de ander.
- **Details rond het onderwerp**
Denk hierbij aan allerlei zaken die rond de overledene komen te staan, zoals de bloemen op en rond de kist, persoonlijke spullen, geschreven briefjes of schilderijen op de kist, de portretfoto. Thuis kunnen dit zelfs nog persoonlijke zaken zijn die in de kamer staan of hangen.

In het kort

Van iedere gebeurtenis kun je in zes beelden een verhaal vertellen:

1. Enscenering / Setting in totaalbeeld
2. Details
3. Mensen in beeld in relatie tot het onderwerp
4. Het onderwerp
5. Moment van actie / non actie
6. Detail (rond onderwerp)

Dit beeldverhaal kun je van iedere (kleine) gebeurtenis maken. Leer jezelf aan dit te doen bij iedere serie die je maakt. Dit kan iedere tien minuten.

8. Opdracht aannemen of niet

Lees ook Hoofdstuk 7 Emoties, paragraaf Angst om emotioneel betrokken te raken op bladzijde 110. Hoofdstuk 3 Houding en communicatie, paragraaf Integriteit op bladzijde 74.

Voel je niet verplicht om elke opdracht aan te nemen. Er kunnen redenen zijn om een opdracht te weigeren. Door 'nee' te zeggen kun je jezelf beschermen. Dit heeft ook met integriteit te maken, en eerlijkheid naar jezelf.

Redenen om een opdracht niet aan te nemen

- Menstruatie
- Ziekte of operatie
- Verbouwing, vakantie of dergelijke
- Te dichtbij, familie
- Te weinig kennis over een bepaalde religie

Menstruatie

Ik benoem dit hier omdat er veel vrouwen zijn die dit beroep uitoefenen. Men kan behoorlijk last hebben van de maandelijkse periode. Niet alleen bestaan er klachten zoals rugpijn, buikpijn en hoofdpijn. Ook kan men last hebben van braken en diarree, onhandigheid, prikkelbaarheid en emotionele instabiliteit. Men kan behoefte hebben om te huilen, zich terug te trekken, enzovoort.

Pijnstillers zijn niet altijd afdoende wanneer je aandacht wilt geven aan een intensieve reportage zoals een uitvaart. Wanneer je lijf zich qua aandacht juist naar binnen wil keren is het lastig om naar buiten gekeerd te zijn voor de reportage.

Wanneer je van jezelf weet dat je nogal last hebt van je menstruatie, kun je besluiten daar rekening mee te houden in je werk. Je neemt dan geen reportages aan in deze periode.

TIP Om te weten wanneer je volgende menstruatie is, kun je je cyclus bijhouden met een app.

Ziekte of operatie

Plotseling ziek worden kan ons allemaal overkomen. Dat plan je niet. Er zijn ook tal van ongrijpbare ziektes zoals burn-out of depressie. Je merkt vaak niet eens dat je dit hebt, totdat je enorm veel klachten ervaart. Het is de buitenwereld die je aanspreekt op je gedrag of je merkt dat je jezelf enorm in de weg zit. Weet dan dat een afscheidsreportage je niet gaat helpen om je beter te doen voelen.

Wanneer je een vorm van kanker hebt die behandeld is, of je hebt reuma of migraine aanvallen dan heb je soms last van je lijf maar ben je niet geheel uitgeschakeld. Weet dan

hoe je hiermee moet omgaan, ook met betrekking tot je agenda. Bij de aanname van een opdracht plan je jouw methode in om van te voren op te laden en nadien bij te komen. Wanneer je dit niet kunt inplannen moet je eerlijk zijn naar jezelf en de opdracht niet aannemen. Je kunt je klant beter niet teleurstellen.

Een operatie staat in de meeste gevallen gepland. Vraag je arts hoe lang je niet kunt werken. In deze periode neem je de opdracht niet aan en stuur je deze door.

Vakantie, verbouwing en dergelijke

Vakanties of verbouwingen zijn zaken die je inplant. Je weet van te voren al dat je tijdelijk geen opdracht kunt aannemen. Je gaat er de vakantie niet voor afbreken, je kunt de verbouwing niet stilleggen voor een opdracht.

Wanneer je dat toch zou doen, omdat je graag mensen wilt helpen, of omdat je het geld goed kunt gebruiken, dan ga je aan jezelf voorbij. Gun jezelf tijd om te genieten tijdens vakantie om daarna weer vol aan de bak te kunnen. Gun jezelf de tijd om te (ver)bouwen want daarna geeft het veel voldoening.

Te dichtbij, familie

Wanneer jouw familie je vraagt om te fotograferen tijdens een uitvaart waarbij jij ook een rouwende bent, moet je jezelf afvragen of je de geschikte persoon bent. Wurm jezelf niet in een dubbelrol. Je moet ook zelf kunnen rouwen.

Het lijkt dat je de aangewezen persoon bent: jij bent afscheidsfotograaf en ze kennen je goed. Wanneer jij fotografeert, hebben ze geen vreemde in hun midden. Het is aan jou om duidelijk te maken dat je maar één ding tegelijk kunt. Je wilt niet met betraande ogen achter de camera te werk gaan. Je kunt zo de toespraken niet volledig volgen, je kunt geen steun geven of ontvangen van je partner, je kinderen en andere familieleden. Je kunt niet 'maar' een paar foto's nemen, je gaat aan het werk of niet.

Te weinig kennis over een bepaalde religie

Stel, je wordt gevraagd om bij een uitvaart aanwezig te zijn waarvan je de bijbehorende religie niet kent. De gebruiken en tradities zijn je vreemd. Dan kun je onderzoek doen, vragen stellen aan de familie en de uitvaartverzorger. Vraag naar wat er mag of niet of zelfs verboden is. Wanneer je iets doet dat absoluut niet hoort of past dan trek je veel onaangename aandacht.

Wanneer je ontdekt dat het iets is waar je niet bij wilt zijn vanwege je eigen overtuigingen dan hoef je de opdracht niet aan te nemen. Kies altijd wat het beste voor jezelf en je klant is. Zet jezelf niet voor het blok, of geef aan dat het je eerste keer is en dat je het wilt proberen, maar geef dan ook geen garanties. Wanneer je jezelf graag uitdaagt, zorg dan dat je dit communiceert naar je klant, zodat deze niet voor verrassingen komt te staan. Geef hen ook de kans 'nee' tegen jou te zeggen wanneer je vertelt dat je er eigenlijk niets van weet. Voorkom gedoe en ellende achteraf.

Aangeven dat je de opdracht niet kunt doen

Wanneer je de opdracht niet kunt aannemen moet je dit communiceren. Eerst inventariseer je voor jezelf wat precies de reden is. Geef alleen voldoende en correcte informatie. Wees zo duidelijk mogelijk en draai er niet omheen, want dat voelen mensen aan. Je wilt de vertrouwensband met de mensen niet schaden.

Je hoeft het niet te vertellen als je bijvoorbeeld last hebt van ongesteldheid of reuma, je zegt dat je geen ruimte in je agenda hebt om de opdracht aan te nemen. Wanneer je nog nooit bij een uitvaart bent geweest van een bepaalde religie, kun je dat eerlijk aangeven.

Onderhandelen is mogelijk

Wil je graag groeien in je vak door ook bijzondere, culturele uitvaarten vast te leggen? Dan kun je hierin onderhandelen en een win-win situatie creëren. Wanneer de klant jou deze kans durft te geven kun jij er een leermoment van maken.

De opdracht doorgeven

Wanneer iemand speciaal jou benadert vanwege jouw fotografie en werkwijze is het niet fijn als je 'nee' moet verkopen. Daarom is het handig om een collega te kennen die op een vergelijkbare manier werkt en die je vertrouwt. Kan deze persoon alles overnemen op de manier waarop jij het hebt verwoord op je website? Bespreek met je collega hoe je zijn contactgegevens doorspeelt en in hoeverre je verantwoordelijk wilt zijn voor de overdracht. Wanneer je een andere fotograaf aanbeveelt, voel je je in zekere zin ook verantwoordelijk wanneer deze later iets doet wat niet gewenst is.

Door een collega achter de hand te hebben kun je je klant toch helpen als je zelf niet kunt. Met de contactgegevens van je collega hoeven ze niet verder te zoeken. Je kunt ze zelfs nog meer werk uit handen nemen door het eerste contact te verzorgen en zaken goed door te spreken.

9. Voorbereiding op een telefonische aanvraag

Je zit 's avonds thuis op de bank te lezen, of tv te kijken en je telefoon gaat. Iemand belt je met een spoedaanvraag voor een afscheidsreportage. Hoe reageer je? Weet je wat je moet vragen? Het helpt als je weet hoe je je bedrijf voert en hoe je een afscheidsreportage maakt. Krijg je toch een aanvraag terwijl je dit nog niet goed weet, dan vraag je in elk geval altijd naar de contactgegevens van de uitvaartverzorgers.

Je kunt op verschillende manieren een aanvraag binnen krijgen:

1. Een nabestaande neemt zelf contact met je op via telefoon of e-mail
2. Een uitvaartverzorgers belt uit naam van de familie
3. Een familielid of vriend of andere vertegenwoordiger van de nabestaande belt of mailt uit naam van de familie

Telefoontjes kunnen spannend zijn, een aanvraag via een mailtje is minder stressvol omdat je hiervoor de tijd kunt nemen.

Voorbereiding

Om goed voorbereid te zijn op een aanvraag moet je weten hoe je je bedrijf wilt voeren. Je stelt jezelf eerst vragen over hoe je wilt omgaan met het aannemen van een opdracht. Denk hierbij aan wat je kunt, en wat je wilt leveren zodat anderen weten wat ze van je kunnen verwachten. Denk na over in hoeverre je tegemoet kunt komen aan de wensen van de klant. Denk na over welke informatie je nodig hebt van je klant om een offerte te kunnen opstellen en welke voorwaarden daarbij horen. Hieronder volgt een lijst met vragen die je voor jezelf moet beantwoorden om goed voorbereid te kunnen zijn.

Vorbereidingsvragen

1. Hoe reageer je wanneer een uitvaartverzorgers belt voor een aanvraag? Start je met een bepaalde opening?
2. Kun je nu de rust en tijd nemen om dit gesprek aan te gaan? Wat zeg je als het gesprek nu op dit moment niet uitkomt?
3. Wat zeg je als je nu al weet dat je kunt?
4. Wat zeg je als je nu al weet dat je niet kunt, of niet kunt doen wat ze vragen? Scheep je jouw beller direct af, of zorg je dat je een moment vindt om een volgende keer meer voor ze te betekenen? Zorg je voor een referentie naar een collega? Bedank je de uitvaartverzorgers voor deze aanvraag, en hoe?
5. Ben je in staat te doen wat ze van je vragen?

6. Hoe vertel je mensen wat ze van je kunnen verwachten?
7. Welke diensten lever je en welke niet?
8. Welke vragen zijn belangrijk voor jou om te stellen om de opdracht volledig te kunnen aanvaarden?
9. Welke vragen zijn belangrijk voor jou om een passende offerte te kunnen maken?
10. Op welke momenten is er fotografie gewenst? Vraag of de familie ook gedacht heeft op welke momenten je er eventueel ook nog voor ze kan zijn. (Denk aan rouwbezoek, sluiten van de kist, condoleance, meegaan naar de ovenruimte, het graf dat uiteindelijk gesloten is en waar bloemen op liggen).
11. Wat wil je weten over de overledene of de familie?
12. Wanneer ga je de nabestaanden ontmoeten? Ga je de familie van te voren spreken, mogen ze jou bellen?
13. Hoe laat je weten wat jouw rol en houding is tijdens het fotograferen?
14. Hoe leg jij uit wat je doet en hoe je dit doet?
15. Hoe kun je laten weten dat je niet opvalt maar wel weet hoe je alle momenten kunt vastleggen?
16. Hoe krijg je voldoende informatie over de uitvaart?
17. Welke voorwaarden hanteer je, met betrekking tot het leveren van je werk, je producten?
18. Hoe communiceer je deze voorwaarden?

Vragen over de prijs

Ook al zou je alle bedragen netjes op je website vernoemen, dan nog wil men van jou ter bevestiging horen welk bedrag je vraagt. Ben hierop voorbereid. Wat mij betreft is het bedrag niet het belangrijkste, want ik wil altijd eerst vaststellen wat ze echt willen. Wanneer je precies kunt leveren naar tevredenheid is het bedrag vaak geen probleem want men krijgt immers exact wat men wil. Jij geeft je geld ook zonder problemen uit aan iets dat je graag wilt hebben. Iets waar jij de waarde van inziet omdat het je blij maakt, of omdat je inziet dat je het nodig hebt.

Wanneer de vraag om de prijs in het begin van het gesprek komt, omzeil je deze vraag met een zin als: 'Graag stel ik een bedrag voor nadat ik heb vastgesteld wat de wensen zijn.' Dan stel je jouw vragen over wat je wilt weten. Daarna ga je kijken of je begrijpt wat hun wensen zijn en hoe je dit kunt leveren. Je maakt een offerte met alle wensen erin en stuurt een begeleidende mail met daarin alles wat er besproken is. Verder beschrijf je wat ze mogen verwachten van je, waar nog aanpassingen mogelijk zijn en welke voorwaarden je hanteert. Je prijs al op voorhand noemen zet je klem en zorgt ervoor dat onderhandelen niet meer mogelijk is. Een vanaf-prijs noemen biedt dan ergens houvast voor ze. Een zin met een aantal prijzen noemen als: 'Ik lever maatwerk en de bedragen liggen tussen de € 550,- en de € 2500,- omdat ik soms meerdere keren kom en het aantal albums dat men wenst af te nemen verschilt.' Dit schept ook direct een beeld. Het geeft direct zaken aan:

- Je kunt op meerdere momenten komen om foto's te nemen
- Het is mogelijk om meerdere albums te leveren
- Er zijn mensen die behoorlijk wat uitgeven

Je zult veel mensen duidelijk moeten maken dat er mogelijkheden zijn waar ze vast nog niet over nagedacht hebben. Door deze te benoemen geef je meer informatie en laat je je gesprekspartner nadenken over wat ze eventueel zouden willen. Daarnaast presenteer je je als iemand die weet waar hij het over heeft; een professional. Denk goed na over jouw handelswijze, wat je moet weten om de opdracht te aanvaarden en hoe jij vertelt wat je kunt betekenen met jouw fotografie.

Na het telefonisch contact

Na het telefonisch contact stuur je een e-mail waarin je de verkregen informatie samenvat ter bevestiging alsmede de offerte. Vermeld in je e-mail nog eens je werkwijze, de verwachtingen die je zelf hebt of wat anderen van jou mogen verwachten. Benoem wat je levert na het

maken van de reportage en eventueel de oplevertijd. Ben helder en duidelijk over allerlei zaken waar vragen over kunnen zijn.

Samenvatting

Belangrijkste aandachtspunten bij het fotograferen van een uitvaart

Wanneer je gevraagd wordt voor een afscheidreportage terwijl je hier geen kennis van, of ervaring in hebt kun je misschien beter weigeren. Wil je de opdracht toch aannemen dan zijn er belangrijke zaken waar je rekening mee moet houden.

Wees op tijd aanwezig. Laat op de juiste manier (non)verbaal weten dat je er bent als fotograaf. Ben zelfverzekerd en straal zelfvertrouwen uit. Wees tegelijkertijd onopvallend. Loop niet in de weg, trek geen aandacht naar je toe en neem strategische plekken in. Loop op gepaste momenten en draag gepaste kleding. Gebruik geen flits maar gebruik andere technieken die bekend zijn bij de professionele fotograaf. Maak geen geluid met je camera. Zorg voor voldoende en verschillende foto's vanuit verschillende perspectieven om je beeldverhaal te kunnen maken. Schuw de intimiteit niet. Houd tijdens je werk contact met de mensen waarvoor je de reportage maakt. Zo kun je flexibel reageren op eventuele wensen. Heb oog voor het onverwachte en blijf rustig onder alle omstandigheden.

Camera-instellingen en verdere technieken van de afscheidsfotograaf

Hoewel van een professionele fotograaf gedegen kennis van de camera verwacht mag worden, zijn er voor de afscheidsfotografie extra aandachtspunten. Als afscheidsfotograaf heb je vaak te maken met tegenlicht, fel licht, donkere omgevingen en overbelichting. Je moet hier dus goed mee om kunnen gaan. Daarnaast moet je stil kunnen werken en moet je scherpe foto's kunnen maken van mensen die bewegen, ook in donkere ruimtes en met tegenlicht. Tijdens een uitvaart is het niet handig om te fotograferen met behulp van een grijskaart. Weet hoe je de juiste witbalans kunt inregelen en pas de witbalans bij het verlaten van de ruimte aan. Ken de schaal van Kelvin zodat je de waardes kunt herkennen bij het teruglezen van de metadata van iedere foto.

Apparatuur voor afscheidsfotografie

Omdat je vaak in lichtarme situaties werkt, heb je goede spullen nodig. Denk aan kwaliteit en lichtsterkte van je lens, en de mogelijkheden van je body. Ook heb je een goede computer nodig met meerdere harde schijven om back-ups te kunnen maken. Ook heb je goede softwareprogramma's nodig voor je nabewerking.

Termen met betrekking tot afscheidsfotografie

In deze branche kom je bepaalde termen tegen. Het is goed om te weten wat deze termen inhouden. Denk hierbij aan fotografietermen zoals metadata, IPTC gegevens, XMP en RAW-bestanden. Denk ook aan afscheidstermen zoals defileren, uitvaartbegeleider, wade en coping.

Bewegen tijdens het fotograferen van een uitvaart

Er zijn technieken om op de juiste manier te kunnen bewegen zodat je een zo compleet mogelijk beeldverhaal kunt maken zonder de nabestaanden en gasten tot last te zijn. Denk hierbij aan het innemen van strategische plekken. Maar ook je houding, de manier waarop je loopt en het moment waarop je beweegt zijn belangrijk. Maak alleen geluid wanneer dit niet opvalt en loop niet in de weg. Je zorgt er tijdens het fotograferen voor dat mensen non-verbaal met je kunnen communiceren. Bovendien beweeg je op zo'n manier dat je met je foto's een compleet beeldverhaal kunt maken met foto's die raken. De manier waarop je hoort te bewegen is te vergelijken met een ninja. Om je hierin te oefenen gebruik je ademhalingstechnieken, meditatie, yoga en sport. Wanneer je niet lenig bent kun je dit werk ook doen. Je dient dan wel vooraf je posities te bepalen.

Waarom zelfvertrouwen voor de afscheidsfotograaf belangrijk is

Als afscheidsfotograaf dien je zelfverzekerd te zijn. Je kunt dan beter connectie maken en emotie vangen. Je schept duidelijkheid, geeft vertrouwen en krijgt betere foto's. Er zijn allerlei manieren om je zelfverzekerdheid te verhogen.

Van iets verdrietigs iets moois maken

Een fotoboek bevat een beeldverhaal en wordt gebruikt om bij na te kunnen praten. Realiseer je dat het ook bekeken kan worden door (toekomstige) kinderen van de nabestaanden.

Een beeldverhaal wordt gemaakt uit verschillende typen foto's: inscenering, details, hoofdpersonen, relaties, actie, actie-reactie / shot-tegenshot. Van iedere gebeurtenis kun je in zes beelden een verhaal vertellen: setting in totaalbeeld, detail, mensen in beeld in relatie tot het onderwerp, het onderwerp, moment van actie / non actie, detail hiervan.

Opdracht niet aannemen

Je hoeft niet elke opdracht aan te nemen. Het moment van de reportage kan je bijvoorbeeld niet uitkomen vanwege ziekte, vakantie of verhuizing of iets dergelijks. Ook wanneer het te dichtbij komt, of wanneer je weinig kennis hebt over een bepaalde religie kun je de reportage weigeren. Dit doe je duidelijk, en met voldoende correcte informatie. Je kunt de opdracht ook doorgeven aan een collega.

Vorbereiding op een telefonische aanvraag

Om goed voorbereid te zijn op een telefonische aanvraag dien je te weten hoe je je bedrijf wilt voeren. Wanneer je dat weet, kun je een lijst opstellen van vragen die je wilt stellen en informatie die je wilt geven. Geef niet meteen concreet antwoord op vragen over de prijs. Achterhaal eerst wat precies de wensen zijn. Na het telefonisch contact stuur je een samenvatting en offerte met voorwaarden per mail.

ROUW

“Je kind verliezen is het allerergste. Andere vormen van rouw zijn allemaal minder erg. Rouw verloopt in stadia en je kunt het verwerken. Als je gewoon doorgaat met je leven ontken je de rouw. Je hebt echter wel professionele hulp nodig om er weer bovenop te komen. Maar ach, tijd heelt alle wonden, laat het los. Wanneer je weer kunt lachen is je rouw voorbij en gaat het weer goed met je.”

Dit zijn zo wat mythes rondom rouw. Allemaal niet waar. Je begrijpt dat het voor een afscheidsfotograaf belangrijk is om te weten hoe rouw dan wel werkt. Want tijdens je werk kom je in aanraking met rouwenden. Om te weten hoe je om moet gaan met rouwenden, helpt het te weten wat rouw is en welke manieren er zijn om hiermee om te gaan. Zo weet je welke dingen je niet mag zeggen of doen, en wat je juist wel moet doen.

Doelstellingen

Aan het einde van dit hoofdstuk heb je geleerd:

- Wat rouw is
- Wat een copingstrategie is
- Welke copingstrategieën er zijn
- Hoe je als afscheidsfotograaf omgaat met rouwenden
- Hoe je als afscheidsfotograaf rouwenden kunt helpen

1. Wat is rouw?

Rouw treedt op bij intens verlies. Verlies van iets of iemand waar je aan gehecht bent geraakt en waar je sterke emoties bij voelt. Rouw gaat over emoties en gedragingen die daarbij horen en die niet gekoppeld zijn aan tijd. Omdat het voor ieder persoon anders voelt om te rouwen, kan men ook niets zinnigs zeggen over de duur er van. Ieder ervaart pijn en verlies anders en zal daar anders mee om gaan. Maar rouw is meer dan emoties. Het is ook een proces waarbij je actief moet leren omgaan met het verlies. Rouwen kost energie. Er zijn mensen die in het begin na een verlies niet veel ‘voelen’. Zij gaan door met school of werk. Pas na een jaar of langer ervaren zij opeens verdriet en andere emoties.

Rouw komt meer voor dan we denken

Rouw gaat over alle soorten verlies. Je kunt rouw voelen bij verlies van:

- Een dierbare
- Een baan
- Je huis (door verhuizing of brand)

- Je relatie (echtscheiding)
- Je huisdier
- Je ledematen
- Lichamelijke functies (bijvoorbeeld door een handicap of slechte gezondheid)
- Schoonheid (bijvoorbeeld door brandwonden)
- Toekomstverwachting van jezelf of naaste (bijvoorbeeld door een miskraam of het krijgen van een ernstig gehandicapt kind)

Maar ook al voor het overlijden, wanneer je hoort over een terminale ziekte.

Omgaan met verlies

Rouw gaat vooral over hoe je omgaat met verlies. Dit is voor iedereen anders. Daarom is er geen procedure of handleiding voor rouw. Toch willen we dingen kunnen begrijpen, uitleg krijgen over hoe het in elkaar zit, zodat we daarna weer verder kunnen. Dat is wat het zo lastig maakt. Rouw is veelomvattend en uniek. Zelfs als je zelf in rouw zit, is het lastig te begrijpen. Gevoelens komen zomaar opzetten en kunnen zo heftig zijn dat ze ons geheel verwarren. Alle reacties die voortkomen uit een intens verlies zijn zo anders dan we gewend zijn. Je kunt hierdoor verrast zijn en je logischerwijs afvragen of de reactie wel normaal is. Het antwoord is dan; bij intens verlies is alles en niets normaal.

Symptomen

Er kunnen allerlei gevoelens optreden bij rouw, zoals schuldgevoel, verdriet, onmacht, boosheid, somberheid, angst, maar ook opluchting, dankbaarheid of rust. Al deze verschillende emoties komen voor en zijn normaal. Naast de gevoelens zijn er de uitwerkingen of gedragingen die kunnen ontstaan door rouw. Denk dan aan slapeloosheid, lusteloosheid (geen eetlust), vergeetachtigheid, concentratiestoornis, dromerigheid, afwezigheid, enzovoort.

Uitingen

De meesten kennen de emoties en gedragingen in negatieve sfeer. Maar we vergeten soms dat je niet continu hoeft te rouwen. Het is ook heel normaal om hard te lachen. Met anderen uitgaan, dansen en feesten tijdens rouw kan heerlijk zijn. Even je weer uitleven en mogen voelen dat je ook nog een normaal mens bent, die hier van houdt.

Verwachtingen

Er is soms de verwachting dat je je als rouwende een poos terugtrekt, dat je veel huilt, dat je nergens zin in hebt en er niet over wil praten. Dat je niet gestoord mag worden in je rouw, dat je niet lastiggevallen mag worden met vragen hierover en dat je na een poos wel weer de oude zult zijn. Geen idee waar al deze ideeën vandaan komen, maar ze zijn geen van allen waar. Dit maakt het ook lastig voor diegene die in rouw is, want die kan denken dat hij of zij niet mag feesten, niet mag lachen of erover mag praten.

Problemen

Wanneer uitingen van rouw worden onderdrukt is het logisch dat er problemen kunnen optreden. Het niet doorleven, het verkeerd invullen van je emoties en gedragingen kunnen ervoor zorgen dat je er niet meer uitkomt. Dat de energie niet de juiste kant op stroomt, waardoor er lichamelijke klachten kunnen optreden. Deze zullen de rouw enkel vergroten. Het is dus goed wanneer je leert over rouw en het proces. Je hebt vast wel eens gehoord over rouwfases. Deze rouwfases hebben een groot stempel gedrukt op hoe men denkt over de omgang met verlies. Men zegt dat je verlies kunt verwerken.

Inmiddels ben ik erachter dat dit een van de grote mythen rond rouw is. Rouw is niet zomaar eindig en dus niet te verwerken. Het woord 'rouwfases' laat mensen geloven dat wanneer je goed aan je rouw gewerkt hebt, het over gaat. Maar wanneer je werkelijk iemand verliest, dan is die persoon niet 'kwijt', die komt enkel niet meer terug. Dan moet je leren een nieuwe vorm te vinden om te leven met je verlies. Het is anders wanneer je zelf het leven 'verliest'.

Rouwfases volgens Elisabeth Kübler Ross

Meerdere boeken heb ik gelezen van Elisabeth Kübler Ross, een vrouw die veel heeft betekend voor verschillende groepen, zoals terminaal zieken (in ziekenhuizen), homoseksuelen (toen AIDS de kop op stak), patiënten in een psychiatrische kliniek, ernstig zieke kinderen, enzovoort. Zij was onder andere werkzaam in hospices waar mensen die stervende zijn beter kunnen worden begeleid dan in een ziekenhuis. Een patiënt die uitbehandeld was in een ziekenhuis werd volgens haar 'weggemoffeld' en kon een betere terminale periode doormaken in een hospice.

Door haar werk heeft ze vergelijkingen getrokken in emoties die voorkomen tijdens de laatste levensfase. De resulteerde in de 5 rouwfases:

1. Ontkenning en isolering
2. Boosheid/woede
3. Onderhandelen of marchanderen (het gevecht aangaan)
4. Depressie
5. Aanvaarding

Deze fasen werden groots neergezet en onthaald, alsof iemand nu kwam met het verlossende woord over rouw. Nu kon men rouw indelen in fasen en begrijpen wat een rouwende doormaakt.

Het werd zelfs overgenomen bij andere oorzaken van rouw terwijl het volgens Kübler Ross ging om fases bij stervenden. Later heeft ze geprobeerd dit verder uit te leggen en moest ze ook uitleggen dat deze rouwfases niet in een bepaalde volgorde voorkomen. Niet iedereen gaat door al deze fases, in deze volgorde, binnen een bepaald tijdsbestek. Er valt veel meer te zeggen over rouw. Het stoorde haar dat mensen niet begrepen werden en dat haar theorie eigenlijk ook niet helemaal begrepen werd. Ze werkte tot aan haar dood aan een hernieuwde en verbeterde uitgave van een van haar boeken in samenwerking met David Kessler. Lees het boek 'Over rouw. De zin van de vijf stadia van rouwverwerking' van Elisabeth Kübler Ross en David Kessler. Amsterdam, Ambo, 2006.

Rouwverwerking volgens Manu Keirse

Door het woord 'rouwverwerking' lijkt het alsof rouw eindig is. Tegenwoordig weet men dat rouwen een uniek en persoonlijk proces is en dat verlies geen bepaald 'plekje' krijgt. Van rouwen word je intens moe. Het kost je enorm veel energie. Volgens Manu Keirse, die vele lezingen geeft, zit het werkwoord 'werken' in 'rouwverwerking'. Hij zegt dat verlies bij het leven hoort en dat we moeten leren om dit gegeven te 'verweven' door ons leven. Je hebt nu eenmaal verdriet omdat er eerst vreugde was. Hij begint een lezing met een gedicht:

*Je vreugde is onthulde smart.
Wanneer je blij bent,
schouw dan diep in je hart
en je zult zien dat enkel wat je
smart gegeven heeft,
ook vreugde brengt.
Wanneer je verdrietig bent,
blik dan opnieuw in je hart
en je zult zien dat je weent
om wat je vreugde schonk.*

Kahlil Gibran

Liefde en verdriet liggen dicht naast elkaar. Ze zijn met elkaar verbonden. Volgens Manu Keirse is het belangrijk dat we kijken naar de persoon en zijn verdriet. De tijd kort voor een overlijden, de palliatieve fase, is niet zomaar te vergelijken met verlies na de dood. Een persoon die weet dat hij doodgaat, ervaart andere gedachtes en gevoelens dan een

nabestaande. Een rouwende mag doen wat hij nodig heeft op dat moment. Dat kan feesten zijn, of juist stil in een hoekje zitten. Wat het ook is wat de rouwende op dat moment voelt dat goed voor hem is. Vaak is het zo dat rouwenden doen wat zij altijd al deden. Een prater zal meer vertellen over het gebeurde, een doener zal meer gaan ondernemen, enzovoort.

Rouwtaken

Om goed om te gaan met je verlies heb je rouwtaken, zegt Manu Keirse. In zijn boek *'Helpen bij verlies en verdriet'* omschrijft hij er vier:

1. Onder ogen zien van de realiteit van het verlies
2. Ervaren van de pijn
3. Aanpassen aan de omgeving
4. Opnieuw leren genieten en herinneringen levendig bewaren

Rouwtaken geven inzicht in de gevolgen en gevoelens bij rouw en verlies. Het erkent dat omgaan met verlies moeilijk is, zeker op bijzondere dagen. Ook jaren later kun je nog ineens verdrietig worden door een bepaalde situatie of door iemand te ontmoeten die op de overledene lijkt. De uitleg van de rouwtaken kunnen hulp bieden. De taken geven aan dat een rouwende actief met rouw moet omgaan. Ze overkomen je niet, zoals de fases dat impliceren.

William Worden

De rouwtaken van Manu Keirse komen van origine uit Amerika van de Amerikaanse rouwtherapeut William Worden. Door in het Engels te lezen, viel mij op dat zij meerdere woorden gebruiken die nuances aangeven die wij niet kennen met ons enige Nederlandse woord rouw. In het Engels zijn er drie woorden die rouw betekenen: *grief*, *mourning* en *bereavement*.

Grief

Dit gaat over het intens verdrietig zijn of voelen wanneer je in rouw bent. *'Crying is an expression of grief'* (vertaling: Huilen is een uiting van rouw).

Mourning

Dit wordt geassocieerd met de uitvaart en is de fysieke uiting van rouw. Het laten zien dat je in rouw bent, door bijvoorbeeld rouwkleding te dragen, je verdriet laten zien. *'The man is mourning after receiving sad news'* (vertaling: De man rouwt na het ontvangen van slecht nieuws).

Bereavement

Dit wordt gebruikt als men praat over de staat van rouw bij een overledene. Voorbeelden: De tijd die je vrij kunt nemen van school of werk in geval van overlijden. *'I'm taking bereavement leave. Your bereavement saddens me'* (vertaling: Ik neem rouw-verlof. Jouw rouw doet me verdriet).

Het duale procesmodel van prof. dr. Margaret Stroebe en dr. Henk Schut

In 1999 kwam het duale procesmodel uit. Dit vloeide voort uit onderzoek door prof. Dr. Margaret Stroebe, hoogleraar verlieswerken en dr. Henk Schut, hoofddocent klinische psychologie van de Universiteit Utrecht. Deze nieuwe visie bevestigde dat het leven nu eenmaal bestaat uit een dynamisch proces en dat er geen volgorde is in hoe men de rouw doorleeft.

Wanneer je rouwt sta je met je ene been in je verlies en met je andere been sta je in het dagelijkse leven. Als in een schommelbeweging. Dit zorgt ervoor dat je heen en weer geslingerd wordt en dat je op zoek moet gaan naar een nieuwe balans. Het ene moment voel je je droevig, en het volgende moment ben je blij om iets wat een ander je vertelt. Lachen terwijl je in rouw bent, is heel normaal. Er is geen volgorde of tijdsbestek voor rouwtaken. Verlies leren dragen is persoonlijk en uniek.

Verliesgericht

- loslaten-aangaan-herdefiniëren van relaties
- confrontatie met het verlies
- betekenissen en gevoelens
- ontkenning/vermijding van herstel

Herstelgericht

- deelnemen aan veranderde wereld
- nieuwe dingen doen
- afleiding van verlies
- ontkenning/vermijding van verdriet
- nieuwe rollen/identiteiten/relaties

Het integratief verliesmodel van Johan Maes

Rouwen wordt mede bepaald door 'hechting', zegt Johan Maes. Johan Maes, rouwtherapeut en co-auteur met Evamaria Jansen van het boek 'Ze zeggen dat het overgaat', heeft in 2007 nog een model neergezet: het Integratief Verliesmodel. De belangrijkste ontwikkelingen en visies uit rouwonderzoeken van de laatste decennia zijn daarin opgenomen.

- Er bestaat geen vastomlijnde manier die goed of fout is bij rouw. Ieder doet het op zijn eigen manier, wat hij rouwreacties noemt;
- Er zijn mensen die de realiteit anders invullen, maar dit wil nog niet zeggen dat ze ontkennen of vluchten. Ze reageren nu eenmaal anders dan we zouden verwachten. Wat is er bijvoorbeeld verkeerd aan afleiding zoeken door gewoon naar school of je werk te gaan? De verwachting dat iets overgaat: hoe kun je als ouder afscheid nemen van je overleden kind? Het blijft immers altijd je kind, of het nu opgroeit bij je of niet;
- Het omgaan met verlies ligt mede aan hoe je hebt geleerd te hechten als kind;
- Iemand kan behoorlijk veranderen door verlies. Mede door de sociale omgeving of door nieuwe invullingen. Wanneer je er opeens anders voor staat, met een andere rol te vervullen als bijvoorbeeld alleenstaande, raakt dat op meerdere vlakken. Het kan je behoorlijk uit evenwicht brengen.

Emoties

Ik leerde door mijn onderzoek naar rouw dat er allerlei emoties bestaan en dat er meer is dat invloed heeft op rouw. Eerst de zes basis-emoties:

1. Vreugde
2. Verdriet
3. Angst
4. Woede
5. Verbazing
6. Afschuw

Vervelend genoeg denken we bij verlies meer aan negatieve emoties dan positieve. Je ziet ook aan dit lijstje dat er maar één basis emotie is die alle positieve emoties in zich lijkt te hebben: vreugde.

Emoties bij verlies kunnen heel erg uiteen lopen. Verdriet vinden we normaal, maar ook schuld, boosheid, angst, schaamte, of wanhoop kunnen opduiken. Zelfs positieve emoties zoals, vreugde, trots, liefde en bewondering bestaan binnen een rouwproces. Door liefde en trots doet men veel moeite om een mooie, persoonlijke uitvaart te organiseren. Trots en bewondering zie ik bij ouders die net hun kind voor het eerst zien, ook wanneer deze dood geboren is.

Schuldgevoel is een sterke, veel voorkomende emotie, die weinig erkenning krijgt. Mensen zullen aangeven dat je je niet schuldig hoeft te voelen over iets dat buiten je macht is gebeurd, zoals een ongeluk. Maar de gedachte kan hen bekruipen dat als ze iets anders hadden gedaan of gezegd, het misschien niet gebeurd was. Het is dan fijn voor de rouwende

wanneer mensen hen hierin ondersteunen en proberen te begrijpen. Het is van belang dat we snappen dat ook deze emotie heel normaal is en dat we het gevoel erkennen.

Mythen rond rouw

Graag wil ik nog een aantal mythen noemen die zorgen voor de verwarring en de verwachtingen rond rouw.

1. Je moet loslaten

Dit advies wordt vaak gegeven. Maar het is een onmogelijke taak. Het is al helemaal geen oplossing. Je bent nu eenmaal verbonden door liefde. Je hebt gevoelens voor de overledene of datgene dat je verloren hebt en die gaan zomaar niet weg. De beroemde psychiater Freud schreef er in een brief in 1929 over aan een collega toen hij zelf toegaf het gemis van zijn dochter nog altijd te ervaren:

'Mijn overleden dochter zou vandaag 36 jaar oud geworden zijn... Alhoewel we weten dat na dergelijk verlies de acute rouw zal bedaren, weten we ook dat we ontroostbaar zullen blijven en we nooit een substituut zullen vinden. Alles wat in de plaats zou komen, zelfs als ze deze plaats geheel zou vullen, het zou toch iets helemaal anders blijven. En eigenlijk is het goed zo. Het is de enige manier om de(ze) liefde, die men uiteraard niet wil loslaten, te laten voortbestaan.'

Freud's dochter was toen 9 jaar dood. (Bron: <http://www.huubmous.nl/2017/08/10/mythes-rond-het-rouwen/>)

2. Tijd heelt alle wonden.

Over een tijd is de rouwperiode voorbij. Het eerste jaar is het zwaarst, want je moet alle speciale dagen door; verjaardagen, feestdagen, enzovoort. Daarna wordt het vast beter. Helaas is het niet waar. Er staat geen tijd voor rouw. Sommigen kunnen zich heel goed 'overeind' houden na een verlies. Pas later kunnen er dingen gebeuren waardoor rouw, pijn en verdriet op komen zetten. Momenten van gemis gaan een leven lang door.

3. Rouw kun je verwerken

Het woord rouwverwerken suggereert dit. Wanneer je de rouwtaken doorgemaakt hebt, dan is je verdriet verwerkt. Nee, dat is niet zo. Doordat momenten van gemis zomaar op kunnen zetten, omdat je een liefde zomaar niet kunt loslaten, is het dus ook niet mogelijk dat je een verlies 'verwerkt'. Het verlies is deel van je leven. Lowie van Gorp, auteur van 'Kanjertje' zei in zijn boek zo mooi: 'Je hebt geen invloed op de wind, maar wel hoe je de zeilen zet.'

4. Rouw verloopt in stadia

Je zult eerst boos zijn. Je gaat door ontkenningmomenten heen, enzovoort. Nog altijd worden de opvattingen over de rouwfases van Kübler-Ross verkeerd begrepen. Zelf gaf zij al aan dat ze niet in volgorde langskomen en niet voor alle gevallen van rouw van toepassing zijn. Ze werden opgesteld tijdens onderzoek bij stervende mensen.

5. Mensen die doorgaan met hun leven ontkennen de rouw

Alsof je niet mag lachen, gewoon weer naar je werk mag gaan of geen feestjes mag bezoeken. Er wordt gedacht dat rouwenden zich altijd horen te gedragen als mensen in rouw. Ze moeten droevig zijn, of zelfs teruggetrokken. Ze hebben geen zin om leuke dingen te doen, nieuwe mensen te ontmoeten en ze hebben al helemaal geen zin om een nieuwe liefde te vinden. Ook dat is allemaal niet waar. Er zijn mensen die juist graag gaan werken en hun studie juist aangrijpen om zich succesvol te voelen en om maar niet te veel bezig te zijn met hun verlies. Er zijn mensen die lekker uitgaan met vrienden, die lachen, feesten en zich zo veel mogelijk vol in het leven storten. Sommigen vinden al spoedig een nieuwe liefde. Dat is geen ontkenning, dat is gewoon een manier om met rouw en het leven om te gaan.

6. Wanneer je kunt lachen gaat het (weer) goed met je

Dit is een vreselijke aanname. Het is zeer pijnlijk voor rouwenden om dit te horen. Natuurlijk gaat het niet op alle momenten goed met ze. Gevoelens en emoties wisselen zo sterk af. Genieten houdt rouwenden op de been. Het zal depressie tegengaan en het is een hele goede en gezonde manier om niet te verzanden in het donkere, verdrietige moeras.

7. Alleen met professionele rouwhulp komt men er weer bovenop

Er zijn heel wat rouwtherapeuten en zelfs psychologen die trauma's en dergelijke goed kunnen begeleiden. Ze helpen mensen die last hebben van de verschijnselen rond rouw. De meeste mensen gaan goed door het rouwproces heen zonder hulp van een professionele rouwhulp. Ook al blijft er een 'gaatje in de ziel', of spreekt men van een blijvend litteken, gaan de meeste mensen en zeker ook kinderen op hun eigen manier prima met rouw om.

Statistisch gezien is er maar 10% die werkelijk hulp nodig heeft en daarvan komt 5% er niet goed door een rouwproces heen. Deze kleine groep heeft vreselijk last van het verlies en kan het leven niet weer oppakken. Landelijk (via de rijksoverheid) is er gekeken hoe nabestaanden omgaan met rouw en reïntegreren in het werkveld. Er bestaat online een rouwtest die je kunt invullen. Deze meet of je goed omgaat met je rouw en kijkt of je eventueel hulp nodig hebt. Je kunt op <https://www.rouw.nl/rouwmeter/> zelf deze test invullen om te kijken waar op de rouwmeter je uitkomt.

Verschillende deskundigen zeggen dat kinderen die rouwen meer gebaat zijn bij ruimte om zichzelf te mogen zijn. Ze hebben geen behoefte aan professionele, externe rouwhulp. Voor hen is het belangrijk dat de vertrouwde omgeving niet nog meer verandert. Wanneer er een ingrijpende verandering heeft plaatsgevonden dan moet de leraar er gewoon zijn, niet een hulpverlener die daarmee aangeeft dat je het niet alleen kunt.

Pas na een poos wordt duidelijk of er stagnaties zijn. Onderzoeken hebben aangetoond dat hulp en therapie pas zin hebben wanneer iemand hier behoefte aan heeft. Het heeft dus weinig zin om direct hulp te willen inzetten vlak na een voorval. Het kan niet preventief worden ingezet en de kans bestaat dat er juist meer verwarring bij een kind bestaat dan de bedoeling is.

8. Het ergste wat je kunt meemaken is je kind verliezen

Ik ben een tweeling verloren. Ik kan je verzekeren dat dit echt niet het ergste is dat mij is overkomen. Pas op met uitspreken hoe erg iets is. Je kunt niet 'meten' hoe iets voor de ander is. Dit wordt leedconcurrentie genoemd. Het verlies van jouw hond kun je niet naast het vreselijke verlies van oorlogsslachtoffers zetten. Het zou betekenen dat je niet verdrietig zou mogen zijn om het verlies van jouw hond, want er zijn nog veel ergere dingen die mensen meemaken. Ieder verlies is op zichzelf staand. Ieder mag zich gedragen, voelen en spreken op de manier die bij ze past. Vul niet in voor een ander.

Ervaringsverhaal

Het verliezen van mijn tweeling was niet het ergste dat me is overkomen. Wat ik bijvoorbeeld tijdens die gebeurtenis echt nóg erger vond was de manier waarop de medici eromheen erover praatten. Ik moest machteloos horen hoe ik moest reageren en werd gedwongen door hun handelen. Lees over mijn gevoelens rond deze miskraam op: <http://www.miskraamverwerken.nl/mijn-ongeboren-tweeling-wilde-ik-niet-uit-elkaar-halen/>.

Ik was 19 weken zwanger. Het ging mis op deze termijn en dat is vreselijk, maar mijn verwachtingen lagen helemaal anders. De verwachting is een grote graadmeter in hoe je met een verlies omgaat. Hoe gehecht ben je geraakt aan het idee dat je samen in het leven dingen deelt of gaat delen.

Ervaringsverhaal

Mijn vader heeft gelukkig een nieuwe liefde gevonden na de dood van mijn moeder. Hij heeft daardoor ook weer zin in het leven. Zijn liefde voor mijn moeder Rikie is er nog altijd. Al is hij nu opnieuw getrouwd, het huwelijksportret van mijn ouders hangt gewoon in hun nieuwe huis op een prominente plek net als een mooie foto van mijn moeder, zijn overleden eerste vrouw.

2. Copingstrategieën

Weet jij hoe jij reageert op problematische, of stressvolle situaties? Weet je hoe bekenden reageren? De manier waarop mensen reageren op dit soort situaties noemen we coping. Iedereen doet dit anders. Coping is een Engels woord, maar is in het Nederlands een gangbaar begrip geworden. Strategieën zijn de meest voorkomende manieren die mensen hanteren om met die stress, teleurstellingen en tegenslagen om te gaan. Als afscheidsfotograaf is het goed om te weten hoe rouwenden in pijnlijke situaties kunnen reageren. Zo kun je uiteindelijk weten hoe je daar mee om moet gaan.

Copingstrategieën

Copingstrategieën komen bij allerlei soorten stressvolle en problematische situaties voor. Niet alleen bij verlies van een dierbare, maar bijvoorbeeld ook bij werkloosheid, echtscheiding en andere verliezen die pijn veroorzaken, zoals je baan, je huis, je land (in een oorlog). Wanneer het gaat om pijn en stress die voortdurend aanwezig is, bestaan er verschillende manieren om er mee om te gaan. Deze strategieën zijn onderverdeeld in drie soorten.

1. Probleemgerichte coping

Hierbij probeert men het probleem op te lossen door de situatie te veranderen.

2. Emotiegerichte coping

Hierbij probeert men de gevoelens te veranderen (ontvluchten, uitten, delen).

3. Responsgerichte coping

Hierbij probeert men de gevolgen te verminderen door het gedrag aan te passen (meditatie, mindfulness).

Copingstijlen

Copingstrategieën horen bij zowel korte als langdurige processen. Het verliesprobleem is niet op te lossen. Een dode komt niet meer tot leven. Tijdens de oneindige rouwperiode zijn er verschillende reacties.

De veelgebruikte indeling van zeven copingstijlen:

1. Actief aanpakken

Het probleem wordt geanalyseerd en opgelost. Met verstand wordt het probleem bekeken en in stukjes opgedeeld, om voor ieder stukje een oplossing te vinden.

2. Sociale steun zoeken

Er wordt troost en een luisterend oor gezocht bij anderen om samen het probleem op te lossen.

3. Vermijden

Wegvluchten om het probleem te vermijden of zelfs te ontkennen. Verstandelijk neemt men afstand en verwacht men geen gevolgen van het probleem.

4. Palliatieve reactie

Men richt zich op andere dingen dan het probleem, men zoekt afleiding. In extreme vorm kan dit leiden tot een alcohol- of drugsverslaving.

5. Depressief reactiepatroon

Men piekert, geeft zichzelf de schuld, twijfelt aan zichzelf en raakt daardoor depressief. Er komen geen oplossingen voor het probleem.

6. Expressie van emoties

Het probleem leidt tot frustratie, spanning en agressie. Boosheid en een kort lontje zijn vaak de eerste zaken die opvallen.

7. Geruystellende gedachten en wensdenken

Men houdt zich voor dat het probleem vanzelf wel goed komt of dat het niet ernstig is, want anderen kunnen het nog veel zwaarder hebben. Hiermee wordt het probleem niet opgelost.

Eerder heb je kunnen lezen dat er een schommelbeweging te herkennen is in de emoties bij mensen in rouw. Bij coping kan men er van uitgaan dat meerdere reacties in de loop van de tijd langskomen. Het is niet zo dat iemand slechts één copingstijl hanteert.

TIP Vind uit wat jouw copingstijl is, door de test te doen op: <https://www.afscheidsfotograaf.nl/copingstijl/>

3. Omgaan met emoties en gedrag van anderen

Hoe ga jij om met moeilijke situaties? Dit is belangrijk om te weten want we zoeken tijdens contacten met anderen altijd naar een link met ons eigen leven, onze eigen ervaringen. Tijdens je werk heb je contact met mensen die je soms over hun behoorlijke problemen vertellen. Al zijn sommige problemen niet van jou, toch kun je hier op (willen) reageren. Door te weten hoe je juist kunt reageren op anderen kun je als afscheidsfotograaf je rol vasthouden. Je moet weten hoe je een situatie goed in kunt schatten en deze zo kunt begeleiden.

Algemene reactie

Tijdens mijn werkzaamheden zet ik vaak de copingstijlen 'Actief aanpakken' en 'Sociale steun zoeken' in. Ik denk er zelf niet te lang over na en ga over tot actie. Soms is het echter beter om gewoon even te luisteren, om aandacht te geven aan de situatie.

Door mijn werk ga ik een bijzondere band met rouwenden aan en ze vinden het logisch dat ik dichtbij kom. Maar als ik denk dat het te dichtbij is, dan benoem ik mijn functie en zeg: 'Ik ben hier om te fotograferen.' Dat schept wat afstand zodat ik mijn rol weer kan herpakken. Wanneer emoties te hoog oplopen wil ik mijn rol als fotograaf kunnen vasthouden.

Tijdens je werk houd je met iedereen rekening: de mensen die je hebben ingehuurd, genodigden, dienstverleners. Niet iedereen is gediend van een camera, zeker niet tijdens een uitvaart. Mensen voelen zich niet altijd op hun gemak. Ze voelen verdriet, tonen medeleven, kunnen gespannen zijn, enzovoort. Ook dienstverleners kunnen gespannen zijn. Zeker wanneer het een grote uitvaart betreft waarbij er een hoop geregeld is en er dus ook een hoop mis kan gaan.

De eerste ontmoeting

Rouwenden kunnen anders reageren dan jij verwacht. Er zijn mogelijke gedragingen die ervoor zorgen dat je niet kunt reageren zoals je meestal doet. Daarom is het handig om de persoon met wie je telefonisch contact hebt gehad als eerste aan te spreken. Wanneer dit de uitvaartverzorgers is, is het prettig dat hij je introduceert bij de familie. Je kunt je voorbereiden op de eerste ontmoeting door voor jezelf van tevoren een tekst te maken die je uit je hoofd leert. Houd in gedachte dat je duidelijk maakt dat je er voor hen bent om iets bijzonders te maken waar ze later erg veel aan kunnen hebben. Bedenk echter wel dat je als buitenstaander niet door iedereen aardig gevonden kunt worden. Dat hoeft ook niet, maar het is wel prettig als je getolereerd wordt.

Denk van te voren na over wat je wilt zeggen bij een eerste ontmoeting. Wat wil je zeggen tegen iemand die in rouw is? Meestal zegt men: 'Gecondoleerd', maar is dit een woord dat jij gemakkelijk zegt? Denk na over hoe je jezelf voorstelt, waarmee je hen gerust kunt stellen. Denk na over de rol die je wilt hebben in het geheel. Hoe zou jij zelf willen dat iemand je benaderde, als je in rouw was? Vind je het lastig om hierop goede antwoorden te vinden, zoek dan naar iemand die je hierbij kan helpen. Wie kan je leren wat er gepast is, en wat niet?

Ervaringsverhaal

Ik weet nog hoe dat ging toen mijn moeder overleed. Opeens waren we niet meer dat gezin waarin alles zo gemakkelijk besproken werd. We begrepen elkaar soms totaal verkeerd. Dat kwam omdat de band met onze moeder voor ieder van ons verschillend was. Hoe lastig is het dan om allen op een lijn te komen, wanneer je verschillend denkt?

Reageren op emoties van rouwenden

Tijdens een uitvaart kun je werkelijk allerlei emoties en gedrag aantreffen. Verdriet en vreugde liggen dicht bij elkaar. Over het algemeen verwacht men dat je 'gewoon' met mensen om kunt gaan in deze situatie. Dat je empathisch bent. Ze willen dat je je kunt inleven op het moment. Maar je hoeft niet zover mee te bewegen dat je gaat huilen. Je moet nog altijd zorgen voor de ruimte tussen meeleven en reageren. In het Engels is er een mooie term voor: 'holding space'.

Mensen in rouw worden overspoeld door emoties en zullen niet altijd reageren zoals ze normaal doen. Je snapt dat mensen bij een eerste ontmoeting niet altijd blij zijn je te zien. Liever hadden ze je niet nodig gehad. Mensen reageren verschillend. Sommigen tonen verdriet, anderen tonen zich sterk. Maar er is zeker spanning, want iedereen heeft bij zo'n eerste ontmoeting verwachtingen.

Gelatenheid

Zeker wanneer het overlijden plotseling is gebeurd kunnen mensen een tikje apathisch reageren. Mensen die zich verdoofd voelen door de situatie en weinig grip voelen, zullen weinig oogcontact met je maken en zich afzijdig houden.

Hoe je kunt reageren:

Geef deze mensen de ruimte. Laat ze in hun gevoel. Stoor ze niet door contact met ze te zoeken. Maak je je echter zorgen over deze persoon, dan kun je aan de persoon zelf of familie vragen hoe het met ze gaat. Een open vraag mag altijd gesteld worden, al ben je daar gewoon om te fotograferen. Je bent ook mens. Het zou zonde zijn wanneer men op de foto's achteraf ziet dat er iemand apatisch was en dat men deze persoon begeleiding had kunnen geven.

Intens verdriet

Stel je voor: je zit alleen in een ruimte met enkel de ouder die naast haar overleden kindje zit. Ze stelt je vragen.

Hoe je kunt reageren:

Waarschijnlijk heb je niet direct een antwoord. Zeg bijvoorbeeld dat je graag het antwoord zou weten en dat het normaal is dat er allerlei vragen zijn waar niet iedereen een antwoord op heeft. Vertel niet over wat je zelf misschien ooit hebt meegemaakt. Dat gaat alleen jezelf aan. Je kunt niet invullen of het voor de ander ook zo is. Ieders verlies is uniek, hoe men erop reageert ook. Denk aan hoe rouw en verdriet werken, zoals beschreven in de voorgaande paragraaf. Je hebt de taak om altijd eerlijk en open te blijven, maar ook om gerust te stellen.

Huilen

In Nederland is het niet gebruikelijk dat mensen in het openbaar luid en duidelijk huilen. Zelfs wanneer een kind huilt, wordt er vaak met dat kind de ruimte verlaten. In andere culturen wordt hier soms minder krampachtig mee om gegaan. Ghanezen huren bijvoorbeeld soms vrouwen in die wenen. Huilen werkt namelijk aanstekelijk.

Hoe je kunt reageren:

Zou jij een close-up van jouw gezicht in verdriet terug willen zien? Huilende mensen leg je niet close in beeld vast, je doet dat integer. Je fotografeert niet alleen een gespannen gezicht met een traan, iemands lichaamshouding spreekt vaak al boekdelen. De troost die anderen

hen geven kun je ook goed fotograferen. Vanaf een afstand kun je ze fotograferen om hen in die afgezonderde houding vast te leggen. Stem af door je lichaamstaal te gebruiken of het oké is dat je een foto neemt. In veel gevallen hebben mensen je wel in de gaten, maar laten het toe dat je er bent en daar ook een foto van neemt. Als de 'klik' gehoord wordt en ze reageren daarop negatief dan weet je dat deze foto niet gewenst was. In veel gevallen ervaar ik dat het gedoogd wordt.

Je legt sowieso niet de nadruk op het verdriet. Door de hoek van fotograferen, de lagen die je aanbrengt in een foto, kun je het zo maken dat men de foto als mooi gaat bestempelen, in plaats van indringend, afstotend en onaantrekkelijk. Het dramatische en zware verdriet kun je door je fotografie juist stilistisch en dus aantrekkelijk maken. De compositie kan er veel toe doen. Het licht dat je ziet en gebruikt voor contrasten, de lens en bijvoorbeeld de scherptediepte. Fotografeer momenten waarop gelachen wordt ook. Zorg voor het tegenbeeld; wanneer een spreker of een foto voor die lach zorgt, dan maak je van beide kanten een foto. Maar bovenal: fotografeer met respect.

Lachen

Er kan gelukkig wel gelachen worden op een uitvaart. Sprekers vertellen soms over grappige situaties of karaktereigenschappen van de overledene. Het lucht ook op om te mogen lachen tijdens een uitvaart.

Hoe je kunt reageren:

Wees alert op dit soort momenten, want je wilt een vrolijk moment ook zeker vastleggen. Het is juist goed om ook luchtige momenten te laten zien. Ik hoor vaak terug dat nabestaanden het prettig vinden om ook foto's waar men lachend op staat terug te zien. De bevestiging van dat er niet alleen verdriet was is van belang.

Lichamelijk contact

Er is veel lichamelijk contact tijdens een uitvaart. Handelingen van steun en troost vind je in schouders die omarmd worden, handen die elkaar vinden, knuffels die gegeven worden (omhelzingen), handen die een troostend gebaar maken, of ergens iemand die verdriet heeft even aanraken.

Hoe je kunt reageren:

Vergeet niet te kijken naar de tedere, zachte, warme en liefdevolle momenten. Kleine aanrakingen, omhelzingen, gebaren, gemoedelijke glimlachen en vasthoudende handen, ze zijn bij elk afscheid te ontdekken. Hierbij kies ik ervoor om ze in detail en van dichterbij (zo mogelijk) vast te leggen. De troost en steun die met liefde gedeeld wordt met elkaar mag zeker zichtbaar zijn.

Afzondering

Niet iedereen is ervan gediend om in het openbaar aangeraakt te worden. Dus je ziet ook wel mensen juist afgezonderd staan. Iemand in gespannen houding, met handen strak in de (broek)zakken.

Hoe je kunt reageren:

Blijf om je heen kijken naar ook dit soort houdingen van mensen. Een persoon alleen tegen een muur in gedachten, of voorovergebogen op een stoel kan een goed beeld geven van de persoon zoals men deze zal herkennen in zijn houding.

Afweren

Als fotograaf kun je zien dat er mensen zijn die zich afweren naar de camera. Hun rug toekeren, een boze blik geven of zelfs komen zeggen dat ze echt niet op de foto wensen te komen.

Hoe je kunt reageren:

Negeer deze mensen niet, erken ze en heb begrip. Toon een open en vriendelijke houding en blijf rustig. Geef ze de mogelijkheid om met je in contact te komen. Bied een luisterend oor voor eventuele argumenten voor

de weerstand. Probeer niet met jouw argumenten te overtuigen. Probeer begrip te vragen voor de keuze van degene die je heeft ingehuurd. Zoek samen naar een manier waarop je elkaar niet in de weg zit zodat je er geen nare ervaring van maakt.

Boosheid

Dit is een hele normale reactie bij rouwenden. Deze manifesteert zich eerder wanneer iemand geen behoefte heeft aan foto's en dus geen zin heeft je te zien. Het kan zo zijn, dat deze persoon zich niet gehoord voelt over de wens niet gefotografeerd te worden. Wanneer iemand je voor het eerst ziet met je camera, dan komt de woede van dit ongenoegen naar boven en is het mogelijk dat deze persoon dit aan je laat weten op een manier die voor jou onprettig aanvoelt. Je kunt je daardoor aangevallen voelen. Doordat je op uitnodiging ergens bent, wil dit nog niet automatisch zeggen dat iedereen instemt met de wens tot fotograferen. Je zult rekening moeten houden met al deze verschillende mensen.

Hoe je kunt reageren:

Aandacht hebben voor deze reacties is heel belangrijk. Het is goed om het vertrouwen te winnen van mensen die geen zin in je hebben.

Ervaringsverhaal

Een keer viel een moeder letterlijk vol tranen in mijn armen. Ik kende haar nog geen tien tellen of ze vertelde al dat ze zich zo vreselijk schuldig voelde dat ze niet bij haar dochter was gebleven toen ze ziek in bed lag, om bij haar te zijn. Ik schrok behoorlijk, want dit was ook nog eens een bekentenis. Schuldig voelen is een vreselijk gevoel. Dus dat heb ik tegen haar gezegd; 'Wat naar dat je je zo schuldig voelt.' Om mijn rol daarna terug te pakken heb ik benoemd wat ik kwam doen; het fotograferen van deze moeilijke afscheidsdag en alle liefdevolle dingen daaromheen. Doordat ik gewoon naar haar geluisterd had en verder geen oordeel, geen tips of extra gewicht eraan gegeven had, kon ze later met haar overleden dochter en gezin op de foto gaan. We hebben daardoor nog een prachtige post-mortem gezinsfoto kunnen maken. Achteraf liet ze me weten dat die foto haar zo dierbaar is geworden. Ze durfde haar dochter niet meer aan te raken, nu ze wist dat ze koud zou aanvoelen. Op de foto liggen de handen van alle gezinsleden bij elkaar op de hand van haar dochter, inclusief die van haar. Het laat zien dat ze nog wel verbinding heeft gezocht, ondanks dat ze zich zo schuldig voelde.

Wanneer je aanwezigheid ongewenst is

Als afscheidsfotograaf moet je weten wanneer je teveel bent in aanwezigheid van verdriet. Wanneer je van jezelf weet dat je niet kunt aanvoelen of je grenzen overschrijdt, dan maak je hierover afspraken. Voordat je de reportage gaat maken spreek je met de familie af hoe en wat ze kunnen aangeven naar jou.

Ervaringsverhaal

Ik werd gevraagd om een uitvaart vast te leggen van een man. Zijn vrouw/weduwe, een dirigent, sprak met me ter kennismaking door de telefoon na het initiële contact met de uitvaartverzorger. Ze gaf aan dat ze enkel de dienst vastgelegd wilde hebben, verder geen foto's vooraf bij hen in de straat wilde en geen foto's nadien bij de grafgang. Ze wilde niet dat we de genodigden zouden hinderen dus sloot ze dit op deze manier uit. Ik zag haar pas bij binnenkomst van de kerk vooraf aan de dienst. Ik merkte duidelijk dat ze geen contact wilde leggen en me het uit haar zicht weg wenste. Best een vreemde gewaarwording wanneer je denkt welkom te zijn. Daarom verdween ik voor haar in onzichtbaarheid. Toen ze later de foto's bekeek, was ze uitermate verbaasd en blij verrast. Ik had zowaar kunstwerken van foto's gemaakt van alles wat er gebeurd was. Dat had ik ook nog gedaan zonder op te vallen en te storen. Ik kreeg een fantastische recensie voor op mijn site. Ik hoop maar dat ze geen spijt heeft van de afwijzing rond het vooraf en nadien samenzijn.

Ervaringsverhaal

Ik heb ook ooit een uitvaart meegemaakt waarbij ik van tevoren te horen kreeg dat er één persoon was die niet gefotografeerd wilde worden. De familie vroeg me hoe ik daar mee om kon gaan. Ik vertelde dat ik daar zeker rekening mee kon houden. Ik gaf ook aan dat ik van tevoren best in gesprek wilde gaan met de betreffende persoon, mede om uitleg te geven.

De meest naaste familie koos ervoor om mij te laten komen en liet me weten dat dit familielid tijdens de afscheidsdienst gewoon op de eerste rij zou plaatsnemen, aan de buitenkant. Tijdens de condoleance-avond ontmoette ik alle familieleden voor het eerst en begroette hen. Ook de persoon die geen foto's wenste. Er was een behoorlijke confrontatie. Deze persoon reageerde boos.

Ik luisterde naar haar en in alle rust kwam ik erachter dat er geen boosheid naar mij was, maar naar het feit dat zij zich niet gehoord voelde door haar familie. Ik zei dat het een naar gevoel voor haar moest zijn, je niet gehoord voelen is naar.

Ze gaf aan dat de boosheid niet gericht was op mij omdat ik niets aan de situatie kon doen. Ik zou blijven en foto's maken. Maar ik wilde haar verdriet niet in de weg staan. Ik verzekerde haar dat ik haar niet in beeld zou nemen. Ik zou haar wens respecteren en zoveel mogelijk afstand bewaren. Maar in sommige situaties zou ik wel zichtbaar zijn. Ik gaf aan dat ze me kon vertrouwen hierin en dat ik de kunst van het weglaten versta. Zelfs wanneer ze de lens naar of op zich gericht zag, verzekerde ik haar, zou mijn uitsnede en compositie zo zijn, dat ze niet op de uiteindelijke foto zou staan.

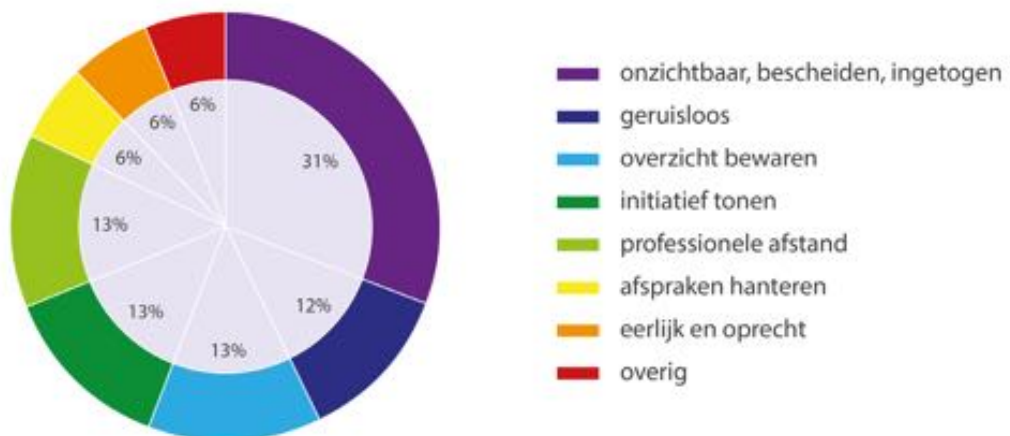
De dag erna tijdens de afscheidsdienst had ik een uitdaging, want ze was nauw betrokken. Ik gaf die dag nog aan dat ze zich hopelijk niet door mij gestoord voelde en er goed aan deed om me maar te negeren zodat ze zich kon concentreren op haar eigen afscheid nemen. Ik bewoog me daardoor zoveel mogelijk in tegengestelde houding en richting van haar. We hebben elkaar aan het einde van de dag vriendelijk gedag kunnen zeggen.

Gewenst en ongewenst gedrag

In een onderzoek onder uitvaartverzorgers zijn zowel vijf positieve gedragskenmerken van een uitvaartfotograaf besproken als de negatieve gedragskenmerken. De vijf positieve gedragskenmerken die men nodig acht om het vak van afscheidsfotograaf goed te kunnen uitoefenen zijn:

1. 31% onzichtbaar, bescheiden en ingetogen zijn
2. 13% overzicht bewaren
3. 13% initiatief tonen
4. 13% professionele afstand bewaken
5. 12% geruisloos zijn

Positieve gedragskenmerken

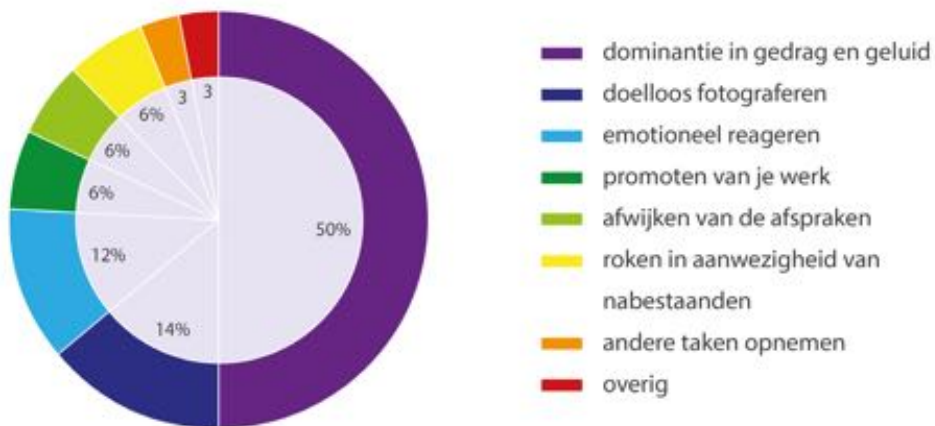
Uitvaartverzorgers vinden dat afscheidsfotografen bewust bezig horen te zijn met hun werk en ervoor moeten zorgen dat anderen geen last van hen hebben.

Met negatief gedrag wordt gedrag bedoeld dat vervelende gevolgen heeft voor jou en je omgeving. Je kunt ook zeggen dat het slechte gewoontes zijn. Wat willen uitvaartverzorgers niet zien van een afscheidsfotograaf tijdens een uitvaart?

In de top 3:

1. 50% dominantie in gedrag en geluid
2. 14% doelloos fotograferen
3. 12% emotioneel reageren

Negatieve gedragskenmerken

Deze punten zouden in veel gevallen de tegenpolen kunnen zijn van de punten hierboven in positief gedrag. Maar het valt op dat dominantie in gedrag en geluid als bijzonder negatief wordt ervaren. Je zou hieruit kunnen concluderen dat er veel fotografen zijn die zich niet (bewust of onbewust) kunnen aanpassen aan wat er gewenst is.

Ongewenst gedrag toegelicht

Bij nader doorvragen bij enkele uitvaartverzorgers geven zij toe dat ze zeker te vaak merken dat fotografen 'de ongeschreven regels' niet kennen en dus te veel opvallen. Opvallen door zowel onnodig heen en weer bewegen, of alsmaar foto's nemen waarbij de op-klap-spiegel achter elkaar klik-geluiden maakt, wat extra stoort tijdens voordrachten. Men geeft aan dat fotografen in de weg lopen, soms voor het beeld langslopen, of lopen op ongepaste momenten omdat ze enkel aandacht hebben voor het maken van een foto en geen respect tonen voor wie of wat er dan moet kijken. Bijvoorbeeld: achteruitlopen en iets omstoten, omdat er meer ruimte werd gezocht om het kader van de foto te bepalen, dus niet omkijken maar door de lens blijven kijken. Dit stuk komt uit het volgende blog: <https://www.afscheidsmomenten.nl/positieve-gedragskenmerken-afscheidsfotograaf/>

Sociale vaardigheden en omgangsvormen

In 2015 is er een onderzoek geweest met vragen aan uitvaartverzorgers rond afscheidsfotografie. Een van de vragen was: 'Welke vijf belangrijke sociale vaardigheden en omgangsvormen kun je benoemen?' <https://www.afscheidsmomenten.nl/uitslag-onderzoek-bij-uitvaartleiders/>

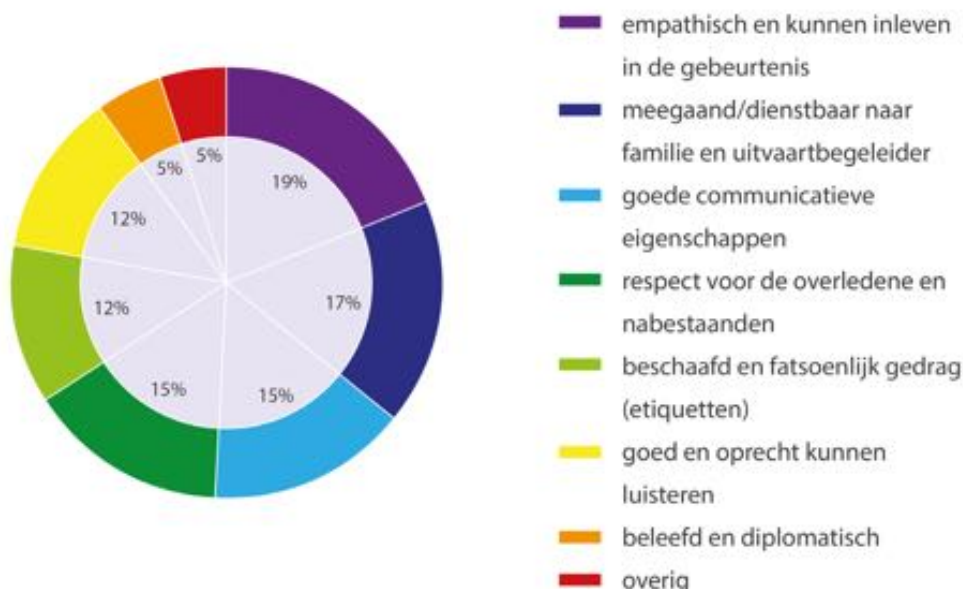
Hier kwam een flinke lijst aan vaardigheden en omgangsvormen uit. We hadden alleen open vragen, dus zijn er een hoop verschillende competenties genoemd. Deze liggen qua belangrijkheid dicht bij elkaar. De meest opvallende competentie, die bovendien op nummer één staat is empathie. De vijf belangrijkste sociale vaardigheden en omgangsvormen die de uitvaartverzorgers benoemden zijn:

In de top 6:

1. Empathisch & kunnen inleven in de gebeurtenis (19%)

2. Meegaand/dienstbaar naar familie en uitvaartverzorger
3. Goede communicatieve eigenschappen
4. Respect voor de overledene en nabestaanden
5. Beschaafd en fatsoenlijk gedrag (etiquette)
6. Goed en oprecht kunnen luisteren

Wat zijn de belangrijkste sociale vaardigheden en omgangsvormen

Een afscheidsfotograaf moet respect tonen, kunnen luisteren, op de achtergrond aanwezig zijn en zich kunnen inleven in de gebeurtenis en gevoelens van de aanwezigen. Ook het fotografisch werk is belangrijk, maar op de eerste plaats het discreet omgaan met de situatie.

Daarnaast werden zaken genoemd als: op tijd komen, goed Nederlands spreken, vertrouwen kunnen winnen bij nabestaanden, eerlijk, open, oplettend, kennis van traditionele gebruiken en culturele rituelen. De lange lijst zegt wat over de verwachting die men in uitvaartland heeft van de afscheidsfotograaf.

4. Foto's maken van rouwenden

Weten hoe je je dient te gedragen zorgt voor een goed contact met de mensen waarvoor je werkt. Bovendien beïnvloedt jouw gedrag de kwaliteit van je foto's.

Emoties en gedrag zorgen voor momenten die je wilt vastleggen met je camera. Alles is even belangrijk. Iemand die lacht, gespannen is, of verdrietig is en eventueel getroost wordt. Alles mag er zijn en dit mag ook terug te zien zijn in de reportage. Zo creëer je een realistisch en compleet beeld van het gebeuren. Breng echter de realiteit niet te hard in beeld. Doe het op een vriendelijke, fotografische manier zodat men kan zien dat je er niet bovenop hebt gezeten. Speel met de focus, de scherptediepte, waarmee je duidelijk kunt maken waar de aandacht ligt van het verhaal in beeld.

Jouw gedrag beïnvloedt je foto's

Ik ben ervan overtuigd dat je beter je werkt kunt doen wanneer je zelf bewust bent van je eigen emoties en gedrag. Je zult andere foto's maken wanneer je je gemakkelijk beweegt tussen de mensen. Ik geloof dat je gedrag een weerslag heeft op je werk. Wanneer je enkel op de achtergrond blijft en nooit op de voorgrond durft te komen krijg je afstandelijke

beelden waarop mensen vooral alleen of onherkenbaar in beeld komen. Wanneer je met een telelens werkt kun je portretten maken van mensen op afstand, maar mogelijk vergeet je dan de interactie tussen de familieleden en overige genodigden te pakken. Het spel van jouw aanwezigheid en dat inzetten op de juiste manier zodat het gedrag en emotie niet vervelend beïnvloedt, is een precair spel.

Hoe sluit je het contact af

Mensen in rouw leven in een roes. Het kan zijn dat ze jouw stappen niet opmerken. Tegelijkertijd kunnen ze ze ook juist uitvergrooten. Iedere stap heeft met afstemming te maken. Vandaar dat het afsluiten van het contact ook een bewuste stap mag zijn in het proces in het contact met je klant.

Na het fotograferen van een reportage is het tijd om af te sluiten en dag te zeggen tegen de familie. Dit is het moment dat je duidelijk contact zoekt met ze, terwijl je eerder juist onopvallend bent gebleven. Je kunt hier beter niet vertrekken zonder wat te zeggen. Doordat je heel wat betekend hebt voor de familie willen ze je vaak laten weten dat het goed was je erbij te hebben. Wanneer je alles zo goed mogelijk hebt gevolgd zijn ze dankbaar dat je er was en dat je dit hebt gedaan met respect en op integere wijze. Ze willen graag weten wanneer ze weer van je mogen horen, wanneer de eerste foto's gaan komen. Ze willen weten hoe dat gaat en wat de vervolgstappen zijn. Hier geef je dus aan dat je nog in contact met ze bent nadien. Betrek gerust de uitvaartverzorger hierin en zorg dat deze de eerste foto's kan presenteren aan de familie.

Aan het einde van de dag kan er iets van opluchting zijn. Het zware gedeelte is voorbij. Ik merk vaak dat mensen vrij ontspannen zijn na de dienst en tijdens het condoleren. Er is spanning van ze afgevallen. Ze danken de genodigden voor hun komst en jou dus ook voor het fotograferen.

Sommigen zijn ware 'control freaks' en vragen of je overal foto's van hebt kunnen nemen, ze willen straks niets missen. Bijvoorbeeld de bloemen die van de kist zijn gekomen in het crematorium en die nu een plekje in de zaal hebben gekregen of de bloemen die op het gesloten graf liggen, de foto met het kaarsje ernaast en persoonlijke spullen, enzovoort. Als het goed is kun je zeggen dat je deze foto's hebt gemaakt. Zo niet, dan weet je dat je nog een paar foto's moet nemen.

Wanneer je na een emotioneel afscheid vertrekt, is de spanning nog vrij hoog. Het kan zijn dat je dan mensen treft met een rood gezicht, betraande ogen en dergelijke. Dit is geen ideaal moment om afscheid te nemen. Een warme afsluiting geeft jezelf een prettig gevoel voor je tocht naar huis.

Wat je zegt tegen mensen in rouw is heel precair. Tijdens je vertrek wil je misschien wat zeggen over hoe je de herinneringsbijeenkomst ervaren hebt. Dat is uiteraard prima, alleen is de manier waarop wel van belang. Wanneer je iets zegt over hoe ze het voor de overledene hebben gedaan dan wordt dat zeer gewaardeerd. Ze deden namelijk niks voor zichzelf, maar uit liefde voor degene waarvan ze afscheid namen.

In plaats van jouw evaluatie of invulling aan een situatie te geven kun je beter omschrijven wat je zag/hoorde. Een omschrijving zonder oordeel. Jouw oordeel mag wel zitten in jouw ervaring hierover. Bijvoorbeeld: Ik heb geluisterd naar jullie persoonlijke lied. Ik vind dat jullie mooi voor je kind gezongen hebben. Het ontroerde me.

Ervaringsverhaal

Ik was ooit zeer geraakt hoe ouders een lied hadden gemaakt voor hun overleden kindje en dit zelf zongen met gitaarbegeleiding. Op het allerlaatst in het crematorium toen ze daar hun kindje voor de oven legde, zongen ze nog eenmaal. Er was buiten hen twee, de oven-medewerkers en ik, niemand anders aanwezig. Ik maakte foto's

met tranen in mijn ogen, want ik was diep geraakt. Bij het invoeren in de oven stond het echtpaar innig omhelst en vol verdriet toe te kijken. Ik maakte een laatste foto en liep toen resoluut naar buiten. Het horen van hun gesnik was me te veel geworden. Ik moest ook huilen, maar niet in hun bijzijn. Buiten kon ik daarna op adem komen en wachten op hen om afscheid te nemen, mijn werk zat erop. De moeder zei: 'Het werd je ook te veel he?' – 'Ja', gaf ik toe, 'Ik kan niet anders dan meevoelen hoe vreselijk verdrietig dit is. Ik vind het zo knap dat jullie konden zingen in deze situatie.' Ze haalden hun schouders op, het werd niet als een compliment opgevangen. De moeder leek haast verontwaardigd dat ik dit gezegd had. Natuurlijk had ze voor haar kind gezongen! Daar was niets knaps aan. Maar zo had ik het wel gezegd.

Later besepte ik dat ik die invulling van 'knap' in deze situatie niet zo had moeten geven. Wanneer ik enkel iets had gezegd over wat ik had gehoord, wat dit met mij deed en waarom: 'Het was ontroerend te horen hoe mooi jullie zongen voor je kindje.' Dan was het compliment wel ontvangen.

5. Meer bieden als fotograaf

Jouw rol als fotograaf is meer omvattend dan dat je enkel foto's maakt van het gebeuren. Je gaat namelijk een verbinding aan met de naaste familie, of je dit nu wenst of niet. Doordat je op zo'n kwetsbaar moment in het leven van mensen stapt, krijg je een compleet andere band met deze mensen dan wanneer dit een gewone (familie)shoot betreft. De dankbaarheid die achteraf ervaren wordt, is niet alleen groot, het is in veel gevallen zelfs 'groots'.

Jouw rol houdt meer in dan enkel als fotograaf vastleggen. Jouw aanwezigheid doet meer zonder dat je dit beseft. Wanneer je als fotograaf wederom in contact treedt met deze mensen nadien, kun je je verbazen over wat je te horen krijgt. Ik ken maar weinig fotografen die dit ook doen, omdat ze verwachten dat nabestaanden niet zitten te wachten op contact met hen. Ik adviseer iedere fotograaf dit juist wel te doen en daardoor ontzettend veel te mogen leren van dat contact en de reacties op jouw foto's.

Sleutels om een rouwende te helpen volgens Manu Keirse

Volgens Manu Keirse zijn er vier sleutels die ervoor zorgen dat je een rouwende kunt helpen. De vier sleutels om de deur te openen naar toekomst voor mensen in rouw:

1. Luister

Luister echt naar de persoon in rouw, met interesse. Dat is voor velen eng.

2. Informatie

Correcte informatie is nodig over wat er is gebeurd. In vreselijke omstandigheden wordt mensen vaak informatie onthouden, omdat men denkt dat je iemand daar niet mee lastig moet vallen of het is te lastig voor hen. Dus vragen naar het werkelijk gebeurde is van belang. Alleen op die manier kan er begrip ontstaan.

3. Warmte en genegenheid

Kijk eens in de natuur, door een warme zonnestraal gaat een bloem open. Als de zon onder gaat, en het wordt koud en kil, gaat de bloem dicht. Mensen kunnen openbloeien door warmte en genegenheid.

4. Herinneren

Laat de herinnering levendig zijn. Heb het over de persoon die overleden is, noem zijn/haar naam.

Helaas is er volgens Manu Keirse bij velen te weinig kennis over hoe om te gaan met mensen in rouw. Mensen spreken gauw over 'loslaten', maar dat is volgens hem geheel fout. Rouwen heeft niets te maken met loslaten. Dat is een verkeerde visie. Je wilt juist blijven vasthouden aan wat de persoon in je leven betekende. Leer anders vasthouden, zegt hij. Leren vasthouden in de herinnering in plaats van in de werkelijkheid.

Lees ook Hoofdstuk 3 Houding en communicatie op bladzijde 58.

In dit hoofdstuk kun je meer lezen over gedrag en communicatie ten op zichte van nabestaanden.

Samenvatting

Wat is rouw?

Rouw treedt op bij intens verlies en het komt meer voor dan we denken. Bij rouw gaat het vooral om de manier waarop mensen met rouw omgaan. Dit is voor iedereen anders. Er is daarom geen handleiding voor. Dat maakt rouw lastig. Er zijn verschillende symptomen bij rouw, verschillende uitingen, verwachtingen en problemen.

Elisabeth Kübler Ross kwam met de vijf rouwfasen in de laatste levensfase. (Ontkenning en isolering, boosheid/woede, onderhandelen of marchanderen, depressie en aanvaarding.) Deze opdeling in rouwfasen werd onterecht toegepast op andere vormen van rouw.

Volgens Manu Keirse is rouw een werkwoord. Je hebt rouwtaken. Onder ogen zien van de realiteit van het verlies, ervaren van de pijn, aanpassen aan de omgeving zonder de overledene, opnieuw leren genieten en herinneringen levendig bewaren.

Prof. dr. Margaret Stroebe en dr. Henk Schut kwamen met het duale procesmodel. Hiermee gaven zij aan dat er geen volgorde is in hoe men de rouw doorleeft en dat het een schommelbeweging is, tussen verliesgericht en herstelgericht bezig zijn.

Johan Maes stelt dat rouwen mede bepaald wordt door 'hechting'. Samen met Evamaria Jansen schreef hij het boek 'Ze zeggen dat het overgaat'. Zij zetten het integratief verliesmodel neer. Daarin zijn de belangrijkste ontwikkelingen en visies uit rouwonderzoeken van de laatste decennia opgenomen.

Naast verschillende emoties, zijn er ook verschillende mythen rondom rouw. Deze scheppen verkeerde verwachtingen: (Je moet loslaten, tijd heelt alle wonden, rouw kun je verwerken, rouw verloopt in stadia, mensen die doorgaan met hun leven ontkennen de rouw, wanneer je weer kunt lachen gaat het weer goed met je, alleen met professionele rouwhulp kom je er weer bovenop, het ergste dat je kunt meemaken is je kind verliezen).

Copingstrategieën

Er zijn zeven copingstrategieën: Actief aanpakken, Sociale steun zoeken, Vermijden, Palliatieve reactie, Depressief reactiepatroon, Expressie van emoties, Geruststellende gedachten en wensdenken.

Mensen hanteren zowel meerdere als verschillende copingstrategieën. Sommige werken beter dan andere.

Omgaan met rouwenden

Je hebt tijdens je werk te maken met gedrag en emoties van anderen, vooral rouwenden. Het is belangrijk dat je hier goed mee om weet te gaan. Over het algemeen verwacht men dat je 'gewoon' met mensen om kunt gaan in deze situatie. Dat je empathisch bent. Dat je je kunt inleven. Maar je hoeft niet zo ver mee te bewegen dat je gaat huilen. Je moet nog altijd zorgen voor de ruimte tussen meeleven en reageren. Er zijn verschillende veelvoorkomende gedragingen waarop je je kunt voorbereiden.

Volgens uitvaartverzorgers zijn er vijf positieve gedragskenmerken van een uitvaartfotograaf: onzichtbaar zijn, bescheiden en ingetogen zijn, overzicht bewaren, initiatief tonen, professionele afstand bewaken, geruisloos zijn. Negatieve gedragingen zijn: dominantie in gedrag en geluid, doelloos fotograferen, emotioneel reageren.

Jouw gedrag beïnvloedt de foto's die je van rouwenden maakt. Doe het dus goed. Bedenk ook dat het belangrijk is om op de juiste manier het contact af te sluiten. Doordat mensen in rouw zijn, merken ze niet al jouw stappen op, of vergroten ze ze juist. Afsluiten van het contact is onderdeel van het proces.

Rouwenden helpen

Als afscheidsfotograaf bied je rouwenden meer dan 'alleen' foto's. Je kunt rouwenden helpen. Luister, vraag naar informatie over het gebeurde, geef warmte en genegenheid en laat de herinnering levendig zijn.

HOUDING EN COMMUNICATIE

Rondom een afscheid zijn er veel gevoeligheden. Daarom is het voor jou als afscheidsfotograaf belangrijk dat je op de juiste manier communiceert en dat je je gedraagt zoals het hoort. Er zijn richtlijnen en je kunt ook in de praktijk veel leren door zelfreflectie.

Ervaringsverhaal

Zelf heb ik een te vroeg geboren tweeling verloren en ik weet hoe belangrijk woorden kunnen zijn in deze periode. Ik vond het fijn dat ik kraamhulp kreeg en gezien werd als kraamvrouw. Ik vond het fijn dat ik een geboortekaartje kon sturen, ook al hadden ze het levenslicht niet gezien. Erkenning was voor mij heel belangrijk. Daarom zeg ik als ik zelf bij ouders kom die dit hebben meegemaakt: 'Gefeliciteerd dat je ouder bent geworden. En gecondoleerd met het feit dat je er niet voor mag zorgen.' Ik merk dat deze woorden voor ouders erg veel betekenen.

Vroeger werd er niet gevoelig omgegaan met ouders die zojuist een te vroeg geboren kindje hadden verloren. Gelukkig is dat sinds een 1 juli 2017 verbeterd door een wetswijziging. Ouders mogen sinds die datum hun te vroeg geboren en overleden kindje met naam aangeven op het gemeentehuis. Er wordt dan een akte opgemaakt met als opschrift: Akte van geboorte (levenloos). Het kan zelfs met terugwerkende kracht, indien een kind levenloos ter wereld kwam voor die datum.

Kun jij je een situatie herinneren waarin je zelf in rouw was en je je geraakt voelde door iets dat iemand zei of deed? Kun je je een situatie herinneren waarin je emotioneel beladen privézaken deelde met een buitenstaander? In dit hoofdstuk leer je onder andere door zelfreflectie beter contact te hebben met nabestaanden en de uitvaartverzorgers. Bovendien leer je integer om te gaan met verkregen informatie.

Doelstellingen

Aan het einde van dit hoofdstuk heb je geleerd:

- Wat zelfreflectie is, en hoe je hierdoor kunt (blijven) leren
- Hoe je dient te communiceren met nabestaanden
- Hoe je je dient te gedragen tegenover nabestaanden
- Hoe je dient te communiceren met de uitvaartverzorger
- Hoe je je dient te gedragen tegenover de uitvaartverzorger
- Hoe je wel en niet goed communiceert met de buitenwereld
- Hoe je op een integere manier reclame maakt voor je bedrijf
- Wat respect is, hoe je dat geeft en waardoor je dat kunt ontvangen
- Hoe het komt dat je soms de schuld krijgt van iets
- Hoe je het (na een fout) weer goed kunt maken

1. Zelfreflectie

Achteraf is het gemakkelijk praten, zeggen ze weleens. Heb jij ook weleens meegemaakt dat je dit moest zeggen over een situatie die voor jou vreemd was en waarin je verkeerd had gereageerd? Achteraf ken je de situatie en weet je vaak hoe het beter had gekund. Dit heet zelfreflectie. Het is een manier om terug te kijken op je eigen handelen en vervolgens een betere reactie te bedenken. Het helpt je jezelf te verbeteren op vlakken waar je weinig of geen ervaring hebt.

Als afscheidsfotoğraf kun je in situaties belanden waarmee je geen ervaring hebt. Een flink hoogoplopende ruzie in een familie bijvoorbeeld, of hevig huilende mensen of mensen waarmee je moeilijk contact kunt leggen. Om maar niet te spreken van een overlijden door zelfdoding, of moord. Het kan dan lastig zijn om op de juiste manier te reageren. Door na afloop terug te kijken op de situatie kun je je voorbereiden op een dergelijke situatie in de toekomst.

Je hoeft de situatie trouwens niet per se zelf mee te maken om ervan te leren. Als je erover hoort, leest of iets ziet gebeuren kun je je een beeld vormen van hoe je zou moeten handelen.

Hoe zelf reflecteren

Van elke situatie kun je leren. Dat doe je door na afloop jezelf vragen te stellen over hoe je het de volgende keer beter zou kunnen doen. Bijvoorbeeld: Werd het te veel voor me? Ging het mis? Hoe voelde ik me daarbij? Zou ik deze situatie een volgende keer wel aankunnen, of zou ik hierbij hulp nodig hebben?

Om door zelfreflectie te kunnen leren houd je een dagboek bij. Hierin documenteer je niet alleen je fouten maar zeker ook je successen. Want alles dat je aandacht geeft, groeit. Denk maar aan de manier waarop je een kind prijt als het leert lopen of fietsen; dan moedig je aan. "Goed zo, ga door!"

In je dagboek beschrijf je:

- De situatie, bijvoorbeeld een reportage die je hebt gedaan, en die je om een bepaalde reden moeilijk vond.
- Wat je moeilijk vond of lastig.
- Wat je goed hebt gedaan, of wat gelukkig goed uitpakte.
- Hoe je het de volgende keer beter kunt doen.

Dit reflectieverslag kun je nu toepassen op toekomstige reportages en situaties. Volgende, vergelijkbare situaties zullen zo beter verlopen. Zorg ervoor dat je niet alleen aandacht besteedt aan het verbeteren van je fouten. Houd vooral ook vast wat goed ging en maak het je vertrouwde manier van handelen.

Sparren

In sommige gevallen heb je voldoende aan eventjes sparren over je ervaringen met collega's. Het kan fijn zijn om de uitvaartverzorger te spreken, die met dezelfde familie als jij te maken heeft gehad. Waarschijnlijk zijn er in jouw omgeving ook anderen waarmee je kunt praten wanneer gesprekken met collega's en de uitvaartverzorger niet voldoende voor je zijn.

Het is logisch dat je met anderen je ervaringen deelt, dus ook met je partner. Verwacht echter geen oplossingen. Spreek deze verwachting ook uit.

2. Houding en communicatie ten opzichte van nabestaanden

Vooraf voor nabestaanden is het belangrijk dat jij je op de juiste manier gedraagt en communiceert. De nabestaanden zijn de mensen om de persoon heen waarvan ze afscheid moeten nemen. Ze zijn net als jij, van vlees en bloed maar in een andere situatie beland. Voor iedere persoon is deze gebeurtenis weer anders. Als afscheidsfotoğraf ontkom je er niet aan

met hen contact te hebben. Je bent meer dan 'slechts een gewone' fotograaf. Je hebt een extra rol: je helpt bij gevoelens van rouw. Houd dit in gedachte wanneer je contact hebt met nabestaanden.

Je hebt hiervoor al gelezen over hoe je je zeker kunt voelen in een moeilijke situatie, en waarom dat voor een afscheidsfotograaf juist zo belangrijk is. Ook heb je kunnen lezen over hoe je kunt leren je beter te gedragen door zelfreflectie. Wanneer je te maken hebt met mensen in rouw dien je je bewust te zijn van de rouwfases, copingstrategieën en dien je te weten hoe je hierop reageert.

Ervaringsverhaal

Zo heb ik wel eens ervaren dat er geen contact te maken was met een familie. Ik werd wel bij ze geïntroduceerd en heb handen geschud, maar er was geen oogcontact en geen gesprek. De uitvaartverzorgster had me ingehuurd en ik had nog niet met de familie gesproken of gemaïld. Ik had het draaiboek ontvangen en wist hoe de dag ging verlopen. Maar de informatie die ik gekregen had over dat er 'berusting' was over het overlijden van moeder na een lang ziekbed vond ik niet kloppen met wat ik zag. De invulling die ik hoorde van de uitvaartverzorgster, klopte niet bij de houding (lichaamstaal) die ik zag bij de familie.

Dat laatste maakte de sfeer gespannen. Er werd weinig gezegd, er was ingehouden emotie. Ik voelde me 'te veel' en haast ongewenst. Ik vond het moeilijk me vrij te bewegen en heb me continu zo onzichtbaar mogelijk gemaakt. Dat resulteerde in een verkrampte houding bij mij waardoor ik onzeker werd. Gelukkig hanteer ik technieken om dit telkens weer te doorbreken en opnieuw kracht te vinden om mezelf bewust te maken van mijn houding.

De hele dag heb ik een enorme inspanning geleverd die anders was dan mijn normale actieve alertheid wanneer ik deels ontspannen mag werken. De foto's werden geleverd en online bekeken en via e-mail werd er een afspraak gemaakt om samen de indeling van het album te bekijken. Ook in deze communicatie werd er geen woord te veel gewisseld. Gespannen ging ik de afspraak in. Tot mijn verrassing was het contact totaal anders dan voorheen. Ze waren vriendelijk, open, keken me aan, praatten honderduit. Hoe kon dit?

De uitvaartverzorgster had de familie geadviseerd om professionele foto's te laten maken maar zelf waren ze sceptisch geweest. Het bleek echter dat ik mooiere foto's gemaakt had dan dat ze hadden verwacht. Ik was zo prettig in de omgang geweest. Ik was hartelijk gebleven en had me goed opgesteld. Daardoor waren ze meer dan tevreden met het resultaat. Er werden meerdere albums besteld.

Heb je zelf ervaring met de dood? Hoe reageer jij zelf op verlies? Heb jij weleens meegemaakt dat je iemands houding niet vond kloppen met diens woorden?

In deze paragraaf kun je lezen:

- Over de voorwaarden van een goed contact met nabestaanden.
- Hoe je je dient te gedragen in contact met nabestaanden.
- Hoe je dient te communiceren met nabestaanden.

Voorwaarden voor een goed contact

Hoe beter je jezelf kent, hoe meer een ander begrip bij jou kan vinden of zich op zijn gemak kan voelen bij jou. Ben je bewust van je eigen copingstrategieën bij rouw. Houd in gedachte dat mensen verschillende copingstrategieën inzetten en dat hieruit gedrag volgt dat voor jou misschien vreemd is. Als afscheidsfotograaf dien je hier wel op voorbereid te zijn.

Het is belangrijk dat je je bewust bent van de rol van afscheidsfotograaf. Jouw rol is niet die van iemand die ook rouw kent en deze wil verwerken. Je maakt foto's omdat je kennis hebt over rouw en daarom je klanten goed begrijpt. Je bent dienstbaar en begripvol.

TIP Ontdek je tijdens je werk of leerproces dat je moeite hebt met je eigen rouw, zorg dan dat je hulp zoekt. Een rouwtherapeut kijkt naar alle verliezen die in een mensenleven voorkomen.

1. Ben zonder oordeel

Iedereen oordeelt. Ben je ervan bewust dat jij dat ook (eigenlijk continu) doet. De eerste indruk die je van iemand hebt, kan veel teweegbrengen. Stel je voor, je ontmoet mijnheer Janssen, die een dikke buik heeft. Jij denkt bijvoorbeeld dat mijnheer Janssen een bourgondisch persoon is. Iemand anders denkt dat hij niet aan sport doet. Weer een ander denkt dat meneer Janssen vast te veel alcohol drinkt. Bedenk eens hoe ieders benadering zal zijn ten opzichte van meneer Janssen. Bedenk hoe meneer Janssen zal reageren op deze verschillende benaderingen.

Niet oordelen of vrij van oordelen zijn is heel erg moeilijk. Je moet dan afstand kunnen nemen van je gedachten, van je emoties, je gevoelens en je lichamelijke gewaarwordingen (zoals spanning en ontspanning).

TIP Om zonder oordeel te kijken naar mensen bestaat er een oefening. Deze oefening deel ik met je via de link: <https://www.afscheidsfotograaf.nl/oordeelloos/>

2. Onvoorwaardelijk zijn

Bij onvoorwaardelijk zijn accepteer je iets of iemand zonder oordeel. Je deelt niet in naar goed of slecht, want daaraan zitten jouw persoonlijke voorwaarden verbonden. Je accepteert wat er is. Ongeacht wat die situatie bij je oproept. Je bent er alleen, je maakt je persoonlijkheid als het ware doorzichtig. Maar let op, want je cijfert jezelf daarbij niet weg.

3. Blijf jezelf

Je kunt jezelf wel deels aanpassen. Maar overdrijf je dit, dan ben je niet meer jezelf en dus niet eerlijk. Anderen zullen dit opmerken. Zorg er daarom voor dat de manier waarop je je uit, klopt met wie je bent. Hoe je praat, hoe je je gedraagt en hoe je schrijft. Op je website, in je e-mails, overal.

Kom over als een van hen. Iemand die ze mogen leren kennen en die hen zal leren kennen. Want je stapt in hun leven tijdens een moeilijke periode van hun leven.

Wanneer mensen niet voor jou kiezen, hoef je daar niet om te treuren. Het kan zomaar zijn dat de eerste indruk niet goed was. Deze moet een 'klik' geven. Mensen kiezen voor jou wanneer ze vertrouwen krijgen. Krijgen ze dit niet, dan ontbreekt er vast een connectie en is het vast ook niet prettig om met deze mensen te werken.

4. Jezelf opstellen

Geef de mensen vertrouwen zodat ze zich 'openen' voor jouw camera. Dat kun je doen door zelf het goede voorbeeld te geven. Wat mij persoonlijk helpt, is de gedachte dat ik als mens gelijk ben aan anderen. Zelf ga ik met een open en hartelijke houding naar de mensen toe.

Je houding

Heb je het volgende weleens meegemaakt? Je vroeg iemand hoe het met haar ging. Deze persoon antwoordde 'Goed'. Maar je merkte dat dat niet zo was. Dit illustreert dat je houding, je lichaamstaal belangrijk is. Het zorgt voor non-verbale communicatie en die is sterker dan de verbale vorm. Het is dus belangrijk om je hier bewust van te zijn en om ervoor te zorgen dat je houding correct is.

Wanneer je je tijdens een afscheidsreportage niet op je gemak voelt in de aanwezigheid van nabestaanden straal je dat ook uit. Daar win je geen vertrouwen mee. Je moet in dat geval iets zoeken waaruit je wel zelfvertrouwen kunt halen. Zorg ervoor dat je er zeker van bent dat je een zo goed mogelijke reportage kunt maken. Je kunt dit zelfvertrouwen dan vervolgens uitstralen. Maar wanneer je er niet zo zeker van bent dat de reportage zo goed mogelijk zal zijn, is het toch belangrijk zekerheid uit te stralen. Hoe je dat doet, kun je

lezen in Hoofdstuk 1 Basisvaardigheden in het kort, Paragraaf 6 Zekerheid & vertrouwen op bladzijde 33.

In dit kader helpt een planning van de uitvaart. Wanneer je die kent, weet je wat er gaat gebeuren, welke beslissingen er genomen zijn. Dat scheelt een hoop stress. Je kunt deze planning aan de uitvaarverzorger vragen.

In contact met nabestaanden dient je houding correct en 'echt' te zijn. Wanneer zie je hen? Wanneer het om een uitvaart gaat, zie je de nabestaanden vaak pas op de dag van de uitvaart zelf. Dit kan bij hen thuis zijn, in de rouwkamer zoals in een rouwcentrum of in de familiekamer van een crematorium, of bij de ingang van de kerk. Wanneer ik samenwerk met uitvaartverzorgers die mij kennen en die mij gebeld hebben voor de opdracht stuur ik aan op een eerdere ontmoeting bij de mensen thuis. Dan is er meer tijd en meer rust. Als de kist nog gesloten gaat worden vooraf, is dit een moment dat een toevoeging geeft aan de reportage. Ik vind het belangrijk om mensen voorafgaand aan de reportage te begroeten. Je weet dan wie de meeste naasten zijn, welke gezichten erbij horen en je ziet aan de gezichten al wel of er openheid is. Het is belangrijk te polsen hoe gewenst je bent. Dit bepaalt in grote mate hoe gemakkelijk jij je mag bewegen en hoe dichtbij je kunt komen.

Steeds vaker ben ik al eerder in beeld, op een moment voor de dag van de uitvaart. Ik kom dan wanneer een terminaal persoon nog in leven is, of bij de familie waar de overledene is opgebaard. Wanneer mensen duidelijk weten dat afscheidsfotografie voor hen waarde geeft dan maken ze bewuste keuzes hierin. In het geval dat ik in de week voor de uitvaart word gebeld door een familielid, partner of vriend van de overledene is het vaak mogelijk om al eerder bij de familie aanwezig te zijn. Ik ga dan aan de telefoon in gesprek met ze en kan hen vragen naar hun wensen. Ze kunnen met elkaar overleggen zonder mij en de uitvaartverzorger erbij. Wanneer de situatie goed is staan ze eerder open voor een ontmoeting vooraf. Zodra er toestemming voor is en ze akkoord zijn gegaan met de afspraken, maak ik zo mogelijk tijdens deze ontmoeting al foto's.

Ik benader mensen alsof ik al bevriend met ze ben. Heel hartelijk. Dit doe ik al bij de allereerste begroeting. In veel gevallen geef ik hen een knuffel. Dit hoort bij mijn persoonlijkheid en ik tast af of het gewenst is. Door duidelijk contact te maken met mijn ogen en een uitdrukking die uitnodigt tot wederzijds begrip van de situatie en door mijn armen te spreiden (als uitnodiging), volgt er een korte vriendelijke omhelzing.

Dit kan ik doen doordat ik ieder mens zie als onvoorwaardelijk liefdevol persoon. Ik zie een persoon die vol zit van verdriet omdat hij afscheid moet nemen. Diegene staat open voor warmte en aandacht. Ik weet dat ik dit kan geven in de vorm van fotografie. Meehuilen is absoluut niet de bedoeling. Ik ga niet mee in het verdriet van de ander. Ik blijf doorademen op een rustige manier. Niet iedereen is trouwens gediend van een knuffel. Ik merk dit intuïtief.

Onzichtbaar

Als afscheidsfotograaf val je tijdens je werk automatisch op. Dat heeft meerdere redenen:

- Je wordt niet herkend als iemand van de familie of vrienden (je bent een vreemde).
- Je hebt een camera bij je en neemt met je camera andere poses aan dan de anderen.
- Je blijft niet op één plek, terwijl anderen dit wel doen.
- Je loopt op plekken waar anderen niet komen.

Toch is het belangrijk dat je je zo onzichtbaar mogelijk maakt. Dat doe je natuurlijk niet door je te verstoppen achter je camera of achter ruggen. Op die manier kun je namelijk geen intieme reportage schieten.

Hoe dan wel? Stel je voor dat jouw lens het oog is dat van alles ziet en gaat registreren. Je kijkt naar anderen en let op gezichtsuitdrukkingen. Eerst zie je de persoon, de kleding en de

houding vallen daarbij op. Hoe dichterbij je komt hoe meer je gericht bent op het gezicht en uiteindelijk de ogen. Zoek contact, zoals je dat in het dagelijks leven ook zou doen. Normaal gesproken zeg je dan gedag en maakt een praatje. Wanneer je diegene niet kent en je ook geen contact wilt maken wend je in het dagelijks leven je blik af. Dat doe jij nu niet met je camera. Een afscheidsfotograaf moet precies snappen en aanvoelen hoe je dit op de juiste manier kunt doen. Bewegen tussen de mensen zonder dat je al te veel opvalt en de aandacht trekt.

Niet verstoppen

Een afscheidsfotograaf mag niet opvallen. Maar verstop je niet als afscheidsfotograaf want als je dat doet is je houding ook zo. Je komt dan over als iemand die niet geïnteresseerd is, als iemand die er niet 'hoort'. Maar je bent juist uitgenodigd om foto's te komen maken van iets dat zij niet willen vergeten. Bedenk ook dat wanneer je je verstoppt tijdens het fotograferen je ook foto's maakt die uiteindelijk weinig te vertellen hebben in beeld.

Hoe dan wel? Je stapt af en toe naar de voorgrond en neemt daar je plaats in. Dat doe je op de juiste momenten, waarbij het niet storend is. Dit is te oefenen en de planning kennen helpt hierbij. Het helpt overigens ook als je je zeker voelt van je zelf. Hiervoor lees je Hoofdstuk 1 Basisvaardigheden in het kort, Paragraaf 6 Zekerheid & vertrouwen op bladzijde 33.

Wanneer weet je dat je houding prettig gevonden wordt?

Dit is soms erg lastig te bepalen want mensen laten dit niet altijd blijken. Het gaat over acceptatie van jouw aanwezigheid. Wanneer je gewenst bent, dan laten ze je dus toe in hun kwetsbare situatie. Ze kijken je aan en maken contact met je. Soms krijg je een knikje of zelfs een glimlach. Ze draaien hun lichaam niet weg als ze voelen dat je een foto van hen maakt. Het is oké.

Communicatie

Naast dat je professionele foto's kunt maken, verwachten de uitvaartverzorger, de ritueelbegeleider, de pastoor en al die anderen waarmee je te maken kunt krijgen dat je goed kunt communiceren. Dat is nodig voor een goede samenwerking. Ook met nabestaanden hoor je goed te kunnen communiceren. Over de verwachtingen tijdens de reportage en nadien over de aflevering van je foto's, je album en dergelijke. Goede communicatie zorgt ervoor dat mensen vertrouwen krijgen en duidelijkheid. Daarom is communicatie in dit vak essentieel.

Ook al komt het niet vaak voor, soms kun je gebeld worden door een nabestaande met een spoedaanvraag. Wanneer het om een uitvaart gaat vraag je of er een uitvaartverzorger is, en naar diens contactgegevens. Lees hiervoor Hoofdstuk 1 Basisvaardigheden in het kort, Paragraaf 9 Voorbereiding op een telefonische aanvraag op bladzijde 38.

Als het eerste contact (via bijvoorbeeld een aanvraag) goed verloopt, bouw je aan het vertrouwen en geef je jezelf dat eerste zelfvertrouwen. Vertrouwen is nodig voor iedere relatie en reken er maar op dat je een intieme relatie aangaat met mensen die afscheid moeten nemen. Ze laten zich aan je zien in een voor hen moeilijke emotionele tijd met kwetsbare momenten. Daar past een vreemde eigenlijk zomaar niet in. Daarom is het van belang dat er vanaf het eerste contact gewerkt wordt aan de vertrouwensband. Je zult open moeten staan om verbinding te maken met de nabestaanden. Als dat lukt kun je straks zowel nabij als op afstand je werk doen.

Bij communiceren hebben we te maken met:

1. Schriftelijk communiceren
2. Mondeling communiceren
3. Luisteren
4. Inlevingsvermogen
5. Overtuigingskracht

1. Schriftelijk communiceren

Dit doe je op je website, in je e-mails, je offertes en facturen, je voorwaarden, je bedankkaartjes, je flyers/brochures, je social media (LinkedIn, Facebook, Instagram, Pinterest), je blogs, je telefoon (sms, WhatsApp, Facebook-Messenger, enzovoort) en waarschijnlijk vergeet ik er een paar. Je schrijft in elk geval meer dan je denkt.

Wanneer je schrijft, is het belangrijk dat je dit doet zoals je bent en zoals je praat. Dat wat je overbrengt moet zo duidelijk mogelijk zijn, met alle informatie om iets in een context te kunnen begrijpen. Gebruik hierbij zo min mogelijk jargon. Uiteraard houd je daarbij altijd je doelgroep voor ogen.

- Belangrijke afspraken bespreek ik mondeling en bevestig ik daarna (zwart op wit) per e-mail.
- Een e-mail kan vrij kort zijn en bijvoorbeeld slechts een introductie bevatten naar bijlage(n). Mogelijke bijlagen zijn: een uitnodiging, een rapport, een offerte met voorwaarden, factuur enzovoort.
- Een tekstbericht (sms, WhatsApp) is meestal heel kort, een antwoord of reactie. Alsof je in gesprek bent met iemand.

Let op bij het versturen van e-mails en dergelijke, want bij woorden op papier ontbreekt non-verbale communicatie. Daardoor kan de ontvanger zomaar iets anders lezen en begrijpen dan wat jij bedoelt. Je hebt het vast wel eens meegemaakt dat iemand een heel andere reactie gaf op een bericht dat jij stuurde omdat deze het totaal anders had geïnterpreteerd. Een miscommunicatie kan daardoor gemakkelijk ontstaan. Lees altijd nogmaals door wat er staat voor je het verstuurt.

2. Mondeling communiceren

Deze vaardigheid leren we al op jonge leeftijd. Maar hoe zit dat wanneer je moet spreken voor een groep mensen, of wanneer je een pitch geeft, of gewoon een heldere uitleg geeft over wat jij doet? Hoe geef je aanwijzingen als fotograaf? Kun je duidelijk uitleggen, dingen aangeven en informatie op een prettige manier overbrengen? Het gaat hierbij om de interactie tussen jou als zender en de ander als ontvanger. Wees goed verstaanbaar, spreek duidelijk en in goed Nederlands. Door een goed stemgebruik kun je met jouw zelfvertrouwen de ander vertrouwen geven.

Als afscheidsfotograaf registreer je de situatie en regisseer je niet. Toch geef ik van tevoren aan wat men kan verwachten van mij en dat ze mij ook mogen aanspreken. Dit doe ik mondeling en voordat ik start met fotograferen.

Emoties werken aanstekelijk. Wanneer jij onzeker bent, draag je dat over op de ander. Deze voelt zich door jouw onzekerheid mogelijk ook onzeker. Zo werkt het ook met zelfvertrouwen of vrolijkheid. Wanneer je de slappe lach krijgt, gaat een ander vaak mee lachen en wanneer je verdrietig bent, is het logisch dat de ander ook emotioneel geraakt kan worden. In je stem kun je laten horen hoe jij je voelt. Een heldere, rustige of krachtige stem geeft vertrouwen.

Er is een aantal zaken waar je rekening mee moet houden wanneer je communiceert met nabestaanden. Sommige dingen kunnen onbedoeld heel pijnlijk voor hen zijn. Om je te helpen volgt hier een kort lijstje van zaken waar je aan moet denken.

- **Maak geen vergelijkingen**
We refereren heel snel aan situaties die we kennen van andere overledenen of uitvaarten. Deze doen er hier niet toe. De situatie waarin je je bevindt is uniek, behandel dit ook zo. Dit is de enige reportage waar je op dit moment bij aanwezig bent, maak deze belangrijk. Wanneer de nabestaanden een eventuele blog van je hebben gelezen over een vergelijkbare situatie en ze vragen hiernaar, vertel hen dan niet over die andere situatie. Zeg dat je er nu voor hen bent. Je kunt eventueel beamen dat je het hebt geschreven

waarbij je meteen zegt dat je geen vergelijking wilt maken. Blijf benoemen wat jouw rol is, zodat je ook zelf in je rol blijft.

- **Laat je eigen verlieservaringen voor wat ze zijn**

Wees voorzichtig met het vergelijken van verdriet en uitspraken als 'dat ken ik' of 'ik snap wat je bedoelt'. Het kan voor de ander prettig zijn om te weten dat hij niet alleen is in de ervaring. Maar je loopt er het risico mee dat je de aandacht naar jou verlegt terwijl het juist over die ander gaat. Bovendien is er het gevaar dat je jouw emotie weer gaat voelen doordat je denkt aan die situatie van jouw verlies. Huilen moet je niet doen. Iemand in rouw heeft geen ruimte in het hoofd voor jouw of andermans verhaal en verdriet. Laat jouw verhaal en verdriet voor wat het is, daar gaat het nu niet om.

- **Noem de naam van de overledene** en de relatie die de nabestaande met de overledene heeft. Het uitspreken van de naam geeft vertrouwen en zorgt al sneller voor een band. Benoem ook de relatie die de nabestaande heeft met de overledene: uw moeder, je opa. De persoon die is overleden is geen 'ding' geworden, er bestaat nog altijd liefde voor. Je creëert afstand zodra je het hebt over 'mevrouw/meneer', of 'de overledene', de 'opgebaarde' of iets dergelijks.

- **Benoem de dingen bij naam**

Een dode slaapt niet, deze ademt niet meer, dus is deze dood. Overleden klinkt misschien zachter, maar voor kinderen is dood een prima woord en makkelijker te begrijpen.

- **Dood is geen eng woord**

Benoem de situatie, maar kijk uit dat je het woord dood niet te vaak gebruikt. Maak foto's en communiceer non-verbaal dat het goed gaat.

Ervaringsverhaal

Ik zal je een helder voorbeeld geven van hoe het verkeerd kan gaan. Ik kwam bij een gezin en de chauffeur van de rouwauto kwam binnen. Hij vroeg luid en in de groep aanwezigen, inclusief naaste familie, of 'mevrouw' al in de kist lag en hoe deze in godsnaam naar buiten gedragen moest worden. Ten eerste was het een kind van 14 jaar oud die overleden was en zij had gewoon een naam. Ten tweede had de uitvaartverzorgster al lang bekeken dat ze door het keukenraam zou passen. Ten derde was het ook mogelijk geweest om eerst de uitvaartverzorgster te zoeken om deze in alle rust aan te spreken, zodat niemand zijn lompe gedrag en harde vragen hoefde horen.

3. Luisteren

Neem een duidelijke leidende rol als fotograaf aan. Mensen verwachten van jou dat je weet wat je komt doen. Wanneer dat niet zo is, omdat de situatie bijvoorbeeld onbekend voor je is, kies je voor mondelinge communicatie en stel je vragen. Op deze vragen komen antwoorden. Luister daarnaar.

Afstemmen met de wensen van de familie is van belang op meerdere momenten. Ook bij het opstellen van een passende offerte is dit belangrijk. Ben je bijvoorbeeld gewend om altijd een album te leveren, maar hebben de nabestaanden liever een diashow dan zullen ze dit aangeven. Ook hiernaar dien je te luisteren.

In gesprek gaan met de familie rond een afscheid is normaal. Benader mensen nog altijd 'gewoon' als mens. Ze zijn niet opeens anders geworden omdat ze nu van iemand afscheid moeten nemen. Ze zijn enkel in een andere staat dan 'normaal'. Door de toestand waarin ze verkeren wordt alles wel uitvergroot, maar dit betekent niet dat ze niet kunnen communiceren.

Het kan voorkomen dat je ongevraagd een verhaal over de overledene te horen krijgt, bijvoorbeeld over hoe deze is gestorven, of over andere zaken. Luisteren is dan het enige wat je uit beleefdheid kunt doen. Bedank voor het verhaal, de openheid en geef aan dat je vandaag het verhaal van deze gebeurtenis vastlegt. Gebruik dit bruggetje om terug te komen op hetgeen waarvoor jij gevraagd bent.

Ervaringsverhaal

Zo ben ik eens op een Antilliaanse uitvaart gevraagd te fotograferen. Het was bekend dat deze mensen zelf alles fotografeerden met hun mobieltje. Ze zouden selfies maken en familieportretten bij de overledene. Ze zouden alles willen vastleggen en daarna delen met de wereld. Wat was mijn rol dan als fotograaf? Wat wilden ze dat ik vooral in beeld bracht? Dit was voor mij een belangrijke vraag. In overleg met de familie stelde ik vragen om er achter te komen wat ze van me wensten. Wat duidelijk werd was dat ze de naasten graag wilden verbieden om met hun mobieltjes foto's te maken. Ze wilden rust creëren en wel alles vastgelegd hebben. Ze wilden de foto's kunnen delen met alle familie en vrienden op Aruba die niet bij de uitvaart aanwezig konden zijn. Ze wilden zelf een fotoboek samenstellen met foto's die van mijn hand kwamen en niet hoeven verzamelen wat op verschillende mobieltjes gemaakt was.

4. Inlevingsvermogen

Met inlevingsvermogen (of sensitiviteit) wordt bedoeld: de mate waarin je rekening houdt met de gevoelens en behoeften van anderen en de invloed die je hier zelf op hebt bij anderen. Bij inlevingsvermogen gaat het niet alleen om gevoelens en emoties. Je kunt ook gevoelig zijn voor de belangen of wensen van iemand anders. Als je gevoelig bent voor de gevoelens van anderen wordt dat empathie of empathisch vermogen genoemd. Inleven en empathie gaan soms beter als je situaties of gebeurtenissen persoonlijk hebt meegemaakt. Maar hierin zit ook een gevaar. Het kan zijn dat je invult vanuit wat je eigen behoeften waren. Maar je zult nooit helemaal begrijpen wat er in de ander omgaat. Zeggen dat je iemand begrijpt, is daarom niet aan te raden.

Empathie voelen voor de ander is puur waarnemen of kunnen lezen wat er is en wat er zowel verbaal als non-verbaal omgaat in de ander. Zonder oordeel kijken, luisteren en er dus zijn.

Sensitief zijn wil zeggen dat je:

- In je eigen gedrag rekening houdt met de gevoelens van anderen.
- Anderen in hun waarde laat en je verplaatst in hun positie.
- Laat blijken de gevoelens en behoeften van anderen te onderkennen.
- Je bewust bent van de invloed van je eigen doen en laten op anderen.

Als fotograaf ben je aanwezig en wil je niet opvallen. Dit wil echter niet zeggen dat je geen contact hebt met de familie. Je gaat door de omstandigheden juist een intieme band aan met de familie. Gedraag je dus niet als meubelstuk. Tegelijkertijd:

- Begrijp wanneer iets pijnlijk voor iemand is en houd daar tactvol rekening mee.
- Houd rekening met de lastige omstandigheden waarin de ander verkeert.
- Respecteer andermans keuzes en morele overtuigingen.
- Toon begrip voor andere standpunten, culturen, omgangsvormen en gewoonten.
- Pas je gedrag aan de situatie aan.

Het kennen van je eigen rouw en verlieservaringen zullen je hierin helpen. Wanneer je nog geen kennis hebt van heftig verlies probeer je je voor te stellen wat het met je zou doen wanneer je jouw meest dierbaren zou verliezen. Verdiep je in wat er met mensen kan gebeuren rond een verlies. Lees boeken over rouw en verlies, bezoek lezingen die gaan over dit onderwerp. Tijdens je werk blijf je bewust van je dienende rol als afscheidsfotograaf.

Jouw werk als afscheidsfotograaf kan steunend zijn. Want je gaat steeds beter begrijpen welke beelden ertoe doen, wat je wilt vastleggen voor hen die iemand moeten missen. Denk hierbij ook aan de verschillende fases van rouw en de verschillende copingstrategieën.

5. Overtuigingskracht

Overtuigingskracht gaat over hoe je overkomt en de manier waarop je beïnvloedt. Dit is ook een techniek die de afscheidsfotograaf moet beheersen.

Wanneer moet je overtuigen:

- Als mensen nog niet zeker weten of ze een afscheidsfotograaf wensen. Je zorgt ervoor dat ze inzien dat dit de juiste oplossing voor hen is.
- Als mensen denken dat een 'gewone' fotograaf net zo goed is als een afscheidsfotograaf, of dat ze het zelf kunnen. Je overtuigt ze er dan van dat jij de beste foto's kunt maken.
- Bij de toekomstige klant. Je overtuigt ze ervan dat jouw dienst en bijbehorende producten de beste oplossing of keuze zijn.

Verder moet je kunnen overtuigen in gesprek met de uitvaartverzorgers, en tijdens netwerkevenementen.

Overtuigend zijn

Dat bereik je vooral door expert te worden in je vak. Je moet overtuigd zijn van je eigen kwaliteiten en kunnen. Beheers je nog niet alles, dan zal je een manier moeten vinden om dit aan te scherpen, of je neemt dit mee in je gesprek en maakt gebruik van het feit dat je dan nog iets mag leren door nieuwe ervaring op te doen. Het helpt hierbij ook om zelfverzekerd te zijn. Lees hierover Hoofdstuk 1 Basisvaardigheden in het kort, Paragraaf 6 Zekerheid & vertrouwen op bladzijde 33.

3. Houding en communicatie ten opzichte van de uitvaartverzorgers

Hoe weet je als afscheidsfotograaf waar je tijdens een afscheid moet zijn, en op welk tijdstip? Bij wie moet je zijn als je vragen hebt over de invulling van de dienst? De uitvaartverzorgers, of indien er gewerkt wordt met een ritueelbegeleider, kan deze vragen beantwoorden. De uitvaartverzorgers is je aanspreekpunt. Hij houdt de regie over de dag en maakt hiervoor een draaiboek. Deze planning is belangrijk voor jou als fotograaf. Je weet zo op welk moment je waar moet zijn. Dat scheelt stress. De uitvaartverzorgers adviseert ook de nabestaanden over het inhuren van een afscheidsfotograaf. Het is daarom essentieel om het contact met de uitvaartverzorgers goed te laten verlopen.

De rol van de uitvaartverzorgers

Alle elementen van een uitvaart kunnen anders ingevuld worden, of aangevuld worden met nieuwe rituelen. Tegenwoordig gaan we daarom steeds meer naar evenementenbegeleiders toe, want uitvaarten worden steeds minder traditioneel. De uitvaartverzorgers heeft kennis van wat er moet gebeuren om alles rond de uitvaart goed te regelen. Hij kent de volgorde waarin dit het beste kan gebeuren en begeleidt de familie door dit proces. Dat doet hij op een manier die ruimte over laat voor eigen invullingen.

Niet elke uitvaart wordt begeleid door een uitvaartverzorgers. Soms regelen nabestaanden alles zelf. Maar omdat er in korte tijd veel geregeld moet worden, en omdat uitvaartverzorgers lijntjes hebben lopen naar allerlei bedrijven, hebben zij een grote toegevoegde waarde.

TIP Maak je bekend bij veel uitvaartondernemers in jouw regio, zodat ze weten dat je bestaat. Daarnaast is het belangrijk dat ze jouw werk kennen en niet alleen de foto's hebben gezien, maar ook weten en zien hoe je omgaat met nabestaanden.

Samenwerken en partners vinden waar jij ook graag mee werkt, is van essentieel belang om je bedrijf een gedegen inkomen te laten genereren. In gesprek gaan, netwerken en verbinding maken zijn dus ook kwaliteiten die je als ondernemer in jouw bedrijf moet benutten om het te laten slagen. Indien je deze kwaliteiten niet beheerst is het noodzakelijk dat je dit gaat leren. Als ondernemend fotograaf behoort je goede relaties aan te gaan met andere uitvaartbranche-genoten. Dit zal je helpen bij het maken van een bloeiend bedrijf.

Communicatiemomenten met de uitvaartverzorgers

1. Eerste contact - netwerken
2. Telefonisch contact - je hulp wordt gevraagd
3. E-mails - informatie uitwisseling
4. Versturen van offerte en factuur
5. Gedurende de afscheidsdag of uitvaart
6. Mogelijk nadien contact over aflevering van de producten

Het eerste contact met de uitvaartverzorgers

Een uitvaartverzorgers weet hoe gevoelig emoties liggen, hoe enorm verschillend mensen kunnen reageren en hoe men hier mee om moet gaan. Een gewone fotograaf wordt niet verondersteld deze kennis ook te hebben. Daarom is het zo belangrijk om uitvaartverzorgers te laten weten dat een 'afscheidsfotograaf' deze kennis wel heeft. Pas wanneer een uitvaartverzorgers je vertrouwt, is er een kans dat hij met je wil samenwerken en je zal aanbevelen bij nabestaanden.

Maar hoe leg je nu een eerste contact? Daar zijn verschillende manieren voor:

1. Je maakt zelf een afspraak om kennis te maken.

Dat doe je het best met de uitvaartondernemers in jouw eigen regio. Het beste is om in gesprek te gaan, waarbij je achterhaalt wat zij allemaal belangrijk vinden. Zoeken naar waar jij in hun plaatje past, is van essentieel belang. Wanneer een uitvaartverzorgers zelf niet goed begrijpt wat er belangrijk is aan fotografie en daar een bepaalde gedachte bij heeft, zoals; 'Dat hoort niet', 'Het is te duur voor mensen', 'Fotografen verstoren de rust en lopen in de weg' kun je dit weerleggen. Want al deze belemmerende gedachten kunnen ervoor zorgen dat een uitvaartverzorgers afscheidsfotografie zeker niet zal aanbevelen bij de familie. Doordat afscheidsfotografie nog gewoner mag worden, ligt hier een grote rol voor jou als afscheidsfotograaf. Dit doe je door met hen in contact te komen en hen kennis bij te brengen over hoe jij te werk gaat en over wat het kan opleveren (voor hun klant). De voordelen moeten helder worden en de bezwaren mogen weggenomen worden. Dit kan alleen wanneer er openheid ontstaat voor je vak en dit gaat het allerbeste in een open gesprek. Je kunt de uitvaartondernemer ook ontmoeten tijdens een netwerkbijeenkomst. Je communicatieve vaardigheden kun je hier goed inzetten.

2. Je krijg een telefoontje met de aanvraag voor een opdracht tot fotograferen van een uitvaart.

Ze hebben van de familie de opdracht gekregen een fotograaf in te schakelen en ze vinden jouw website en ook je telefoonnummer. Zie Hoofdstuk 1 Basisvaardigheden in het kort Paragraaf 9 Voorbereiding op een telefonische aanvraag op bladzijde 38.

3. De familie heeft je ingehuurd.

Wanneer dit gebeurt, vraag je of ze een uitvaartverzorgers hebben en vraag je zijn contactgegevens. Leg de nabestaanden uit waarom je dit doet. De uitvaartverzorgers of ritueelbegeleider heeft de regie in handen, heeft het overzicht van de dag. Hij wil het weten als jij komt fotograferen. Bovendien kan hij veel vragen beantwoorden die je hebt zodat je daarmee niet steeds de familie hoeft lastig te vallen.

Het is logisch dat een familie soms zelf dingen regelt. Juist in deze periode voelt men zich soms machteloos en wil men ook iets kunnen 'doen'. Het regelen van een afscheidsfotograaf kan hen het gevoel geven nuttig te zijn. Ze vinden soms ook dat de uitvaartverzorgers al zoveel voor hen doet.

Er zijn meerdere redenen om contact op te nemen met een uitvaartverzorgers:

- Zo weten ze dat je komt en zullen de regie en het overzicht van al het gebeuren niet verliezen.
- Ze kunnen een aantal met je zaken afstemmen.
- Ze kunnen je aankondigen aan het begin van de dienst.
- Je kunt het draaiboek van de dag vragen en ontvangen.

- Je weet zo waar je allemaal rekening mee kunt houden.
- Je kunt hen meer informatie vragen over de omstandigheden van het gezin.
- Je kunt de rouwkaart vragen en ontvangen. Hier staan vaak belangrijke adressen op en alle namen van de meest naasten van de overledene.
- Je weet aan wie je de factuur kunt sturen, zodat hij deze weer aan de familie kan geven en meer zekerheid hebt over de betaling hiervan.
- Na een fijne samenwerking heb je zo mogelijk een vruchtbare verdere samenwerking.

Genoeg redenen dus. Zie de uitvaartverzorger als een prettige tussenschakel die jou kan helpen, maar die ook de familie ontlast. Een goede communicatie met een uitvaartverzorger zorgt er tevens voor dat je laat zien hoe professioneel je bezig bent. De uitvaartverzorger zal mogelijk meer openstaan om een tweede keer met je te werken. Ga hier echter niet vanuit. Vraag na afloop of er een mogelijkheid is om opnieuw samen te werken. Communiceren is vooral vragen stellen. Erachter komen wat iemand wenst en nodig heeft. Als de wensen in overeenstemming zijn met wat jij kunt leveren, kun je een vruchtbare samenwerking opbouwen.

Communicatie via e-mail, versturen van offerte en factuur

E-mail is een medium dat we veel gebruiken om informatie heen en weer te sturen. Ik vind het lastig via dit medium afspraken te maken, want dat proces gaat trager. Bellen vind ik veel gemakkelijker. Je maakt de afspraak en deze bevestig je per e-mail. Wanneer je een korte samenvatting maakt, en daarin alles benoemt wat belangrijk is uit het gesprek, geef je aan dat je serieus bezig bent. Zo voorkom je ook miscommunicatie of onzekerheden achteraf. Een opmerking als: ik dacht dat je het anders bedoelde, is dan bijna niet meer mogelijk. E-mailverkeer is rechtsgeldig.

E-mail behandelen we minder officieel dan handgeschreven post. We beginnen een brief met 'Hallo', 'Beste' of 'Goedendag'. We gebruiken bijvoorbeeld niet de aanhef 'Geachte'. Toch kun je het professioneel inzetten, al is de omgang hier minder formeel. Let wel op dat je grammatica en spelling goed zijn en dat je prettig leesbare zinnen maakt wanneer je berichten stuurt naar klanten. Lees ze na het schrijven hardop voor aan jezelf. Begrijp je precies wat je zegt? Klinkt het allemaal goed? Dan is het klaar voor je ontvanger.

In e-mails kun je bijlagen meesturen. Denk hierbij aan je voorwaarden, je offerte, factuur, eventuele voorbeelden als foto's of pdf met een boek dat je ooit maakte. Ook kun je hyperlinks meesturen, zodat je mensen naar een pagina op je website kunt sturen, bijvoorbeeld. Zorg dat je personen tegemoetkomt die graag meer zekerheid zoeken, en die alles willen terugvinden waar je over sprak.

De uitvaartverzorger moet veel regelen. Hij moet niet hoeven vragen naar de factuur. Wacht dus niet te lang met het versturen ervan. Zet je professioneel op en maak dit binnen een paar dagen nadien in orde. Uitvaartverzorgers verzamelen alle facturen van alle leveranciers en gaan dit bij de familie overhandigen en regelen de gehele financiële afhandeling.

Gedurende de uitvaart

Nadat er vertrouwen is bij de uitvaartverzorger om je vak en je diensten aan te bevelen en in te zetten bij nabestaanden komt de volgende stap: het samenwerken. Zo kun je je werkwijze laten zien.

Om zeker te zijn dat gemeld wordt dat een fotograaf aanwezig is op de uitvaart laat ik mijn aanwezigheid aankondigen. Ik heb een zinnetje opgenomen in mijn e-mail die me zekerheid verschaft en ervoor zorgt dat ik me vrij(er) kan bewegen tijdens een uitvaartreportage: 'Graag worden we aan het begin van de dienst door de eerste spreker geïntroduceerd bij de aanwezigen.' Een zin als: 'Op wens van de familie worden er vandaag foto's gemaakt,' werkt hiervoor prima.

Jouw houding en communicatie zullen onder een vergrootglas liggen voor de uitvaartverzorger. Hij vindt namelijk dat hij de verantwoording draagt over jou tegenover de familie. Er mag op zo'n dag niets fout gaan. Fouten zorgen voor hinder, afleiding, negatieve aandacht, paniek, enzovoort. Voor uitvaartverzorgers kunnen misstapjes onvergeeflijke fouten zijn, waardoor hij je nooit meer zal inhuren. Deze fouten kunnen in jouw ogen pietluttige dingen zijn. Dingen waar miscommunicatie over bestaat, of iets waar een 'gevoel' of 'ervaring' aan hangt. Verwachtingen die niet worden waargemaakt of invullingen die gedaan worden, omdat er geen duidelijkheid over is. 'In de weg lopen', storen met het geklik van de camera, of storend aanwezig zijn. Het kunnen voor een uitvaartverzorger redenen zijn om geen fotograaf meer te wensen tijdens een uitvaart. Het komt ons werk niet ten goede.

Communiceer je verwachtingen

Kom altijd ruim op tijd voor je afspraken. De meeste uitvaartverzorgers zijn punctueel en kunnen best nerveus zijn op de dag van de uitvaart; loopt alles wel op rolletjes? Wanneer ze je bellen om te vragen of je onderweg bent, weet je al dat je 'fout' zit. Zie dit de rest van de dag maar eens goed te maken. Zit er iets tegen en kun je niet op tijd komen? Bel dan ruim van tevoren dat je later bent. Zeg bovendien niet dat je er over vijf minuten bent als je navigatie dat aangeeft want dan vergeet je dat je nog moet parkeren, uitstappen, enzovoort. Neem het ruimer. Zeg bijvoorbeeld dat je er over een kwartier bent. Ben je er dan eerder dan heb je in elk geval weer iets 'gewonnen'.

Je moet de plaatsing van waar jij je bevindt ten opzichte van de uitvaartverzorger tijdens de dienst in acht houden. Loop nooit voor de uitvaartverzorger of de kist uit. Je loopt dan in het oog. Ga nooit naast de uitvaartverzorger staan met je camera wanneer je een spiegelreflexcamera hebt. Dat 'geklik' van je spiegel valt dan op, omdat je zo dichtbij bent. Je wordt zo een storingsfactor en de uitvaartverzorger kan dan denken dat iedereen er net zo'n last van heeft.

Jouw gedrag moet op alle fronten professioneel zijn. Je mag hierin geen fouten maken. Wanneer dit wel gebeurt en het had voorkomen kunnen worden, kun je waarschijnlijk nooit meer rekenen op verdere samenwerking met de uitvaartverzorger.

Ongeschreven regels waar je aan kunt denken:

- Kom ruim op tijd.
- Ken de wensen van de mensen waarvoor je werkt.
- Weet van tevoren waar en bij wie je moet zijn en waar je kunt parkeren.
- Ken de locatie(s).
- Kleet je altijd gepast.
- Weet wanneer je kunt lopen en bewegen.
- Weet wanneer je wel of niet kunt fotograferen.
- Laat zien dat je gemakkelijk omgaat met nabestaanden, rouw en verliessituaties.

Zet jouw communicatieve vaardigheden in om mooie samenwerkingen aan te gaan met de mensen waar je mee samenwerkt.

Contact over aflevering van de producten

Nadat je foto's hebt gemaakt voor een familie moet je foto's selecteren en bewerken. Ik wil vaak vrij snel een eerste sfeerimpressie laten zien. Dit geeft me tijd om daarna pas het album samen te stellen.

Opleveren via de uitvaartverzorger

Er zijn uitvaartverzorgers waarvoor het goed is om de reactie van nabestaanden te ervaren bij het zien van de foto's. Dit omdat ze de waarde van afscheidsfotografie niet onderstrepen. Zo zou je in deze situatie af kunnen spreken om de foto's met zowel de familie

en de uitvaartverzorgers samen te bekijken. Het is een leuke bijkomstigheid wanneer de uitvaartverzorgers met jou trots mag zijn op de afscheidsdag.

Waarschuwingen

- **Maak je woorden waar**

Alles wat je van tevoren (te veel) zegt of belooft, moet je waarmaken. Doe je dit niet, dan ben je de klos. Dan is al het vertrouwen dat je had (opgebouwd of niet) verdwenen. Zorg er dus voor dat je alles wat je zegt en belooft ook waar kunt maken. Ga niks zomaar aan wat je niet kent of waar je nog geen ervaring mee hebt zonder dit te vermelden. Benoem dan dat je hier nog geen ervaring mee hebt, zodat de verwachting laag is. Zeg dat je iets wel wilt doen, maar niet zeker bent of het je gaat lukken. Wees altijd duidelijk, eerlijk en open. Stel je kwetsbaar op.

- **Deel je foto's met niemand anders.**

De foto's die je maakt zijn privé. Zet nooit op enige social media een foto van de dag, al staat er geen herkenbaar persoon op. Mensen die wel op de dag aanwezig waren zullen het herkennen en zich onveilig voelen, want het heeft betrekking op hen en zij zitten in een kwetsbare toestand. Je hoort hier respect voor te hebben en je dient hier integer mee om te gaan. Hoe zou jij het vinden wanneer er bij het overlijden van je moeder, partner of kind ineens iemand een foto van de dag op social media zet? Doe echt niets onaangekondigd en zonder toestemming. Het is niet alleen voor de familie ongepast, maar wanneer de uitvaartverzorgers dit ziet of ervan hoort kom je op de zwarte lijst van de uitvaartverzorgers te staan. Deze zal niet meer met je samen willen werken. Ook wanneer je foto's in opdracht van de familie maakt en je zou deze graag aan de uitvaartverzorgers willen laten zien, vraag je toestemming aan de familie.

Bonusbmomenten

Naast dat je moet oppassen voor het maken van fouten kun je ook veel goed doen:

- Fijne telefoongesprekken waarin je heel duidelijk bent.
- Bevestiging per e-mail sturen.
- Goed alles in overeenstemming en afstemming met elkaar regelen en bespreken.
- Informeel vragen hoe het met de ander is - praatje maken tijdens de condoleance, wanneer de dienst voorbij is. Maak vrienden met de uitvaartverzorgers.
- Herhaal nog eens wanneer de verwachting is dat spullen klaar zijn.
- Stuur de factuur zo spoedig mogelijk.
- Laat de uitvaartverzorgers de (eerste) foto's bij de familie afleveren. Wanneer de opdracht via de uitvaartverzorgers binnenkomt dan voelt de uitvaartverzorgers zich verantwoordelijk voor jou en jouw handelen. Wanneer zij de eerste foto's overdragen aan de familie, mag de uitvaartondernemer 'pronken' met het product. Dit voelt voor een uitvaartondernemer vaak erg goed. Ook zij mogen trots zijn op het resultaat.
- Hoor nadien wat de reacties waren over deze foto's van de nabestaanden door de uitvaartverzorgers te spreken. Het versterkt het besef dat foto's heel waardevol zijn.
- Ontvang bevestiging dat je het goed hebt gedaan.
- Laat de uitvaartondernemer ook weten wanneer het album naar de familie gaat.

TIP Vraag om een recensie

Het is voor nabestaanden en andere uitvaartverzorgers heel goed om te kunnen lezen dat je een prettig persoon bent om mee samen te werken. Een aanbeveling zorgt ervoor dat er sneller vertrouwen ontstaat om iemand in te huren. Vraag dus ook een aanbeveling van de uitvaartverzorgers na het samenwerken. Laat hem dit op je LinkedIn account plaatsen (je kunt daar zelf ook de aanvraag plaatsen). Wacht hier niet te lang mee. Doe het wanneer het contact 'vers' is. De aanbeveling van LinkedIn kun je dan overal (online) gebruiken, dus ook op je website.

Wanneer je eenmaal een goede band hebt opgebouwd, is het mogelijk om iets te herstellen wanneer er toch iets fout gaat. Stel je in dat geval kwetsbaar op en geef je fouten toe. Je

verontschuldigen en om vergiffenis vragen is van belang. Fouten maken is menselijk, maar in deze branche is een fout onvergeeflijk en veelal is de samenwerking over en uit. Dus koester je klanten, leg ze in de watten. Doe meer dan ze verwachten. Wees gul met aardig zijn, geef complimenten, verpak je foto's mooi, geef extra's, schrijf persoonlijke kaartjes, stuur een lief appje, glimlach, maak jezelf geliefd. Je zou denken dat dit niet past bij je rol als fotograaf, maar niets is minder waar. Je bent namelijk een mens van vlees en bloed, net als zij. Laat zien en merken dat je om ze geeft als mens. Wanneer je warm en liefdevol overkomt en ook zakelijk, duidelijk en betrouwbaar kan zijn, dan is het zoveel makkelijker om met je te werken. Dan past de ander zich haast aan door net zo te doen. Want spiegelen is een normale reactie wanneer er interactie is tussen mensen die elkaar mogen. Doe het wel op een manier die bij je past, zonder jezelf te verliezen want dan wordt het gespeeld.

4. Houding en communicatie ten opzichte van de buitenwereld

Als afscheidsfotograaf heb je niet alleen te maken met de nabestaanden en de uitvaartverzorger. Ook heb je contact met de buitenwereld. Ik benoem de buitenwereld vanwege ons computergebruik en de social media. De buitenwereld is veel dichterbij dan we denken. Alles is achter een schermje verstopt. Iedereen loopt tegenwoordig met een mobiel op zak waar de wereld in zit. Als je niet goed oplet, kun je daarom fouten maken.

Ervaringsverhaal

Een jongeman van 21 overleed. Ik fotografeerde het afscheid bij hen thuis, met de ouders van de jongen en zijn vriendin. De vriendin werd nadien vrienden met me op Facebook en wilde graag de foto's zien. Ik stuurde haar zonder na te denken via Messenger de link met de code voor de diashow zodra deze klaar was. Zij vertelde vervolgens enthousiast aan de ouders dat ze de foto's ook graag wilde ontvangen, omdat ze zo prachtig waren. De ouders hadden de e-mail met de link en de code nog niet gezien en geopend. Ze wisten dus nog niet dat de foto's ergens te zien waren.

De ouders waren woest! Helemaal toen ze hoorden dat we contact hadden gehad via Facebook. Zij dachten dat alle foto's online stonden, want op Facebook is alles toch openbaar? Ze begrepen op dat moment niet dat we via Messenger contact hadden gehad en dat de foto's niet zomaar te bekijken waren.

Ze zijn op hoge poten naar de uitvaartverzorger gegaan en hebben in dat kantoor hun boosheid geuit. Vervolgens kreeg ik een woedende uitvaartverzorger op mijn dak. Pas na mijn uitleg over de gang van zaken, mijn oprechte excuses en een bos bloemen naar alle partijen toe zijn de gemoederen wat gekalmeerd. Ik heb daarna (begrijpelijk) nooit meer samengewerkt met de uitvaartverzorger. In deze branche zijn eerlijkheid, betrouwbaarheid, oprechtheid en integriteit ontzettend belangrijk.

De buitenwereld is een grote groep mensen die je kunt verdelen in twee groepen:

1. De naastbestaanden. Dit zijn alle mensen die in contact staan met de overledene en die verder weg staan dan de nabestaanden. Deze naastbestaanden hebben ook ergens een lijntje of verbinding met de overledene. Denk aan ooms, tantes, neven, nichten, burens, collega's, vrienden, klasgenoten, sportclub, verenigingsleden, enzovoort.
2. Iedereen die geen relatie heeft met de overledene.

Je hebt met de buitenwereld te maken wanneer je enthousiast bent over je werk en dit om verschillende redenen met anderen wilt delen. Het is logisch dat je enthousiast bent wanneer je een persoonlijk en bijzonder afscheid hebt mogen vastleggen en dat je trots bent op de opdracht die je hebt binnengesleept. Maar jouw trots en jouw enthousiasme worden niet zomaar gedeeld door de mensen waar het om draait. Zij zijn in rouw. Wat mag je wel doen, en wat niet? Hoe maak je reclame wanneer je de foto's die je maakt niet zomaar aan anderen kunt laten zien?

Reclame maken

Voor jou is het heel belangrijk dat je weet hoe je de buitenwereld op een juiste manier betreft bij wat je doet. Je moet aan de ene kant je bedrijf en je werkzaamheden promoten, terwijl je aan de andere kant heel voorzichtig moet omgaan met de foto's die je in privésfeer maakt. Waarden en

normen verschillen per persoon. Wat voor de een niet erg lijkt, kan voor de ander erg pijnlijk zijn. De intentie is meestal om iets goeds te doen, maar wanneer doe je het dan goed?

Delen op social media

Ook al staan er geen (herkenbare) mensen op een foto, je mag ze niet zomaar delen op social media. Het maakt niet uit of het stralend weer was, het een bijzondere locatie was met een koets en prachtige muziek. Wanneer er iets in beeld staat dat herkenbaar is voor de na(ast)bestaanden op deze dag, dan is dit een afrader. Dat is ook het geval wanneer er geen mensen op staan. De familie heeft jou ingehuurd en vertrouwt je. Wanneer je dan een foto deelt die in relatie staat tot hun afscheid, schaad je de vertrouwensrelatie. Deel ook geen foto's waarvan je denkt dat ze 'veilig' zijn. Wanneer iemand de foto ziet en de familie vertelt dat er een foto op social media is geplaatst zonder dat zij weten dat dit is gebeurd, voelt men zich niet meer veilig. Ze vragen zich af wat je nog meer gaat doen met foto's die in hun privésfeer zijn gemaakt. Het kan te pijnlijk zijn voor de familie. In hun ogen loop jij te koop met hun verdriet. Je bent in een dienstbare positie aangesteld, dus mag je niet handelen vanuit je eigen enthousiaste intentie.

Ook de uitvaartverzorger zou het kunnen zien. Die zal de conclusie trekken dat je niet secuur en integer met de foto's of met de situatie omgaat en zal vast niet meer met je wensen te werken.

Mondeling of schriftelijk toestemming krijgen

Om ervoor te zorgen dat je toestemming krijgt om foto's te delen kun je dit opnemen in je voorwaarden. Maar zet er niet in dat je vrij bent om werk te tonen voor promotionele doeleinden. Want wanneer de offerte wordt goedgekeurd dan heeft je klant ook de voorwaarden geaccepteerd. Dat zou inhouden dat je als fotograaf foto's mag plaatsen zonder enig overleg. Dit lijkt me niet gepast en zelfs gemeen in geval van een afscheidsreportage. Op die manier ondermijn je jouw eigen rol en zal je als onbetrouwbaar worden ervaren.

Je kunt in je voorwaarden wel opnemen dat je nadien in overleg zal gaan over eventueel gebruik van de foto's.

Zorg ervoor dat je de uiteindelijke beslissing bij de opdrachtgever laat. Het is niet aan jou om met de foto's te doen en laten wat jij wilt, ook al staat dit in je voorwaarden (niet iedereen leest deze secuur). Je maakt deze foto's in opdracht. Je bezit enkel het auteursrecht, niet het recht om er ongevraagd mee te koop te lopen.

Toestemming vermelden

Indien je toestemming hebt voor het plaatsen van foto's van een afscheid is dit geen probleem. Je kunt deze dan plaatsen op alle plekken die je hebt besproken. Je kunt vermelden (in het bijschrift) dat er toestemming is van de nabestaanden voor het plaatsen van een foto. Op deze manier is er geen vraag of dat je integer met gebruik van foto's omgaat. In hoofdstuk Hoofdstuk 5 Copyright foto's op bladzijde 109 lees je meer over hoe je hier goed mee om kunt gaan.

Ambassadeurs

Na afloop evalueer je de reportage met de familie en vraag je in hoeverre zij tevreden zijn. Wanneer je in gesprek bent, kun je horen hoe zij het afscheid hebben ervaren en wat ze van jouw rol hierin vonden, maar bovenal hoe ze de foto's vinden. Het is dan nog maar een kleine stap om te vragen of ze mee willen werken aan promotie van jouw werk, zodat je aan meer mensen kunt laten zien wat er zo belangrijk of bijzonder is aan afscheidsfotografie.

Wanneer nabestaanden tevreden klanten zijn geworden zouden het wel eens geweldige ambassadeurs van je kunnen worden. Dit ambassadeurschap biedt mogelijkheden voor het plaatsen van foto's. Het kan lastig zijn om hierover een geprek met ze aan te gaan, om vervolgens de hulpvraag zo te stellen dat ze zeer geneigd zijn om toestemming te verlenen.

Als je hier hulp bij wilt kun je een stappenplan vinden voor het vragen van toestemming voor gebruik van foto's aan ambassadeurs via deze link: <http://www.afscheidsfotograaf.nl/hulp-van-een-ambassadeur/>

Gesprekken

De buitenwereld is uiteraard nieuwsgierig naar wat je doet, wat je kunt en maakt. Waarschijnlijk vertel je hier graag over tijdens gesprekken met mensen. Tijdens netwerkgesprekken vertel je vast over de dingen die je doet, die je meemaakt en wat je allemaal kunt betekenen voor mensen. Wanneer je gemakkelijk vertelt dan kun je dat inzetten voor je PR.

Website met blog

Ook je website kun je inzetten als PR-machine. Een website die goed voor je werkt, is er een met een blog. Want op die manier kun je heel gemakkelijk telkens nieuwe content (verhalen) plaatsen. Google is dol op nieuwe content. Zoekmachines indexeren nieuwe teksten en plaatjes zodat men er op kan zoeken. Maak daarom je website in Wordpress, want deze is voor bloggen ideaal.

Het schrijven van een blog heeft vele voordelen:

- Het kan foto's bevatten naast tekst en dat is weer goed te delen via verschillende social mediakanalen.
- Pakkende verhalen waar emotie in zit worden vaak sneller gedeeld. Alle verhalen over afscheidsmomenten zitten vanzelf vol emotie. De kans dat je blog gedeeld wordt, is dus vrij groot.
- De interessante verhalen zijn de verhalen van jouw ambassadeurs. Je hebt hen al gevraagd jou te helpen afscheidsfotografie te promoten. Zij zullen geneigd zijn je blog te delen.
- Jouw blog en foto's houden de link naar je website. Dat is waar je de buitenwereld naar toe wilt leiden. Eenmaal op je site kun je ze weer verder begeleiden naar andere onderdelen op je site.
- Via je blog krijg je meer zichtbaarheid en krijg je meer bezoekers naar je website. Wanneer mensen vaker op je site komen, gaan ze je ook herkennen en als vanzelf ontstaat er een vertrouwensband. Deze heb je nodig als fotograaf om ook betalende klanten te ontvangen. Ze gunnen het jou.
- Je kunt je blog ook delen via een e-maillijst.
- Ik geef mijn blogs extra aandacht door deze op te nemen in een e-mail en deze te sturen naar mijn e-maillijst. In die e-mail maak ik een opening en geef de aanzet om verder te lezen op mijn website. Ik stel aan het einde van het blog een vraag aan de lezer of geef een opdracht mee (C2A = call to action). Deze vraag stel ik om reacties te ontvangen onder het blog en zo interactie te krijgen met mijn lezerspubliek.
De opdracht is vaak om op een andere pagina te kijken op mijn website. Ik vertel mijn lezer dan om een andere stap te zetten. Het is slim om je lezer te vertellen wat ze vervolgens kunnen doen. De kans bestaat dat ze dit doen. Zo blijven ze langer op je site en komen ze meer over je te weten. Zo ontstaat die vertrouwensband. Een andere opdracht (C2A) kan zijn dat je vraagt of ze je blog willen delen op een social mediakanaal. Zo trek je weer bezoekers naar jouw site via je lezer en maak je gebruik van een nieuw netwerk.

Schrijven is voor vele ondernemers een lastige bezigheid, maar uiteindelijk wel een van de slimste om goedkoop aan PR (promotie) te doen. Schrijven en content maken kosten tijd maar geen geld. Schrijf gewoon zoals je praat, dat leest het lekkerst. Als het goed is, lees je deze tekst ook vlot. Ik schrijf dit nu alsof ik tegen je praat. Praten doen we allemaal, dus schrijven kun jij ook. Ik laat mijn teksten wel altijd nakijken. Ik wil hier geen fouten in zien, want dit komt niet professioneel over. Wil je meer weten over bloggen? Er zijn veel blog-experts. Ik heb zelf het boek gelezen van Esther Molenaar; "Bloggen doe je zo!" en volgde een training bij Saskia van de Riet; (blogatelier.nl voor ondernemers).

Op <https://www.afscheidsfotograaf.nl/7-manieren-om-je-fotos-te-gebruiken-voor-marketing/> deel ik meer informatie over de verschillende manieren waarop je je foto's kunt inzetten via verschillende social mediakanalen.

Nog even: wat mag wel, en wat mag niet

NIET	WEL
Foto's ongevraagd online plaatsen.	Toestemming vragen voor plaatsen foto's.
Foto's delen buiten de opdrachtgever om in privésfeer.	Toestemming vragen om foto's in privésfeer te delen.

5. Integriteit

In deze branche is integriteit ontzettend belangrijk. Wanneer je als afscheidsfotograaf iemands vertrouwen schaadt, bederf je het voor jezelf in deze branche. Maar wanneer doe je het als afscheidsfotograaf goed?

Je oprechtheid, openheid en eerlijkheid in zowel houding als gedrag zijn zaken die vallen onder integriteit. De persoon beschikt over een intrinsieke betrouwbaarheid, zegt wat hij doet, en doet wat hij zegt, heeft geen verborgen agenda en veinst geen emoties.

Begrijpen wat integriteit betekent voor de afscheidsfotograaf is niet eenvoudig omdat het beeld dat mensen hebben van integer gedrag en integriteit per persoon verschilt. Om dit te illustreren stelde ik een aantal mensen de volgende vraag: 'Wat is voor jou integriteit, integer gedrag?'

- Mijn man Jeff Canaan antwoordde: *'Dat je altijd doet wat juist is, ook wanneer niemand kijkt.'*
- Tina van Rumt zei: *'Integriteit is dat je doet wat je zegt, dat je datgene doet waar je voor staat en met iedereen omgaat zoals je zelf zou willen dat mensen met jou omgaan, duidelijk en oprecht!'*
- Christa Wester schreef: *'Je door niets of niemand laten verleiden te vertellen over anderen dat aan jou in vertrouwen is gedeeld. In woord en beeld.'*
- Jaap Schuddeboom: *'Van binnen en van buiten jezelf zijn en zo handelen.'*

Hoe kun je het als afscheidsfotograaf goed doen als het woord integriteit voor jou iets anders betekent als voor je klant? Denk in elk geval na over hoe je je opstelt, wat je doet en zegt. Stel eerst vragen voordat je handelt. Je zou je eigen regels voor integriteit kunnen opstellen.

Voorbeelden van integer gedrag

De Handhavingsacademie Nederland is een initiatief van Leo Bisschop van Leefomgeving.com. De academie is opgericht vanuit de overtuiging dat toepassing van de nieuwste inzichten over hoe communicatie werkt een grote bijdrage kan leveren aan het (naleef)gedrag van burgers en bedrijven. Onderstaande regels zijn voorbeelden van integer gedrag die ik in 2017 vond op: <http://www.handhavingsacademie.info/wat-is-de-betekenis-van-integriteit/>:

- 1. Zorgvuldig omgaan met persoonlijke of gevoelige informatie en geen geheimen lekken.**
Alle persoonlijke informatie of verhalen over de overledene of dienst houd je voor jezelf. Denk hierbij bijvoorbeeld aan informatie over de doodsoorzaak of aan levensloop verhalen.
- 2. Je komt beloftes, afspraken en verplichtingen na.**
De afspraken die je maakt met de uitvaartverzorger kom je na. Je houdt je aan de afspraken in je offerte en je houdt je aan je voorwaarden.
- 3. Je staat mensen fatsoenlijk te woord, neemt klachten serieus en rapporteert juist en correct.**

Je luistert naar je klanten, geeft ruimte voor hun verhaal en refereert aan afspraken. Alles dat je mondeling afspreekt bevestig je schriftelijk, bijvoorbeeld via e-mail.

4. Je houdt je aan de Nederlandse wet.

Je hebt te maken met regels als de AVG, de privacywet, auteursrecht, portretrecht en de verkeersregels. Je mag dus bijvoorbeeld alleen parkeren waar dat is toegestaan.

5. Je geeft aan wanneer er iets van je gevraagd of verwacht wordt dat naar jouw oordeel niet integer zou zijn.

Wanneer je gevraagd wordt om iets te doen tegen de regels, of tegen de afspraken, dan refereer je aan de gemaakte afspraken. Zeg dat je een regel schendt wanneer je gehoor geeft aan de vraag, en dat je dat niet doet. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het fotograferen van personen die aangegeven hebben dat ze niet op de foto willen.

6. Je kiest bij een conflict geen kant, maar je probeert het geheel te overzien en je handelt daarnaar.

Wanneer je gevraagd wordt een kant te kiezen in een conflict, dan blijf je je rol als afscheidsfotograaf benoemen. Zeg dat je registreert en niet regisseert. Bij aanhoudende vragen verwijst je naar de uitvaartverzorgers.

7. Je meldt het als je een fout gemaakt hebt en je onderneemt zelf actie om de schade te beperken.

Wanneer je een fout hebt gemaakt, je hebt bijvoorbeeld een fout gemaakt in het album, dan laat je dat de klant weten en los je het probleem op.

8. Je blijft integer handelen, ook wanneer dit voor jou nadelen, spanningen of conflicten met zich meebrengt.

Je hebt bijvoorbeeld al foto's laten zien aan de uitvaartverzorgers. Wanneer de nabestaanden vragen of je dit hebt gedaan dan moet je eerlijk zijn en 'ja' antwoorden. Ook als dit betekent dat ze daardoor zeer teleurgesteld zijn in je.

Integer handelen heeft dus met je 'beroepscode' te maken. Het gaat ook wel eens fout en dat kan soms komen omdat je iets of iemand voortrekt of juist benadeelt.

Voorbeelden van niet-integer gedrag

Laat je tijdens het fotograferen van een afscheid niet leiden door je persoonlijke oordeel. Of de overledene een minnaar of maitresse had, of een ex had is niet jouw zaak. Beslis niet eigenhandig over het fotograferen van deze personen. Let op dat je je eigen oordeel hierover niet laat doorschemeren in je foto's. Verder plaats je bijvoorbeeld ook niet op social media dat je een reportage van een bekend persoon doet.

Omgaan met verdriet

Onder integriteit wordt ook verstaan dat je geen emoties veinst. Dat wil zeggen dat je open bent over hoe jij je voelt en emoties kunt laten zien. Wanneer je geraakt bent zou je een traan kunnen laten rollen. Maar in de uitvaartbranche lijkt huilen een grote no-go. Toch gebeurt het gelukkig wel. Iedereen die werkzaam is in de uitvaartbranche is ook maar een mens.

Ik vroeg aan mensen die werkzaam zijn in de uitvaartbranche of ze wel eens huilen tijdens hun werk en hoe dit dan gepast is. Daar kwamen best wat reacties op. De meesten lieten weten dat ze geraakt waren, dat ze een traan lieten rollen op momenten die enorm binnenkwamen. Soms is een situatie zo dat je als professional ook persoonlijk betrokken bent bij de familie of dat je relateert aan je eigen situatie. Het is dan haast onmogelijk niet te huilen. Een paar uitvaartverzorgers zeiden dat het prima is, zolang je deze emotie niet groter maakt dan die van de familie. Een aantal reacties wil ik met je delen:

- Lion Fransen-Koopmans: 'Ik heb tijdens mijn werk zeker wel eens gehuild. Soms komt er iets zo hard binnen. Het zou voor mij een teken zijn om te stoppen met dit prachtige werk juist als er geen emotie meer bij loskomt. Eerlijke oprechte emoties horen erbij, dat maakt dit prachtige beroep alleen nog maar mooier.'
- Henk Ossentjuk: 'Ik krijg regelmatig een brok in m'n keel bij het schrijven en/of verwoorden van mijn toespraken. Het vak blijft ontroeren en kent vele emotionele

momenten. Ik ben blij mijn menselijke kanten te kunnen tonen maar uiteraard professioneel te blijven.'

- Esther Oldenziel: 'Zeker, ook buiten de ceremonie om. Tijdens de voorbereiding, onderweg, erna...'
- René Dullaart-Heijkoop: 'Ik bemerk bij het ouder worden dat iemand waar je zelf een goede hechte vriendschap mee hebt en die zo in verdriet te zien, dat dat ook voor jezelf hartverscheurend kan zijn. Het heeft geen enkele consequentie voor het verloop van de ceremonie. Herpakken lukt altijd en achteraf hoor ik altijd terug dat de liefde, warmte en de oprechtheid van de woorden die je direct richt naar de familie niet in conflict komen met het moment dat er bij jezelf een traan over de wang stroomt. We zijn mensen, en als je daadwerkelijk oprecht je vak wilt verstaan, dan kan dit gebeuren. Laat het zijn zoals het is. En het is goed.'
- Quaikey Kort: 'Huilen is een groot woord maar ik krijg wel geregeld tranen in mijn ogen. Ik denk dat wanneer dit niet meer gebeurt de empathie ook zoek is en persoonlijk zou ik dan stoppen met dit werk.'
- Carina Meijer-Dekkers: 'Jazeker, niet echt gehuild maar dat scheelde niet veel! Ik sprak toen bij de uitvaart van een vader van vrienden van ons. Er was alleen familie aanwezig.'
- Maria van Mierlo: 'Ik jank wat af, maar vooral tijdens de voorbereiding van de dienst. Als ik een overweging moet (mag) houden, oefen ik die altijd thuis minstens een keer of vijf hardop. Bij de vijfde keer lukt het meestal wel met droge ogen. Op de dag zelf mag de ontroering dan voelbaar worden onder de aanwezigen in de zaal of het crematorium. Ik vind het dan mijn 'plicht' om niet zelf te gaan staan huilen, daar wapen ik mezelf tegen. Het is niet 'mijn' overledene tenslotte, ik sta daar in dienst van een proces, in dienst van een familie. Als ik op dat moment mijn emoties de vrije hand zou laten, zou ik (vind ik) te veel aandacht voor mezelf vragen; en het gaat niet om mij. Het is bij dit alles de kunst om wél betrokken te blijven en vanuit de liefde te blijven spreken, zodat mensen zich veilig voelen. Het 'niet laten zien van emoties' is voor mijn gevoel heel iets anders dan 'gevoelloosheid'. Gevoelloosheid zou heel kwalijk zijn, 'niet huilen' is (voor mij) een kwestie van je professioneel opstellen als het nodig is. (En om mijn eigen antwoord meteen maar even onderuit te halen: dit is dan de ideale situatie.) Maar toen die jonge vrouw met haar kinderen onbedaarlijk huilend over de kist van haar man hing, tja toen hield ik het even niet droog...'
- Rob van Tilburg: 'Gehuild niet, wel tranen in mijn ogen, meerdere malen. Zou vreemd zijn als dat niet mag, geraakt worden...' – 'Een emotie kun je moeilijk tegenhouden, lijkt me,' reageerde ik. 'Tegenhouden niet. Beheersing heeft alles te maken met bewustzijn.'

Ik zucht wat af tijdens een uitvaart. Dat is voor mij de manier om de spanning van me af te laten. Ook heb ik soms een brok in mijn keel, voel tranen opkomen en moet wel eens huilen. Dit kan ik zonder geluid te maken. Het herpakken van mijn rol om verder te fotograferen is dan nodig. Dit hoeft maar een paar tellen te duren, eigenlijk net zolang als een flinke ademhaling.

Huilen werkt aanstekelijk

Omgaan met mensen die verdriet voelen en uiten, is voor sommigen aanstekelijk. Dit heeft met hersencellen te maken die spiegelneuronen heten. Net zoals je je lach moeilijk kunt inhouden als anderen lachen, is het ook moeilijk tranen tegen te houden wanneer anderen huilen. Zo worden we verdrietig van bepaalde scènes in films, of andere verdrietige momenten, zoals openbare herdenkingen, nieuws op tv, en dergelijke, waarbij zichtbaar en hoorbaar is dat anderen huilen.

Omgaan met verdriet

Wanneer je het lastig vindt om je emoties rond verdriet te bedwingen kun je dit oefenen. Er is een techniek die je helpt om je te herpakken en die je helpt kracht bijeen te rapen. Wil je deze techniek je eigen laren maken? Via de link kun je de oefening: <https://www.afscheidsfotograaf.nl/omgaan-met-emoties/>

6. Respect

'Respect' is een woord dat in de uitvaartbranche veel gebruikt wordt. Ik heb op meerdere sites van afscheidsfoto's zien staan dat ze 'met respect en integer handelen'. Is dat wat de klant wil, of is dit wat ze verwachten? Wat betekent respect voor jou, en hoe ga je er mee om? Zoals mensen verschillend denken over wat integriteit is, zo denken mensen ook verschillend over wat respect is.

- het kan een gevoel van bewondering zijn, van ontzag of van eerbied zijn
- het betekent 'omzien naar' en geeft aan dat iemand rekening houdt met een ander persoon (dier of natuur)
- het betekent dat je eenieder gelijk behandelt en dus benadert als gelijke

Respect is anderen accepteren zoals ze zijn, wat ze doen, welke keuzes ze maken, enzovoort. Dit is niet eenvoudig. We hebben nu eenmaal een mening. Het is gemakkelijk om niets te zeggen maar je non-verbale houding kan zomaar verraden wat je echt denkt. Bewustwording van je eigen houding en gedrag is noodzakelijk om je als professional te kunnen verhouden tegenover de buitenwereld.

Lees ook Hoofdstuk 3 Houding en communicatie, Paragraaf 2 Houding en communicatie ten opzichte van nabestaanden op bladzijde 59.

Pas wanneer je in ons vak hebt laten zien dat je goed werk levert, dat je op de juiste manier hebt gehandeld en integer met de mensen bent omgegaan zul je respect mogen ontvangen.

7. Schuld en goedmaken

Het is niet moeilijk om de schuld te krijgen van bepaalde zaken wanneer emoties sterk zijn. Mensen in rouw kunnen overgevoelig zijn en alle zaken die jij klein vindt groot maken en benoemen. Wanneer een uitvaartverzorger een negatieve reactie krijgt op een dienst, service of product dan voelt deze zich eindverantwoordelijk. Hij was degene die dit de familie adviseerde. Zo kan een reactie op fotografie, maar ook zelfs op iets anders, doorgeschoven worden naar jou. Niet eens bewust.

Fouten maken is gemakkelijk en menselijk. Weten hoe je dit weer kunt goed maken is ook belangrijk. Ik geef je graag een korte handleiding die ik zelfs mijn kinderen leer toe te passen om een menselijke fout weer goed te maken. Al wil dit niet zeggen dat iedere fout goed te maken is.

De vier stappen om een fout (mogelijk) weer goed te maken:

1. Maak je excuses.

Je zegt sorry en geeft toe dat je iets fout hebt gedaan. Dit is voor veel mensen al een lastige stap, want toegeven dat je iets fout hebt gedaan (het is in jouw ogen soms anders) is niet gemakkelijk. Ga er wel vanuit dat wanneer men boos op je is of heftig reageert, dat je in de ogen van een ander iets verkeerd hebt gedaan. Begrip hebben voor de ander dat je in de ander zijn ogen iets fout hebt gedaan, daar gaat dit eigenlijk over. Erkennen van jouw (foute) gedrag.

2. Benoem wat je inzicht is.

- a. Bijvoorbeeld: Ik zie in dat ik je pijn / verdriet heb gedaan. Ik begrijp dat je gekwetst / boos (gebruik de woorden die zij genoemd hebben) voelt, vanwege wat er is gebeurd. Herhaal alles wat er volgens de ander is gebeurd.
- b. Pas daarna kun je uitleg geven over hoe het in jouw ogen is gegaan. Er is geen ruimte voor jouw verhaal wanneer je stap 2a overslaat. Eerst moet je aangeven dat je begrip hebt voor de andere kant van het verhaal. Geef dus toe dat je snapt wat je fout deed in de ogen van de ander. Bekijk beide kanten van het verhaal.

3. Vraag om vergiffenis.

Heel erg simpel, maar dit wordt in veel gevallen vergeten. Stop je bij stap 2 dan weet je nooit of de ander jouw excuses ook aanvaardt heeft. Dan laat je het bij 'sorry, ik snap je,' en je hoopt vervolgens dat de ander jouw situatie ook snapt. Dat is niet zeker. Vraag of de ander je wil vergeven en wacht gerust op dit antwoord. Wie weet zijn er nog andere zaken die besproken moeten worden. Klaar de lucht, neem de tijd. Je bent nu eenmaal open in gesprek gegaan om iets vervelends op te lossen, zorg dat het geheel opgelost wordt. Blijf rustig en praat het uit.

4. Benoem wat je eruit geleerd hebt en wat je voortaan anders zult doen. Dit geeft aan dat je werkelijk geluisterd hebt en er iets mee gaat doen voor de toekomst.

Zeg niet dat je het een volgende keer niet meer zo doet, maar zeg vooral wat je dan wel zou doen. Pas dan geef je aan dat je een inzicht hebt gekregen en dat je dus eigenlijk dankbaar mag zijn voor de ander. Je hebt nu een 'les geleerd'. Kun je dit aangeven, dan heb je direct gereflecteerd op het gehele gebeuren. Een ontzettend mooi proces, waar iedereen wat aan heeft.

Besef dat je je zeer vervelend kunt voelen door wat er gebeurd is en dat je je schuldig kunt voelen, maar dit is ook normaal. Wanneer je een dergelijke situatie hebt opgelost met deze vier stappen kun je weer verder. Het is meer dan een bloemetje afgeven met een kaartje eraan. Het is ervoor zorgen dat men niet terugkijkt met een vervelend gevoel naar jou. Je hebt een goede naam opgebouwd met je bedrijf en je wilt deze naam hooghouden.

Ga je om met mensen op een open en prettige manier dan kun je ambassadeurs krijgen. Zelfs wanneer je fouten maakt. Zodra je je fouten dubbel en dwars goed kunt maken praat men juist niet meer over hoe vervelend iets was, maar hoe goed het is opgelost. Dat is namelijk moeilijker dan iets kapot maken. Laat mensen altijd op een positieve manier over je praten.

Vervelend genoeg is het heel gemakkelijk om de zondebok te worden. Het is normaal dat wanneer een familie ergens zich niet prettig over voelt ze dit afschuiven op een ander. De verantwoording bij een ander leggen komt helaas voor. Weet dat je schuldig bevonden kan worden, terwijl je zelf niets fout hebt gedaan in jouw ogen.

Een uitvaartverzorger of -maatschappij wil uiteraard ook geen fouten maken, want een nare ervaring krijgt meer aandacht dan een positieve. Zodra de uitvaartverzorger een klacht ontvangt over je houding of gedrag, zal je dit in veel gevallen horen. Maar het kan zijn dat ze domweg geen contact meer met je wensen op te nemen en voortaan een andere fotograaf (of erger nog: geen fotograaf) kiezen.

TIP Vraag altijd hoe ze jou als fotograaf ervaren hebben. Durf kritiek te ontvangen en leer ervan. Vier de positieve reacties en neem actie op de negatieve.

Samenvatting

Leren door zelfreflectie

Houd een dagboek bij om te bekijken hoe jouw reacties waren bij ieder nieuw gezin waar je aanwezig was voor een afscheidsreportage. Dat doe je in alle situaties, dus ook wanneer het goed ging. Beschrijf hierbij wat er moeilijk was, of lastig. Beschrijf wat je goed hebt gedaan, of wat gelukkig goed uitpakte. Wat zou je opnieuw kunnen doen? Wat zou je een volgende keer beter of anders willen doen?

Communicatie en gedrag ten opzichte van nabestaanden

Verstop je niet. In de communicatie met nabestaanden hoor je vertrouwen uit te stralen. Zorg voor een goede planning, zodat je zo min mogelijk stress ervaart. Ben voorbereid op spoedaanvragen en weet welke vragen je beantwoord wilt hebben. Probeer open te staan

om verbinding te kunnen maken met nabestaanden. Probeer geen oordeel te hebben en accepteer de mensen zoals ze zijn.

Communicatie en gedrag ten opzichte van de uitvaartverzorger

Zorg dat je voorbereid bent op een eerste contact. Ben zo helder mogelijk over zaken waar vragen over kunnen zijn, over wat men van je kan verwachten. Alles wat je belooft, moet je waarmaken, zorg ervoor dat je de uitvaartverzorger niet in een kwaad daglicht zet tegenover de nabestaanden. Ben altijd op tijd. Deel je foto's met niemand en stuur de factuur op tijd.

Communiceren met de buitenwereld

Deel absoluut geen foto's op social media zonder toestemming van je opdrachtgever. Ook geen foto's waarvan je denkt dat ze 'veilig' zijn. Ben integer.

Op een integere manier reclame maken voor je bedrijf

Met blogs kun je reclame maken voor je bedrijf. Je kunt de foto's gebruiken waarvoor je toestemming hebt gekregen van je opdrachtgever. Je kunt tevreden opdrachtgevers vragen om voor je op te treden als 'ambassadeur'.

Respect

Er wordt verschillend gedacht over wat respect is. Het kan een gevoel van bewondering zijn, ontzag of eerbied. Het betekent dat je rekening houdt met een ander, en dat je iedereen benadert als gelijke. Als je goed werk levert, op de juiste manier handelt en op een integere manier met anderen omgaat kun je respect ontvangen.

Schuld en goedmaken

Mensen in rouw kunnen overgevoelig zijn. Dit zorgt ervoor dat het vaker kan voorkomen dat je ergens de schuld van krijgt, ook van iets waaraan je niets kon doen. Om een fout goed te maken maak je eerst je excuses, je benoemt wat je inzicht is, vraagt om vergiffenis en benoemt dan wat je eruit geleerd hebt en wat je voortaan anders zult doen.

TIJDENS HET FOTOGRAFEREN

Veel situaties tijdens een afscheid zijn te voorspellen, zodat je je hierop kunt voorbereiden. Maar niet allemaal. Wat doe je bijvoorbeeld als een van de gasten je ex is, en deze je wenkt? Wat doe je als je camera in het water valt? Als afscheidsfotograaf moet je flexibel zijn. In dit hoofdstuk leer je hoe je je kunt voorbereiden op veelvoorkomende situaties en hoe je flexibel kunt reageren.

Doelstellingen:

Aan het einde van dit hoofdstuk heb je geleerd:

- Hoe je voorbereid kunt zijn op elke situatie;
- Wat de verschillende situaties zijn waarmee je te maken hebt tijdens het fotograferen;
- Hoe je je per situatie dient te gedragen, en hoe je communiceert;
- Hoe je gebruik maakt van camera en lenzen tijdens het fotograferen van een uitvaart.

1. Voorbereid zijn op elke situatie

Mensen willen kunnen vertrouwen op een afscheidsfotograaf. Zij verwachten aan het einde een fotoreportage van het gebeuren. Jij probeert zo goed mogelijk aan deze verwachtingen te voldoen. Maar wat als de dingen anders lopen dan gepland en het moeilijk wordt om aan de verwachtingen te voldoen? Wat doe je bijvoorbeeld als:

- Je camera in het water valt?
- Een van de gasten een ex van je blijkt te zijn, en deze je wenkt?
- Je spontane buikkrampen krijgt, bijvoorbeeld door diarree?
- Je de weduwe of weduwnaar herkent van een vorige reportage?
- Iemand heel boos reageert omdat jij er bent, als je je komt voorstellen aan de familie?
- Je een ex van de overledene op de foto zet, en je dit pas na afloop hoort?

Dit is me allemaal een keer overkomen.

Flexibel reageren

Het is onmogelijk om je op iedere situatie voor te bereiden. Hoe goed je ook plant, er kunnen altijd onverwachte zaken langskomen. Je vergeet bijvoorbeeld dingen, je stoot iets om, je voelt je belemmert door iets of iemand. Maar wat er ook gebeurt, je bent verantwoordelijk voor jouw werk.

Elke uitvaart is anders. De mensen zijn anders en telkens kunnen zich weer andere dingen voordoen. Om flexibel te kunnen reageren moet je niet in paniek raken. Je moet weten hoe je bij jezelf kunt blijven. Buig mee, er is geen ruimte om te vluchten of te verstijven. Heb je die eerste reactie wel, zorg er dan voor dat je daarna vlot weer in actie kunt komen. Vlot kunnen reageren is van belang om geen stress te voelen. Stress zorgt ervoor dat je je werk niet goed kunt doen. Zeker zijn van je zelf helpt. Je moet kunnen vertrouwen op jouw kennis en ervaring en dus ook op je omgang met lastige of vervelende situaties. Als het goed is leer je ook weer van iedere situatie. Zeker als je had gewenst dat deze anders was verlopen.

Ervaringsverhaal

Ik ben zelf wel eens te laat gekomen met het verplaatsen van de ene naar de andere locatie, terwijl ik eigenlijk alles voorbereid had. We gingen na een kerkdienst naar een begraafplaats een stuk buiten het dorp. Het was een zeer drukke begrafenis, er waren verkeersregelaars, ik had een assistent bij me, ik had de auto zo geparkeerd dat we direct weg konden rijden, ik had de locaties van tevoren al bezocht, dus wist waar het was. Met de uitvaartverzorger had ik overleg gehad dat ik direct achter de rouwauto zou vertrekken. Toch ging er iets mis.

Het was enorm aan het regenen die dag en ik vroeg de assistent de paraplu mee te nemen. Ik fotografeerde aan het einde van de dienst het intillen van de overledene in de rouwauto en de assistent volgde mij, maar vergat de paraplu. Daarvoor moest ze weer naar binnen om deze op te halen, terwijl ik al naar de auto ging. Drommen mensen kwamen naar buiten en tientallen auto's vertrokken al achter de rouwauto aan. Het duurde lang eer de assistent terug was met de paraplu. Tegen de tijd dat we aankwamen bij de begraafplaats stonden er overal langs de weg auto's geparkeerd.

Ik kon dit oplossen door bij het wegrijden een verkeersregelaar te vragen een collega in te seinen om ons door te laten tot zo dicht mogelijk bij de ingang. Ik kon zo brutaal parkeren achter de rouwauto, want deze was al leeg. We haastten ons naar de familie bij het graf. De overledene moest nog boven het graf getild worden, dat kon ik vastleggen. De aanloop van mensen was ook nog altijd gaande, daar werd op gewacht alvorens er nog iemand zou spreken, dus kon ik meer rust en ook even afstand nemen voor totaal plaatjes. Het regende nog altijd, dus hebben we een goede plek uitgekozen aan de overzijde van het graf tussen andere gasten om de familie goed in beeld te brengen vanonder de paraplu.

In het bovenstaand verhaal zette ik verschillende vaardigheden in om de situatie op te lossen.

- **Voorwaarden communiceren**
In mijn voorwaarden communiceer ik mijn inzet en onmogelijkheden. Hierdoor zal de familie begrip hebben voor de situatie. Zo kan ik de rust bewaren. Wanneer ik achteraf spreek met families over de reportage en de dag, wisselen we ervaringen uit en dat is een leerzaam proces. Daardoor weet ik dat ze het me niet kwalijk zullen nemen dat er soms een foto niet is gemaakt. Je bent geen 'superman'.
- **Blijven communiceren**
Doordat ik gecommuniceerd had met de verkeersregelaar, voorafgaand aan de dienst, wist hij wie ik was. Zo kon ik mogelijkheden creëren en tijd terugwinnen. Hij hielp me en gebruikte de mobielefoon om zijn collega in te seinen bij de begraafplaats. Deze wist dat we er aankwamen en zo konden we langs een rij geparkeerde auto's voorbij om zo dicht mogelijk bij te parkeren.
- **Buiten de regels kunnen denken**
Parkeren achter de rouwauto doe je zomaar niet in normale omstandigheden.
- **Overzicht houden**
Ik behield overzicht over de situatie en pakte het verhaal op waar mogelijk om er toch een prachtig verslag van te maken in een benarde situatie.

Ik heb extra paraplu's aangeschaft voor in mijn auto en een regenhoes die in mijn cameratas zit. Het zal me niet nog eens gebeuren dat ik door een regenbui geremd wordt, of door een assistent die niet snel genoeg door drommen mensen moet.

TIP Kijk naar welke vaardigheden jij hebt opgedaan in je leven die je kunt inzetten in een dergelijke situatie.

Die andere situaties loste ik ook op.

Wat er gebeurde	Hoe ik het oploste	Tip
Camera nat Mijn camera kreeg een enorme plens water toen ik op een schip zat bij windkracht 6.	Ik heb de camera direct uitgezet en binnen in de kajuit afgedroogd met een theedoek. Wetende dat een camera redelijk tegen waterspetters kan ging ik ervan uit dat er nog leven in zou zitten. Heel secuur heb ik alles gedroogd en gelukkig deed deze camera het dezelfde dag nog.	Zorg dat je altijd een reservecamera bij de hand hebt, of een second shooter.
Ex op de uitvaart Logisch, want het was de uitvaart van een bekende van ons beiden.	Ik was voorbereid, want het was logisch dat hij er zou zijn. Het lukte me niet hem voor de dienst te spreken. Tijdens de dienst zocht ik oogcontact en gaf een vriendelijke lach en een knikje. Later bij de condoleance zocht ik contact en vroeg hem wanneer hij de overledene voor het laatst gezien had. Zo ging het gesprek niet over ons, maar over de overledene.	Begin het gesprek zelf, zo kun je sturend zijn.
Spontane buikpijn tijdens reportage.	Ik nam pijnstillers in, maar deze werkten natuurlijk niet meteen. Ik bracht de uitvaartverzorgster op de hoogte. Verder gebruikte ik affirmaties. Dat zijn gedachten die kracht geven.	<ul style="list-style-type: none">- Heb pijnstillers bij je;- Informeer de uitvaartverzorgster;- Gebruik affirmaties.
Rouwenden herkennen van een andere uitvaart Al vaker ben ik een weduwe/weduwenaar of zelfs een jonger kind of andere nabestaande tegen gekomen op een uitvaart. Doordat ik ook foto's maak van de gasten en rondloop zie ik veel gezichten.	Soms schrik ik even wanneer dit een bekend gezicht is. Zeker als het iemand is waarbij ik ook verdriet heb gezien op een ander moment. Een nabestaande waarvoor ik ook een reportage heb mogen maken is een speciaal persoon geworden, met wie ik een soort intieme band heb gekregen. Het is dus onlogisch dat ik ze zou negeren. Ik zag ze duidelijk. Ik bevestigde dat ik ze herkende. Ik maakte bij de condoleance achteraf een praatje met ze.	Zie ze duidelijk. Bevestig dat je ze herkent. Maak, als dat mogelijk is, bij de condoleance achteraf een praatje met ze.
Boos familielid Een boos familielid komt ook wel eens voor. Iemand die wist dat er gefotografeerd ging worden, maar het daar bijvoorbeeld niet mee eens was.	Ik benaderde ze direct en vroeg wat ze niet prettig vonden. Ik liet ze hun frustratie of boosheid uiten en vroeg net zolang totdat ik begreep wat er aan de hand was. Toen gaf ik terug wat ik had gehoord. Toen er meer rust was, kon ik vertellen wat ze van me mochten verwachten en waar ik rekening mee kon houden. Ik overlegde met ze over wat ze zelf konden doen om minder last van mij te hebben.	De reden voor de boosheid kan iets anders zijn dan je verwacht. Ze voelen zich bijvoorbeeld niet gehoord op een ander vlak door hun eigen familie. Ze uiten dan hun boosheid naar de onbekende persoon in hun midden. Door ruimte te geven voor gevoelens en verhaal komt er soms meer rust. Geef wel aan dat je bent ingehuurd om deze rol te vervullen. Bedenk samen wat ze kunnen doen om minder last van je te hebben.

Wat er gebeurde	Hoe ik het oploste	Tip
<p>Ex van de overledene</p> <p>De ex van de overledene is vaak ook aanwezig tijdens de uitvaart en praat nadien met de eigen kinderen. Het condoleren van de partner kan voor hen een lastig moment zijn.</p>	<p>Ik fotografeerde de mensen waarvan ik zag dat ze een speciale band hadden met de overledene of met de familieleden van de overledene in een ontspannen setting.</p> <p>Dat een eerste huwelijkspartner aanwezig is op een uitvaart is een logisch gegeven.</p> <p>Voor de uitvaart overlegde ik met de uitvaartleider over wie van de genodigden ik iets behoorde te weten. Zo kreeg ik te horen wie de expartner was.</p>	<p>Wanneer er kinderen vanuit een eerder huwelijk zijn, is het belangrijk dat je foto's van de ex maakt. Vraag de uitvaartverzorger naar de relatie met de ex, die weet er vaak wat vanaf. Foto's van een ex hoeven niet in het album. Heb je dit toch per ongeluk gedaan, zonder dat je wist wie dit was? Geen paniek, geef eerlijk aan dat je niet wist wie dit was. Je kunt dit verwijderen voor het laten drukken. Het is dus belangrijk dat je de albumindeling bespreekt.</p>

2. De verschillende situaties

Er zijn veel voorspelbare situaties tijdens een uitvaart. Daarop kun je je qua houding en gedrag goed voorbereiden. Dit zijn de veelvoorkomende situaties:

1. Aankomst op de eerste locatie.
Dit kan zijn:
 - a. Thuis bij de familie
 - b. Bij de rouwkamer
 - c. Vertrek met de overledene
 - d. Bij de locatie van de dienst (kerk, crematorium, andere locatie)
 - e. Aankomst van de overledene
2. Begin van de dienst:
 - a. Binnenbrengen van de overledene
 - b. Genodigden eerst
3. De gehele dienst:
In de R.K. kerk
4. Einde van de dienst:
 - a. Defileren
 - b. Wegdragen
 - c. Overledene blijft alleen achter
5. Bij de crematieoven
6. Op de begraafplaats:
 - a. Centrale plaats
 - b. Bij het graf
 - c. Verhoging
 - d. Stoet of erehaag
 - e. Onopvallend
 - f. Kopse kant
 - g. Laatste groet
 - h. Briefjes, foto's, cadeautjes en aandenkens
7. De condoleance of het informeel samenzijn:
 - a. Flits
 - b. Vier
8. De uitzonderingen.

1. Aankomst op de eerste locatie.

Een eerste ontmoeting is altijd wat spannend, want je kent elkaar niet en je weet niet wat je kunt verwachten. Hoe gedragen zij zich? Zijn ze toegankelijk, hebben ze zin in je, enzovoort?

Zorg in elk geval dat je op tijd bent, om stress te voorkomen. Voor jezelf, maar ook voor de familie en de uitvaartverzorgers. Positioneer jezelf. Geef duidelijk aan wie je bent en wat je komt doen zonder te veel aandacht naar je toe te trekken. Door een camera om te hangen weet iedereen meteen dat jij de fotograaf bent. Treed de familie tegemoet met een bepaalde zekerheid. Geef iedereen een hand, zeg je naam en geef ze je condoleances. Heb je je camera niet om, zeg dan ook wat je komt doen.

Persoonlijk spreek ik de groep of de familie altijd toe zodat ze weten wat ze kunnen verwachten en dat zij ook deels regie hebben over mij. Ik zeg vaak iets als: 'Ik ben er vandaag voor jullie om alle gebeurtenissen en details van deze dag vast te leggen. Wil je dat ik iets specifiek niet vergeet, dan kun je dit aangeven. Ik zal zoveel mogelijk onopvallend bewegen, maar soms ben ik even in beeld. Vind je dat ik te dichtbij ben of iets voelt niet prettig, dan lees ik lichaamstaal. Een seintje is voldoende voor mij; dan neem ik afstand.' Zo geef je aan dat er met je overlegd mag worden en je je wilt schikken naar de ander.

Door duidelijkheid te scheppen word je eerder opgenomen in de groep van nabestaanden. Er ontstaat een bepaalde rust.

1 a) Thuis bij de familie

Wanneer mijn eerste locatie bij de familie thuis is, gebeurt er van alles. Er wordt soms nog een broodje gegeten, de overledene moet nog in de kist gelegd worden, de kist moet nog gesloten worden en naar buiten, de jassen moeten nog aan en noem maar op. Je hebt de tijd om daartussen te bewegen en om foto's te nemen. Je kunt zo persoonlijke details vinden die horen bij de overledene.

Soms krijg ik informatie over wat er zo bijzonder is, welk bloemstuk ze van een speciaal iemand hebben gehad, wat ze zelf op of in de kist leggen. Het is prettig wanneer ze het gevoel hebben dat je er voor hen bent. Je staat ten dienste van hen en wanneer je dit duidelijk hebt aangegeven praat dit soms wat makkelijker. Zo ben ik een keer bij een familie geweest waar het oudere zusje liet zien wat voor spulletjes ze bij haar overleden zusje had gelegd en waarom. Ook kreeg ik eens te horen welke tekeningen later nog in de kist zouden worden gelegd.

Dit soort informatie zorgt er niet alleen voor dat je beter voorbereid bent op wat er gaat komen en waar je dan zeker foto's van moet maken, maar dit scheidt ook een band. Die vertrouwensband is nodig om je vrij te bewegen tussen de mensen. Wanneer je deze niet gemakkelijk krijgt, kan alles stroever verlopen.

1 b) De rouwkamer

De rouwkamer wordt vaak geregeld door de uitvaartverzorgers. Deze spreek ik als eerste en vaak wachten we samen de familie op. Deze tijd en ruimte geven me meer inzicht en mogelijkheden. Wanneer je op tijd aanwezig bent, voordat de familie er is, kun je anticiperen en voor jezelf al plekken bedenken om te staan en te lopen.

De rouwkamer is vaak een kleinere kamer waar je weinig bewegingsruimte hebt. Ook is het hier vaak donker.

- Ik vraag of er meer licht gemaakt kan worden voor de foto's.
- Zij wensen ook goede foto's, dus deze vraag wordt veelal gehonoreerd. Een gordijn gaat open of de gedimde lampen krijgen wat meer volume.
- Ik stem met de uitvaartverzorgers zo veel mogelijk zaken af, bijvoorbeeld:
 - Mag de kist iets verschoven worden zodat ik vanuit een goede hoek kan fotograferen?
 - Mag ik via het raam?
 - Hoe kom ik buiten?

Wanneer de familie aankomt stel ik mezelf voor, condoleer en geef een korte introductie van wat ik kom doen om duidelijkheid te scheppen. Loop verder zo min mogelijk in de weg. Maak enkel de nodige plaatjes en neem afstand. Vanwege de kleine ruimte zit je er al snel bovenop dus wanneer je dat gemakkelijk kunt, blijf je laag en maak je je klein. Dit helpt om niet tussen de hoofden op te vallen.

1 c) Vertrek met de overledene

Buiten kun je de ruimte nemen en opzoeken. Buiten is het mooi om overzichtsfoto's te maken van wat er gebeurt. Zeker als je zojuist zo dichtbij bent geweest is dit een mooie afwisseling, niet alleen in de foto's, maar ook in gedrag.

Wanneer de overledene naar buiten gebracht wordt ga je niet recht in het looppad staan. Op die manier vestig je te veel aandacht op jezelf. De nabestaanden willen je wegstaren want je staat op een plek waar ze moeten lopen.

Neem een strategische plek in, net aan de zijkant van een looppad. Dan zie je ze aankomen, je kunt ze voorbij laten lopen je kunt ook foto's maken van mensen die achter de overledene lopen. Die zijn minstens zo belangrijk. Door een strategische plek in te nemen, creëer je meer rust (je kunt lang op deze plek blijven) en zijn er meer mogelijkheden voor verschillende plaatjes van meerdere mensen. Volg dus niet alleen de overledene met je camera, maar kijk om je heen. Vervolgens kun je op afstand de gehele setting goed in beeld nemen. De straat, de gebouwen, het rouwvervoer, de mensen. Een totaalplaatje hier is een must. De afstand zorgt er bij de naaste familie ook voor dat ze mogen ademhalen na al deze heftige momenten. Ze komen in actie om nog een stap te zetten in de richting van het definitieve afscheid. Dit zijn voor hen pittige momenten.

1 d) Bij de locatie van de dienst

De locatie van de dienst is de plek waar meer mensen bijeen gaan komen. De genodigden komen hier ook naar toe. De familie wordt veelal naar een andere ruimte begeleid alvorens de dienst aanvangt. Hier op tijd aanwezig zijn heeft de volgende voordelen:

- Je kunt de mensen ontmoeten die bij het pand horen, bijvoorbeeld de pastoor, de koster of de manager.
- Je kunt de ruimte goed in je opnemen.
- Je kunt kijken waar je mag lopen en komen.
- Je kunt kijken of er een balkon is, of iets dergelijks om van boven af te kunnen fotograferen.
- Je kunt vragen of het goed is dat je van boven foto's neemt.
- Je kunt vragen hoe je hier komt.
- Je kunt de route alvast lopen.
- Je kunt een proeffoto maken om je instellingen alvast te kennen.
- Je kunt controleren of er een organist is, er muzikanten zijn, een koor of andere sprekers, zoals een woorddienstbegeleider, een ritueelbegeleider, enzovoort.
- Je kunt met deze mensen alvast kennis maken en hen laten weten dat je foto's gaat nemen. Daarbij kunnen ze aangeven wat voor hen belangrijk is zodat jij weet wat er eventueel gaat komen.

Zorg er tijdens het fotograferen voor dat je niet recht van voren zit om foto's te nemen. Je zit dan in het gezichtsveld. Je kunt dit wel doen wanneer ze nog ver genoeg weg zijn. Je loopt dan vervolgens door om ruimte te maken voor de rouwstoet.

1 e) Aankomst van de overledene

Wanneer de locatie van de dienst jouw eerste locatie is, betekent dat, dat je foto's aan het maken bent voordat je de kans hebt gekregen om kennis te maken met de familie. Dit los je als volgt op:

- Spreek met de uitvaartverzorger van tevoren af hoe deze ontmoeting gaat. Laat ze je introduceren.
- Hoewel je tijdens het fotograferen de aandacht niet naar je toe mag trekken, kun je je aan het begin van de dienst even zichtbaar maken om je aanwezigheid duidelijk aan te kondigen.
- In de familiekamer is er tijd en rust om hen te ontmoeten. Op deze plek is het mogelijk om te overleggen en bijvoorbeeld aan te geven wat ze kunnen verwachten. Dit is altijd een essentieel onderdeel van de begroeting, op welk moment deze ook plaatsvindt.

Ik krijg soms te horen dat ze blij zijn dat ik er ben. Dit geeft een bepaalde zekerheid en vertrouwen dat ik zeer gewenst ben. Als fotograaf mag je aanwezig zijn op een dag die zeer emotioneel kan zijn, waar mensen verdrietig en in rouw zijn. Dit is een groot privilege. Je bent op een uitzonderlijke bijeenkomst waarbij je je nederig dient te gedragen. Ik maak me vaak klein, ga door mijn hurken om maar niet op te vallen.

2. Begin van de dienst

Ik vraag altijd of de eerste spreker de genodigden wil laten weten dat er een fotograaf aanwezig is op verzoek van de familie. Hierdoor hoef ik me niet opgelaten te voelen in mijn bewegingsvrijheid. Wanneer iedereen weet dat ik aanwezig ben omdat de familie dat wil zullen ze me gemakkelijker mijn gang laten gaan en geen vragende blikken hebben. Ze vergeten me eerder dan dat ze me in de gaten gaan houden met de vraag in hun hoofd wat ik hier nu kom doen. De familie kiest er zelf voor of de overledene al binnen is, of dat deze nog binnen gebracht wordt. Dit is een duidelijk verschil voor jou als fotograaf.

2 a) Binnenbrengen overledene

De overledene wordt soms binnengebracht voordat de genodigden er zijn. Dit geeft je veel bewegingsvrijheid. Je hoeft veel minder rekening te houden met waar je je bevindt. Je kunt vaak nog rond de gehele setting bewegen en heel gemakkelijk close-ups nemen van de bloemen en dergelijke. Je bent nu niet storend voor anderen in beeld.

2 b) Genodigden eerst

Wanneer de genodigden gaan zitten voordat de overledene wordt binnengebracht zorg je ervoor dat je niet stoort. Bekijk vooraf goed welke loopruimte je hebt en bepaal van te voren jouw plekken die je in kunt nemen. In een kerk begin je vaak achter bij de overledene. Voor het naar binnen brengen wordt er vaak een zegen gegeven. Daarna loop je naar voren via een zijbeuk zodat je de overledene kunt opvangen die via het middenpad wordt gebracht. Hierdoor trek je geen aandacht. Wanneer het niet mogelijk is om via een zijkant te lopen neem je veel eerder je plek in, zodat je niet voor de overledene uitloopt. Dit valt namelijk te veel op. Jij hoort niet voor te gaan. Wacht vanuit een geschikte positie de overledene op. Maak een aantal foto's en laat de aandacht bij wat er gebeurt.

Verder

- Trek nooit de aandacht naar je toe door duidelijk aanwezig te zijn.
- Beweeg pas als genodigden gaan staan en hun aandacht op de overledene richten.
- Zorg ervoor dat je de invulling van de dienst weet.
- Creëer meer rust door met een tweede fotograaf te werken. Zo kun je een verdeling maken.
- Het is mooi om minimaal een keer van bovenaf (bij het orgel, het koor of vanaf een balkon) te fotograferen. Je kunt ervoor kiezen om dit bij het binnenbrengen te doen, of juist bij het verlaten van de dienst.

- In een groot crematorium is soms ook een balkon. De gang van de overledene is bij het begin vaak anders dan aan het einde, wanneer deze naar de oven gaat. Ken daarom de routes gedurende de dienst.
- De eerste actie is meestal het aansteken van de kaarsen. Dit wordt niet altijd aangekondigd. Zorg dat je je vooraan bevindt en hier klaar voor bent zodat je dit niet mist. Het is oké dat je hiervoor wat dichterbij komt om dit goed in beeld te brengen. Maak drie belangrijke foto's: totaal, medium en close. Neem daarna weer afstand. Blijf niet vooraan staan want het gaat niet om jou. Handel kort en verdwijn weer uit zicht.

3. De gehele dienst

Gedurende de dienst zal je zo rustig mogelijk vanuit verschillende hoeken je foto's moeten maken. Je loopt enkel op de momenten dat dit kan:

- Bij wisseling van de spreker
- Opkomst van de muzikant en dergelijke
- Wanneer er muziek klinkt en er aandacht is voor iets anders. Dit kan een diashow zijn of in sommige gevallen iets heel anders zoals een dans

Wanneer dit niet opvalt of stoort, kom je een enkele keer dicht bij de familie. Dit kan in veel gevallen pas meer naar het einde van de dienst. Maak jezelf klein wanneer je naast of voor hen bent zodat je uit hun aandachtsveld blijft. Doordat je hebt afgesproken dat je een seintje ontvang als je niet gewenst bent, laten ze veel toe. Ze weten waarvoor je foto's komt nemen en ze vinden het vaak prettig te weten dat je hier bent om deze foto te maken. Je krijgt daardoor meer vrijheid dan je zelf soms inschat. Doe het wel op een manier die gewoon overkomt. Doelgericht neem je een plek in. Doe het vlot en bevries dan.

Er zijn fotografen die heel overdreven op hun tenen gaan lopen en half bukkend voorbijkomen (zo van ik weet dat ik hier niet op moet vallen maar ik moet er toch even langs). Dit is juist niet de bedoeling. Op deze manier trek je juist de aandacht. Loop gewoon rechtop, duidelijk naar een volgende plek. Weet van tevoren waar je heen wilt.

Ben niet die fotograaf die continu betere plaatjes wil nemen en almaar aan het knippen is. Het gaat er niet om hoeveel beelden je maakt, het gaat erom dat je de juiste momenten pakt. Blijf dus altijd gefocust op wat jij wilt maken en ben er klaar voor. Anticipeer op de gebeurtenissen en weet dat je alles kunt vastleggen zodat je rust kunt vinden bij jezelf.

Ook wanneer er geen ruimte is om te bewegen, is het zaak dat je minimaal twee keer van plek verandert. Ben een keer links en een keer rechts van de overledene, een keer vooraan en achteraan. Liefst dus ook nog bovenaan. Is er geen trap, ga dan een keer op een stoel staan voor een overzichtsfoto. Al deze plekken bedenkt je voor of tijdens de dienst en maak je op jouw gekozen moment. Er is voldoende tijd gedurende een dienst, deze duurt vaak een uur en soms langer.

Omdat je ook de genodigden goed op de foto wenst te zetten kun je terwijl ze naar een muziekstuk luisteren, of kijken naar een diashow, goed de tijd nemen om langs de mensen te gaan om foto's van het publiek te nemen. Werk zo onopvallend en rustig mogelijk maar weet ook dat je wel gezien mag worden. Wanneer mensen je zien kunnen ze non-verbaal reageren. Wil iemand niet op de foto, dan zal deze zich afwenden door bijvoorbeeld een hand voor zijn gezicht te plaatsen, of door met zijn gezicht een uitdrukking te geven die je vertelt dat het niet gewenst is dat je hem fotografeert. Maak de foto dan niet en laat hem weten met jouw lichaamstaal dat je hem begrepen hebt door de camera te laten zakken en een knikje te geven bijvoorbeeld. Non-verbaal kun je het vertrouwen geven dat je respect hebt voor iemands wens om niet op de foto te gaan. Wanneer mensen niet of nauwelijks reageren, kun je hen met gemak op de foto zetten. Ze hebben je in hun ooghoeken gerust gezien en laten het toe. Soms heb ik even oogcontact met iemand in het publiek voordat ik

een foto neem. Ik kijk hen vriendelijk aan en ben nog niet verstopt achter de camera met mijn gezicht. Ik 'pols' zo of het goed is dat ik de foto van ze neem.

In de R.K. kerk

Er zijn algemene regels in de kerk.

- Het priesterkoor, waar het altaar op staat is heilig. Hier mag je niet gaan staan om foto's te nemen. Een foto van achter het altaar is zomaar niet mogelijk;
- Tijdens een gebed hoort men niet te fotograferen.

Om uit te vinden wat er wel of niet mag, ga je van tevoren in gesprek met de pastoor, de priester, de deken, de diaken, enzovoort. Het beklimmen van een 'trapje' kan alleen wanneer hierover overleg is geweest. Het ligt geheel aan de geestelijk dienstbegeleider wat is toegestaan. Zodra je met ze in gesprek kunt gaan, staat men sneller voor je open. Je laat zien dat je rekening wilt houden met hen en dat wordt gewaardeerd.

Soms is er een sleutel nodig van het deurtje naar de opgang naar het orgel of het koor, zodat je van bovenaf een foto kunt nemen. Regel dit van tevoren. Zorg dat ze weten dat je naar boven wenst te gaan. Vraag naar het juiste moment hiervoor. Door af te stemmen, krijgen ze meer waardering voor jou, gaan ze meedenken en dat levert vaak wat op.

4. Einde van de dienst

Het einde van de dienst wordt vaak ingeluid door de laatste huishoudelijke mededelingen. Er wordt uitgelegd wat er met de overledene gaat gebeuren en wat men kan verwachten. Dit is soms de taak van de uitvaartverzorger. Deze geeft aan dat er nog gelegenheid is om afscheid te nemen, waar dit is (hier in de ruimte, bij de begraafplaats, of op een andere locatie) en wat de familie doet (zij nemen soms als eerste en soms als laatste afscheid).

4a) Defileren

Wanneer er gekozen is om te defileren langs de kist, zorg ik altijd dat ik daar een aantal foto's van neem, met mensen herkenbaar in beeld op een redelijke afstand maar op zo'n manier dat mensen me kunnen laten weten dat ze hiervan geen foto wensen.

4b) Wegdragen

Vertrekt de overledene naar een andere locatie dan is het wegdragen een belangrijk moment. De gang vanuit de kerk kan op geruime afstand genomen worden. Sta al bij de uitgang of zelfs buiten, zeker wanneer er een erehaag wordt gevormd. Of fotografeer van boven, zodat je het uitdragen van de overledene in vogelperspectief kunt volgen. Geef de dragers ruimte, ga nooit in hun looppad staan. Ze kijken je letterlijk weg. Een foto van dragers die in de lens kijken is niet prettig. Ze voelen zich bovendien enorm opgelaten wanneer je in hun looppad bent.

4c) Overledene blijft alleen achter

Blijft de overledene alleen achter om vervolgens naar de ovenruimte te gaan? Weet dan of de familie meegaat of dat je dit alleen vastlegt. Laat je nooit wegsturen door de uitvaartverzorger. Je mag geen laatste moment missen. Doordat zij je inhuren, verwachten ze dat je alles vastlegt. Ze letten niet op jou, op waar je bent of niet. Door je onopvallende houding word je vergeten en hebben ze geaccepteerd dat je er bent. Je hoeft dus niet weg op dit soort momenten, zolang je maar je functie goed blijft uitoefenen.

Voorafgaand aan de reportage bespreek ik met de familie dat ik zo veel mogelijk alle momenten vastleg voor hen. Maar zij hebben de controle, doordat ze me altijd weg mogen sturen. Elk seintje is voldoende. Op deze manier kan ik er zeker van zijn dat ik geen momenten meer mis.

5. Bij de crematieoven

Steeds vaker kiest de familie ervoor om mee te gaan naar de oven. Tot aan het laatste wegbrengen. Dan kom je in een intieme setting waar de emoties nog eens hoog kunnen oplopen.

Loop hierbij nooit in de weg. Volg achteraan, of ga (ver) vooruit naar de ovenruimte en wacht hen daar op. Ieder crematorium heeft andere regels over het vastleggen van het moment waarop de overledene daadwerkelijk in de oven gaat. Soms mag het wel, maar soms ook niet. Houd je aan de afspraken die ze gemaakt hebben hierover. Fotografeer dan, wanneer de oven opengaat, liever de gezichten en reacties van de nabestaanden, vanuit een strategische hoek. Ik persoonlijk maak me in veel gevallen klein door op m'n hurken te gaan.

TIP Uit reactie van nabestaanden weet ik dat ik nooit mag denken dat ik 'teveel' ben of dat ik geen foto's van hen mag nemen op enig moment. Ze wensen foto's, ze hebben je ingehuurd, ze wensen momenten terug te zien. Het gaat fout wanneer ze een foto wensen die niet gemaakt is.

Ervaringsverhaal

Bij de crematie van een jong kind moest iedereen wachten. De verbranding van een vorige overledene duurde langer dan gepland. Dat gaf de gelegenheid aan de ouders en hun tweede zoon om nog even alleen te zijn met hun overleden kind terwijl de andere naaste familie in de koffiekamer zat. De uitvaartverzorger zei tegen me dat we hen maar even alleen moesten laten. We verlieten de ruimte. Achteraf vroegen de ouders me of ik een foto had waarbij hun tweede zoon nog op de buik van zijn overleden broer had gezeten, zoals hij ook altijd thuis deed toen deze ziek was. Ik schrok me kapot! Ik zei dat ik niet had gezien dat hun zoon 'op' zijn broer had gezeten. Wanneer was dit dan? Toen ze vertelden dat dit was gebeurd voordat ze naar de oven waren gegaan, kon ik aangeven dat ik toen niet bij hen in de ruimte was geweest. Dat betreurden ze enorm, het was zo'n mooi moment geweest, zo vertrouwd voor hen.

Het werd nog erger: na het emotionele moment van het zien verdwijnen van de zoon in de oven, werd het de ouders te veel. Zij liepen snel naar buiten, daar hebben ze toen intens ineengestremeld in een omhelzing gestaan. De uitvaartverzorger en ik wachtten op dat moment en lieten hen 'even' alleen. Pas toen ze verder gingen lopen heb ik een foto genomen hoe zij daar samen, maar zonder hun zoon nu wegliepen. Dat vonden ze een mooie foto, maar liever hadden ze een foto gehad van hun omhelzing. Oh vreselijk heb ik mij gevoeld toen ze dit aangaven. Overal had ik foto's van en toch misten ze twee momenten die ze heel graag hadden teruggezien. Troostende momenten van intense aanraking, die waren dus het allerbelangrijkst.

Het wil niet zeggen dat dit voor iedereen zo belangrijk is, maar ik weet wel dat ik op dit gebied niet meer af ga op wat de uitvaartverzorger denkt dat goed is. Ik kan voortaan aangeven waarom ik doe wat ik doe en heb mijn voorwaarden ook aangepast. Daarom vertel ik de familie dat ze kunnen aangeven wanneer ik teveel ben op enig moment. Je mag gerust weten dat ik nog maar een keer ben weggestuurd door een zoon omdat ik verstrengelde handen van dichtbij wilde vastleggen. Deze foto, die voor anderen juist zo veelzeggend is, wilden ze later ook niet terugzien in het album.

Wat voor de een heel gewenst is, is voor een ander juist niet zo. Ik geef daarom de familie altijd deels de regie over hun keuzes. Laat me de foto's maken, achteraf kun je altijd nog besluiten om niet te kijken naar bepaalde foto's, of foto's niet plaatsen in het album.

TIP Wanneer ik de foto's op USB aanlever zitten de foto's per situatie in een apart mapje. Dan kan men kiezen of ze een mapje openen of niet.

6. Op de begraafplaats

6 a) Centrale plaats

De centrale plaats op een begraafplaats kan gekozen worden om hier de overledene een laatste groet of zegen mee te geven. Het verzamelen en rondom staan is hier soms

eenvoudiger dan bij een graf, waar men tussen de graven moet staan. Daarna brengt men de overledene naar het graf. Soms met enkel de naaste familie of soms doen enkel de dragers dit. Dan heeft de familie gekozen om hier niet bij aanwezig te zijn.

6 b) Bij het graf

Bij het graf wordt de overledene en alle bloemen geplaatst. De overledene wordt dan geplaatst boven de opening in de grond. Er kan gekozen zijn om de overledene te laten zakken tot in het graf;

- Handmatig met touwen, waar vier of zes personen dit begeleiden;
- Mechanisch, een persoon zet het in werking. Hierbij kan gekozen worden om de kist geheel te laten zakken, of tot aan het maaiveld. Dan komt de bovenzijde van de kist gelijk met de grond en hoeft deze niet geheel de diepte in.

Een klein kind is zo licht dat deze geheel zonder touwen in de opening van het graf gelegd kan worden.

6 c) Verhoging

Doordat je de begraafplaats van tevoren hebt bekeken, kun je bepalen of je een verhoging voor je geregeld wilt hebben, wanneer er veel genodigden gaan komen. Deze kun je dan alvast op de plek plaatsen en zo reserveren voor jezelf. Bespreek dit vooraf met de beheerder van de begraafplaats.

6d) Stoet of erehaag

Ben je vroeger dan de dragers of begeleiders van de overledene, dan kun je ver voor de stoet of erehaag uitlopen. Loop in elk geval nooit door de erehaag heen, maar loop er omheen. Je kunt ook achteraanlopen als volger van de stoet. Maar dit is vaak minder interessant op beeld.

6e) Onopvallend

Buiten kun je goed de ruimte nemen en als het goed is af en toe een plekje bij een boom of in de schaduw innemen om niet zo op te vallen.

6f) Kopse kant

Eenmaal bij de begraafplaats zoek je een plekje van waaruit je de gebeurtenissen goed kunt volgen. Het liefst aan de kopse kant. Soms moet je achter een heg blijven omdat er te weinig ruimte is. Blijf niet te lang aan die kopse kant staan, je valt nogal op daar.

6g) Laatste groet

Volg de handelingen van de naasten die een laatste groet brengen. Geef hen ook de mogelijkheid om je te laten weten dat ze niet op de foto willen. Wanneer iemand oogcontact met je zoekt, is dit vaak het geval. Dan zijn ze zich bewust van je camera. Knik dat je hen begrijpt en beweeg je camera omlaag. Je hoeft deze foto niet te nemen. Zo behoud je het gevoel van 'veiligheid' voor hen die het niet prettig vinden.

6h) Briefjes, foto's, cadeautjes en aandenkens

Wanneer de familie ervoor kiest om tot het laatst te blijven, blijf dan ook. Maar zorg voor gepaste afstand. Wanneer ze nog iets doen, bijvoorbeeld briefjes bijleggen of naar cadeautjes kijken, kom dan gerust dichterbij om dit goed in beeld te brengen. Soms nemen ze iets mee naar huis, bijvoorbeeld de foto van de overledene. In dat geval vraag je of ze een foto wensen van waar deze foto zich bevond. Wanneer ze hierop bevestigend antwoorden, kun je hiervoor even te tijd nemen. Bedenk hierbij dat als je niets aangeeft en ze later de foto missen het niet meer overgedaan kan worden.

De balans vinden tussen ruimte geven voor hun afscheid en in de gaten houden wat jij voor ze maakt is zeer belangrijk. Wanneer je in sommige gevallen aandacht vraagt door contact met ze te zoeken omdat je ze nog iets wilt vragen, doe je dat op een rustige manier. Maak jezelf eerst zichtbaar, probeer oogcontact te zoeken en zeg wat je wilt gaan doen of stel dan

je vraag. Bijvoorbeeld: 'Ik wil voorstellen om nog een foto te maken van de foto waar deze zojuist stond. Wil je deze nog even plaatsen voordat je weggaat?'

Het is uiteraard beter dat je deze foto al hebt kunnen maken. In veel gevallen loopt men weg zonder iets mee te nemen en kun je nadien nog close-ups nemen van de bloemen en andere spullen, zoals knuffels, tekeningen, en dergelijke.

Verder:

- Stap niet over graven heen
- Ga niet op graven staan
- Houd respect voor de doden
- Maneuvreer tussen graven door, langsheen en gebruik ze als voorgrond
- Een heel enkele keer kan het nodig zijn dat je een stap of sprong moet nemen om op een gewenste plek te komen, doe dit dan in overleg (non-verbaal kan dit ook) met de beheerder van de begraafplaats en zorg dat je dit doet wanneer de aandacht op iets anders ligt, zodat niemand je capriolen opmerkt.
- Je hoeft niet bang te zijn wanneer je namen op graven herkenbaar in beeld brengt.

Doden hebben geen rechten meer, er zit geen verbod op het fotograferen van grafstenen. Wees wel respectvol uiteraard. (<https://www.afscheidsfotograaf.nl/fotos-op-begraafplaats/>)

7. De condoleance of het informeel samenzijn

De condoleance kan op dezelfde locatie zijn; in het crematorium, bij de locatie waar de dienst werd gehouden en uiteraard is het mogelijk dat er gekozen wordt voor een andere locatie. Wanneer de kerk niet meer in gebruik is als religieus huis, kan het zelfs daar. Zo heb ik in Leiden en in Arnhem condoleances meegemaakt die in het kerkgebouw gehouden werden. Ook was ik eens in een verbouwde synagoge in Den Haag die voor meerdere doeleinden ingezet wordt. Tegenwoordig is er ontzettend veel mogelijk.

Je bent niet altijd aanwezig bij de condoleance of het informeel samenzijn. Dat komt omdat er door families verschillend gedacht wordt over het hebben van foto's hiervan.

Maar hoewel men denkt dat deze momenten niet zo belangrijk zijn, kunnen ze juist troost en steun betekenen. Het officiële gedeelte is geweest. Hier mag ontmoet en gesproken worden. De liefdevolle omhelzingen, de familieleden en vrienden die elkaar al lang niet gezien hebben, de kinderen die nu mogen spelen, enzovoort. Kortom, de ontlading kan zorgen voor juist prachtige momenten. Het kan ontspannen beelden opleveren. Voor jou als fotograaf is het een lastige taak om hierop goed alert te zijn. Je loopt tussen de mensen. Soms zit men aan tafel, soms staat men overal of wordt er in een rijtje gecondoleerd, wie legt men dan allemaal vast?

TIP Maak hiervoor een kort babbeltje met iemand van wie je hebt ontdekt dat deze close is met de familie. Dit kan een spreker zijn die je zag tijdens de dienst, of iemand die een ferme knuffel geeft aan de familie. Je kunt gemakkelijk het ijs breken door een compliment te geven over wat je gehoord hebt. Je kunt bijvoorbeeld zeggen: 'Dank voor je woorden, je sprak over ... (naam van de overledene), waardoor ik deze nu ook een beetje leerde kennen...' Vraag vervolgens om tips over wie je op de foto moet zetten. Het kan zomaar zijn dat je belangrijke mensen hebt gemist.

Vooraf oudere mensen leg ik vast. Mensen die er mogelijk binnenkort niet meer zijn. Kijk niet alleen naar de aantrekkelijk ogende mensen, zoek ook naar hen die zich afzonderen. De stillere mensen. Zij zijn hier ook om afscheid te nemen.

Er kunnen soms mensen naar je toe komen om aan te geven dat ze juist graag op de foto gaan. Zo kreeg ik de vraag of ik alle ooms en tantes bij elkaar als groep op de foto wilde

zetten. Als ik zie dat er veel kleinkinderen zijn vraag ik hen bij elkaar te gaan staan voor een foto. De klasgenootjes bij elkaar, de vriendjes van een jong kind, enzovoort. Het idee om groepsportretten te maken kan hier ontstaan. Wanneer de familie deze terug ziet zijn ze dankbaar.

De ongedwongen momenten zorgen voor memorabele foto's. Foto's die niet meteen verwijzen naar een trieste dag. Ik heb soms de mooiste foto's kunnen maken tijdens een samenzijn achteraf.

Ervaringsverhaal

Zo liep ik eens naar buiten om te zien waar de kinderen gebleven waren bij een crematorium. Buiten stond de truck van papa, waar eerder de beschilderde kist achterop de oplegger had gelegen. Nu stonden daar zijn jonge kinderen met vriendjes, neefjes en nichtjes op. De zon stond al laag. Trots stonden daar de kinderen, neefjes en vriendjes op die grote truck van papa. De zon streek langs hun haren. De enige en gelijk laatste keer dat zij op deze truck stonden, zo lijkt me.

7a) Flits

Is de condoleance ruimte heel donker? In deze setting mag je de flits gebruiken wanneer je dit nodig acht. Het vraagt meer aandacht en geeft aan dat je er bent, maar in deze situatie is het niet meer zo storend en wordt het gedoogd. Laat het licht reflecteren (bounce) tegen het plafond.

7b) Vier

Voor jou als fotograaf is dit ook het moment dat je mag vieren dat je foto's hebt mogen maken van belangrijke momenten. Ontvang eventueel complimenten van je prettige aanwezigheid zonder al te veel op te vallen. Neem een drankje mee als ze dit aanbieden, maak een kort babbeltje. Kortom, ontspan en geniet van je werk.

De tijd van de koffie met cake is trouwens veelal voorbij. Er worden verschillende hapjes geserveerd, passend bij het tijdstip van de dag. Soms wordt er flink geborrelt.

8. De uitzonderingen

Het is onmogelijk om alle situaties te benoemen. Er zijn altijd uitzonderingen en er zullen altijd ontwikkelingen zijn. Verschillende culturen nemen ook verschillende rituelen en gebruiken met zich mee.

Stel daarom zo veel mogelijk vragen, verdiep je in wat je van tevoren wilt weten om jouw taak zo helder mogelijk uit te voeren. Doe onderzoek in waar jij vooral goed in bent en zet je in op jouw stuk waar jij expertise in hebt. Dus ben je zelf van Antilliaanse afkomst, of is je iemand in je familie dit, dan is het vast makkelijker voor je om dat soort uitvaarten vast te leggen. Dan heb je ergens een band. Heb je als misdienaar gewerkt? Dan weet je vast meer van de gebruiken in de Katholieke kerk en kun je dit in je voordeel gebruiken. Jij weet hoe je je mag en moet opstellen op dit soort plekken.

Weet je iets niet? Vraag! Doe onderzoek en stem af op wat jij nodig hebt. Ga in overleg met de uitvaartverzorgers en de familie. Je kunt het maar één keer doen, dus wees op alle fronten goed voorbereid. Jouw houding en gedrag doen ertoe, bij iedere uitvaart.

3. Lensgebruik en overige spullen

Wanneer we het hebben over houding en gedrag, dan is het ook goed om te kijken naar wat je meebrengt naar een reportage en hoe je overkomt met je spullen.

Het beeld wat mensen van een fotograaf hebben is namelijk vooral iemand met grote apparatuur, flinke lenzen, externe flitser, grote tas, meerdere camera's. Dit is een beeld dat men niet wenst te zien tijdens de uitvaart. Het paparazzi-gevoel moet je vermijden.

Indien je bescheiden wenst over te komen, laat je je flinke telelens thuis. Je gebruikt tijdens een intieme setting nooit een flitser en houd geen grote opvallende rugzak op je rug tijdens de reportage. Mijn favoriete lens is de 50 mm f/1.4 Ik kan hiermee juist dichtbij komen zonder bedreigend over te komen, vanwege dat deze lens zo compact is.

Zorg voor een bescheiden rugtas. Wanneer je niet zonder kunt, kies er een die geheel zwart is, zonder opvallende letters, kleuren, en dergelijke. Zorg dat je deze zo spoedig mogelijk af doet. Je bent een te opvallend persoon met iets op je rug. Je stoot te gemakkelijk tegen dingen aan. Wanneer je draait met je lijf kun je mensen aanstoten of dingen omstoten. Ontdoe je van je tas zodra je kunt.

Maar waar laat je dan die tas? In nieuwere crematoria kun je vaak je spullen in een kluisje plaatsen. In een kerk kun je dit doen in de sacristie, de ruimte waar de priester zich voorbereidt. Het kan zijn dat het niet nodig is om je spullen te verstoppen. Je kunt ze dan bij de hand houden. Zorg er dan wel voor dat het niet in de loop ligt en er niemand over kan struikelen. Zet je tas op een strategische plek neer, wanneer je deze in de buurt wenst te houden. In de aula van een crematorium kun je vragen waar de uitvaartverzorger zijn tas laat, of ga naar de medewerker die de audio bedient en vraag of het daar ergens mag staan. Je kunt je ook zo voorbereiden dat je vanuit de auto je camera('s) omhangt en alleen je eventuele extra kaarten en accu's meeneemt. Zo kun je je tas achterwege laten.

Ik rijd vaak met een assistent mee en soms rijd ik mee met de uitvaartverzorger wanneer er een locatiewissel plaatsvindt. Wanneer er actie is, zoals het volgen van de rouwauto, kan ik op deze manier snel uit de auto springen en direct starten met fotograferen. Mijn tas blijft dan in de auto achter.

Zichtbaar met je camera of spullen

Je zou denken dat iedereen je ziet lopen, maar gelukkig is het anders. Mensen zijn op een uitvaart met andere gedachten bezig. Sommigen zijn behoorlijk aangeslagen en emotioneel geraakt. Daardoor zijn ze in hun eigen wereld en zullen ze jou niet zomaar opmerken. Zeker niet wanneer je geen aandacht vraagt. Wanneer jij je bescheiden kunt opstellen, zul je ook met flinke camera's niet snel opvallen. Vooral niet wanneer je de juiste plekken weet te vinden om van een afstandje toe te kijken, of je tussen de mensen weet te mengen zonder dat je hen lastigvalt.

Ik loop meestal om mensen heen om op een plek te komen waarvandaan ik wil fotograferen. Dan merkt men niet dat je er bent. Daarnaast toren ik liever niet boven de mensen uit. Ik zit vaak op mijn hurken of zorg dat ik op een stoel of kruk kan zitten. Ben je zelf lang? Zoek dan van tevoren plekken uit waar je kunt zitten en staan.

Schrikken

Er zijn soms momenten dat je dichterbij wilt komen, bijvoorbeeld wanneer iedereen rond een graf staat. Wanneer je op een afstandje aan het fotograferen bent en je ziet dat er bijvoorbeeld een kind een gedichtje gaat voorlezen, wil je dit belangrijke moment vastleggen. Maar wat doe je als je geen telelens bij je hebt? Hoe kom je dan dichterbij zonder al te veel op te vallen en te storen? Tussen al die mensen door?

Je zorgt er in elk geval voor dat mensen niet van je camera en lens schrikken door opeens op te duiken en dichterbij te komen. Je kunt absoluut door een groep mensen heen komen.

Durf naar voren te gaan zonder lomp te zijn. Plaats je hand op een schouder en wacht tot de persoon zich omdraait. Door licht druk uit te oefenen en dit op een andere manier te doen dan wanneer je troost wilt geven reageert de persoon vaak. Zodra de persoon ziet dat je de fotograaf bent, maakt deze ruimte en helpt je om naar voren te komen.

Hiervoor is een portie lef en zelfverzekerdheid nodig. Bedenk daarom dat je hier bent om voor de nabestaanden iets te maken dat voor hen belangrijk is. Doe wat er nodig is en doe dit hoffelijk, zodat niemand je achteraf een lompe koe hoeft te vinden.

Telelens gebruik

Je kunt je telelens inzetten wanneer je denkt dat dit kan en bij jou past. Verder kun je deze inzetten:

1. Buiten. Je kunt zelf meer afstand nemen en je focust niet zozeer op de gezichten van de mensen.
2. In grote open ruimtes zoals een grote kerk.
3. Wanneer je de 2e fotograaf bent die meer vanaf de zijlijn en achterlinië fotografeert.
4. Wanneer jij goed met een telelens kunt omgaan. In dat geval zal je er vast ook onopvallend mee om kunnen gaan.
5. Bij tegenlicht situaties.

Wanneer je vindt dat je niet handig genoeg bent en stuntelt met een telelens, dan moet je er niet mee werken. Meer over camera en lenzen van de afscheidsfotograaf vind je in Hoofdstuk 1 Basisvaardigheden in het kort, Paragraaf 3 Apparatuur op bladzijde 23.

Second Shooter

In veel gevallen is een tweede fotograaf of assistent een uitkomst. Je kunt tijdens de opdracht rust creëren door zaken te verdelen. Je spreekt af wie de auto bestuurt en parkeert. Je verdeelt je op locatie strategisch op. Zo kun je vanuit verschillende invalshoeken fotograferen. Dit zorgt voor minder geloop en uiteindelijk meer foto's voor de familie. Door actief met collega's in je netwerk te sparren kun je ontdekken met wie je fijn samenwerkt.

Samenvatting

Hoe je voorbereid bent op elke situatie

Om flexibel te kunnen reageren op onverwachte situaties neem je in je voorwaarden op dat deze kunnen gebeuren. Je vraagt hiervoor begrip. Je blijft communiceren. Je denkt soms buiten de regels. Je houdt overzicht. Je hebt altijd een reservecamera bij je of een second shooter. Je hebt pijnstillers bij je en weet je hoe je affirmaties kunt inzetten. Je weet hoe je de focus bij de uitvaart kunt houden. Leer van voorgaande situaties.

Voorspelbare situaties

Veelvoorkomende situaties zijn: bij de familie, in de rouwkamer, bij het vertrek met de overledene, bij de locatie van de dienst (kerk, crematorium, andere locatie). De aankomst van de overledene, het begin van de dienst, de gehele dienst, het einde van de dienst. Bij de crematieoven, op de begraafplaats en eventueel tijdens de condoleance of het informeel samenzijn. Hierop kun je je goed voorbereiden.

Camera's en lenzen

Door het juiste gebruik van camera's en lenzen kun je ervoor zorgen dat je goede foto's kunt maken van een afscheid zonder over te komen als een 'paparazzo'.

COPYRIGHT FOTO'S

Mag een klant die jouw foto's heeft gekocht deze publiceren? Mag hij ze opnemen in een zelf te maken fotoalbum? En mag jij de foto's die je voor een klant maakte tentoonstellen tijdens een expositie? Zomaar wat vragen waarop niet iedereen het antwoord weet. Wanneer je de regels kent, kun je hierover duidelijk communiceren. Zo ontstaan er geen problemen.

Naast het copyright zijn er nog andere rechten waar je mee te maken hebt. Het zijn regels die je vertellen wat jij met de foto's mag doen die je hebt geschoten. Maar hoe communiceer je ze?

Doelstellingen

Aan het einde van dit hoofdstuk heb je geleerd:

- Wat auteursrecht is
- Waar je aan moet denken bij het opstellen van je voorwaarden
- Hoe je met deze voorwaarden omgaat
- Wat exploitatierecht is
- Wat portretrecht is
- Wanneer je foto's wel en niet mag delen
- Wat persoonlijkheidsrecht is
- Hoe je met respect voor nabestaanden je portfolio opbouwt

1. Copyright

Copyright heet in het Nederlands auteursrecht. Wanneer je de officiële maker bent van een werk, dan heb je het exclusieve recht om dit zelf openbaar te maken en te verveelvoudigen. Het auteursrecht (copyright) rust bij jou als maker. Werken kunnen zijn:

- Een boek (tekst)
- Muziek
- Een wetenschappelijke publicatie
- Een kunstwerk (foto, video, schilderij, beeldhouwwerk, ontwerp gebouw, voorwerp, merk, enzovoort)

Het auteursrecht is een niet-geregistreerd recht

Jij mag bepalen wat er met jouw werk mag gebeuren. Een ander mag het zonder toestemming niet zomaar namaken (kopiëren) of verveelvoudigen. Dit recht bestaat om jou

als maker te beschermen. Jij als auteur hebt een idee uitgewerkt en vormgegeven. In jouw geval heb je iets gefotografeerd. Jij mag zelf bepalen wat er met de foto's gebeurt. Je kunt als fotograaf bij het plaatsen van de foto's een logo erin plaatsen met het copyright teken (©) om dit te verduidelijken. Je hoeft verder nergens te registreren dat jij de maker of auteur bent van dit werk. Dat komt omdat het om een niet-geregistreerd recht gaat. Als rechtmatige eigenaar hoef je geen procedure te volgen of je in te schrijven bij een register. Toch zijn er veel misverstanden over. Dat heeft vooral deze twee oorzaken:

1. Het is lastig is om jouw foto's goed te beschermen (het is jouw geestelijk eigendom);
2. Je moet waarborgen dat bij gebruik er een vergoeding voor de maker is.

De vergoeding die je vraagt voor het maken van een foto, geeft je de mogelijkheid dit telkens weer opnieuw te doen. Jij hebt als auteur het recht om opnieuw te investeren in de uitwerking van jouw werk. Je kunt bijvoorbeeld telkens weer nieuwe albums laten printen. Het auteursrecht is exclusief en bestaat tot 70 jaar na je overlijden. Daarna is iedereen vrij om met je werk te doen wat men wil.

Misverstanden

Bij verkoop van je foto's spreek je een vergoeding af voor jouw werk. Het probleem is dat er vaak gedacht wordt dat er dan overdracht van eigendom heeft plaatsgevonden. Men denkt dan dat de koper ermee mag doen wat deze wil. Foto's worden dan geprint of op plekken getoond, zonder te beseffen dat dit niet zomaar mag. Je moet hier eerst toestemming voor geven.

Maak jouw voorwaarden

Ga er niet zomaar van uit dat het auteursrecht wel zorgt voor bescherming. Ten eerste weet niet iedereen wat het precies inhoudt, dus begaan ze soms zonder het te weten een strafbaar feit. Ten tweede is het auteursrecht een niet-geregistreerd recht. Het is daarom lastig om mensen te vervolgen. Dat laatste is trouwens ook geen slimme actie. Het zorgt namelijk voor een vervelende sfeer. Het is niet slim om een brief te sturen met daaraan een factuur voor het onrechtmatige gebruik van je foto, hoewel het wettelijk is toegestaan.

Zorg daarom voor goede, simpele en duidelijke voorwaarden en regels. Laat je klant gerust weten dat je foto's auteursrecht bezitten, zodat ze hier nog eens aan herinnerd worden. Vertel je klant wat deze met jouw foto's mag doen. Laat hem weten wat jij met jouw gemaakte foto's doet. Geef ze inzicht in jouw omgang met copyright.

Zet daarom het volgende in je voorwaarden:

- Maak je klant duidelijk dat het jouw foto's blijven;
- Vertel wat er met jouw foto's mag gebeuren;
- Benoem je vergoeding bij ander/verder gebruik.

Digitale bestanden en copyright

Tegenwoordig is het mogelijk om digitale bestanden alsmaar te blijven vermenigvuldigen door ze online te delen. Het gaat zo gemakkelijk dat mensen er niet altijd bij nadenken. Grotere bestanden delen is eenvoudig met bijvoorbeeld Dropbox, We Transfer, Google, Flickr, en dergelijke, dat velen er niet altijd bij stil staan dat er op deze beelden het auteursrecht rust.

Denk daarom goed na over hoe je jouw klanten informeert over wat ze met de bestanden mogen en kunnen. Je kunt er een licentie aanhangen die meer duidelijkheid verschaft.

Ik gebruik hiervoor de website van Creative Commons. Hier kies ik de juiste licentie en voeg die bij het leveren van de foto's en de fotobestanden. Je kunt verschillende licenties kiezen die verschillende rechten geven; zoals voor privégebruik, commercieel gebruik, online gebruik, aanpassen/veranderen van een origineel bestand en /of een combinatie hiervan. De

licentie die je kiest vermeld je in de voorwaarden die je de klant stuurt bij de offerte. Zodra je klant akkoord gaat met de offerte, gaat deze ook akkoord met de voorwaarden. Op deze manier heb je twee zaken benoemd:

1. Bescherming voor je foto's;
2. De waarborging voor de waarde van je foto's.

Zodra er een vraag komt over gebruik kun je hier gemakkelijk aan refereren. Bij onrechtmatig gebruik kun je ook verwijzen naar de voorwaarden die je aan je offerte had gekoppeld.

Exploitatieright

Het auteursrecht biedt je als maker een monopoliepositie ten aanzien van de exploitatie van jouw werk. Je vraagt geld voor je werk. Als fotograaf kun je zo voorzien in je inkomsten. Deze exploitatie kan op vele manieren gebeuren, bijvoorbeeld in de vorm van een fotoalbum, een diashow (op USB-stick), een serie foto's in een app, foto's op print voor aan de muur of zelfs in een fototentoonstelling.

Foto's van een uitvaart die in opdracht gemaakt worden, zullen in veel gevallen alleen voor de familie gemaakt worden. Toch kun je hier op blijven verdienen lang na de opdracht zelf. Denk aan de bestelling van extra albums of printwerk.

De foto's die ik gebruik heb voor een fototentoonstelling heb ik niet geëxploiteerd. Ik heb ze gebruikt om anderen te tonen dat deze vorm van fotografie bestaat. Hiervoor is een ander recht, namelijk het portretrecht.

Portretrecht

Het portretrecht is geen onderdeel van het auteursrecht, maar wordt wel in de auteurswet geregeld. Het beschermt de beeltenis van de geportretteerde. Indien op de foto iemand duidelijk herkenbaar wordt afgebeeld, heeft deze geportretteerde het recht om zich tegen deze openbaarmaking van de foto te verzetten. Foto's van mensen die een verzilverbare populariteit bezitten, zoals mensen van de koninklijke familie en andere bekende persoonlijkheden, mag je niet zonder toestemming vertonen. Van iedere andere geportretteerde behoort je toestemming te vragen voordat deze gepubliceerd wordt, vanwege het recht op privacy. Als een fotograaf iemand op de foto zet, komt het portretrecht toe aan de afgebeelde persoon en het auteursrecht aan de fotograaf.

Je zou kunnen denken dat wanneer mensen niet met hun gezicht en dus niet herkenbaar in beeld zijn gebracht je een foto altijd mag gebruiken. Maar ook hier is een heel schimmig gebied te ontdekken. Zo lijkt het ongevaarlijk om handen te tonen, maar ook deze zijn uniek en dus herkenbaar voor de persoon zelf.

De locatie waar een persoon zich bevindt op het moment van fotograferen maakt het ook discutabel. Zodra iemand kan aantonen dat deze aanwezig was op die plek op dat moment en al waren enkel de voeten in beeld, dan nog kan een persoon bezwaar maken tegen het tonen van deze foto.

Je vraagt altijd om toestemming voordat je een foto toont op enige openbare plek en al helemaal wanneer dit online gebeurt.

Toestemming

Je zou: in je voorwaarden kunnen opnemen dat jij als auteur-rechthebbende de foto's van het afscheid gaat gebruiken voor jouw pr-doeleinden. Dat de klant bovendien akkoord gaat met deze voorwaarden zodra hij met jou in zee gaat. Integer en respectvol is het echter niet, zeker niet in geval van een afscheid. Wanneer je als afscheidsfotograaf werkzaamheden verricht, doe je dit alleen voor de opdrachtgever. Je deelt dus geen foto's zonder enige toestemming.

Zelfs de uitvaartverzorger krijgt de foto's niet zomaar te zien, zonder toestemming van de familie. Wanneer de opdracht vanuit de uitvaartverzorger komt, is het logischer dat deze de foto's als eerste te zien krijgt.

Hiervoor houd ik zelf vaak ook de regie in handen en geef de uitvaartverzorger een mini-album om aan de familie te geven en vraag ik daarna of ik de contactgegevens (van de familie) mag ontvangen om verder met ze in overleg te gaan over de overige foto's. Er zijn fotografen die samen met de uitvaartverzorger naar de familie gaan om de foto's af te leveren en te bekijken. Dit kan een prettige manier zijn, behalve wanneer de familie nog totaal niet toe is aan het bekijken van de foto's. Dan ligt er een zekere druk of verplichting op het bekijken van de foto's. Persoonlijk geef ik bij de familie altijd aan dat ze dit moment zelf mogen bepalen. Soms duurt dit behoorlijk lang, zelfs meer dan een jaar. Hiervoor heb ik mijn eigen regels opgenomen. Ik moet dan zelf meer moeite doen om contact op te nemen. Ik moet zorgen dat ik durf te vragen om een reactie of ze een herinnering sturen zonder dat ik ze dwing. Het gevaar is dat wanneer het contact vooral 'eenzijdig' is, en je op een gegeven moment denkt dat contact opnemen te lastig wordt, je gaat denken: Laat ik deze familie maar niet meer lastigvallen, ze hebben er duidelijk moeite mee. Maar als je hoofdstuk Hoofdstuk 2 Rouw hebt doorgenomen, weet je dat voor iedereen rouw anders verloopt. Dat je beter vragen kunt stellen en afstemt dan aannames maakt.

Foto's delen

Zodra je toestemming hebt ontvangen, mag je foto's delen. Het allerbeste is om ook hier schriftelijk een bevestiging van te hebben. Je kunt het zelfs zo officieel maken dat je hier een contract voor opmaakt. Een contract ofwel overeenkomst waarin staat dat je gebruik maakt van foto's die in opdracht van de ondertekende of van de geportretteerde zijn gemaakt. Net zoals jij een licentie verstrekt voor het gebruik van jouw foto's en fotobestanden aan de afnemer, zo kun jij toestemming krijgen tot het gebruik van de foto's voor jouw doeleinden.

Een e-mail met bevestigende tekst over de overeenkomst die je bent aangegaan met de opdrachtgever of geportretteerde is rechtsgeldig en dus voldoende. Vandaar dat ik iedere mondelinge afspraak nadien per e-mail nog eens bevestig. Geef duidelijkheid en zorg voor heldere communicatie, zodat je zelf je eigen fouten kunt herleiden en vergeven.

Ervaringsverhaal

Je hebt al kunnen lezen over de fout die ik ooit maakte: een jonge man van 21 jaar was overleden en zijn vriendin zocht contact met mij via Facebook. Ik had haar vervolgens via Facebook Messenger een link naar de foto's gestuurd terwijl zijn ouders deze nog niet hadden bekeken. Hierover was de familie en vervolgens de uitvaartverzorger boos.

Ik kwam erachter dat ik duidelijk vier fouten had gemaakt:

1. Door een fout in de spelling van het e-mailadres had de familie niets ontvangen per mail, ik had dit niet gecontroleerd.
Voortaan stuur ik altijd een bericht (sms) om aan te geven dat ik hen een e-mail heb gestuurd, inclusief het e-mailadres dat ik gebruikte.
2. Ik deed de diashow al voordat ik toestemming had van de opdrachtgever.
Voortaan zal ik nooit meer andere familieleden, vrienden of anderen de foto's laten zien. Het is aan de familie om ze wel of niet te delen, of mij toestemming te verlenen.
3. Belangrijke berichten versturen via social media, Facebook.
Ook al is Facebook Messenger een e-mailservice, we ervaren dit toch anders. Ik vraag voortaan altijd aan mensen die contact zoeken via dit soort kanalen of ze me een e-mail sturen op mijn e-mailadres, waar ik vervolgens op mag reageren.
4. Ik vond dat de vriendin weinig aandacht had gekregen tijdens de uitvaart en had met haar te doen.
Ik leerde dat ik mijn mening of oordeel niet mag koppelen aan een opdracht. Ik handelde vanuit mijn gevoel terwijl het een zakelijk contract is dat ik afsluit.

Toestemming vragen geldt uiteraard voor alle foto's die je met anderen deelt, zowel offline als online.

Pas wanneer mensen akkoord gaan met het tonen van de foto's die in opdracht gemaakt zijn, kun je foto's delen. Gebeurt dit online, dan kun je de betreffende mensen ook nog laten weten waar de foto's te vinden zijn, door de link met ze te delen. Geen toestemming? Dan ook niets delen, zelfs geen voeten, handen of bloemen. Alles wat gerelateerd is aan hun afscheidsdag, kan te pijnlijk zijn om terug te zien.

Dus al heb je juridisch het recht om foto's waar geen herkenbare mensen op staan te publiceren, ze horen bij emotie en bij een moment. Die koppeling maakt dat de foto's een lading bezitten waar je voorzichtig mee om moet gaan. Net zoals je met respect en vol integriteit met mensen omgaat, zo ga je ook met hun foto's om. Loop niet het risico dat jouw integriteit deuken oploopt. Herstelen kost te veel.

Persoonlijkheidsrecht

Het auteursrecht verschaft de maker ook een zogeheten persoonlijkheidsrecht. Het persoonlijkheidsrecht geeft je de mogelijkheid om bezwaar te maken als anderen je werk aantasten, geweld aandoen of het onder een andere naam of eigen naam op de markt brengen. Met het persoonlijkheidsrecht kun je je ook makkelijker verzetten wanneer een derde wijzigingen aanbrengt in jouw werk.

2. Portfolio

Voor een afscheidsfotograaf is een portfolio het lastigste om te maken. Ten eerste is de keuze van de foto's zeer belangrijk; wat laat je zien? Daarnaast is het lastig in dit vak om toestemming te krijgen van je klant om foto's rond afscheid te mogen tonen. Ze zijn gemaakt op heel intieme momenten. Laten we bij het begin beginnen.

Wat is een portfolio?

Een portfolio geeft je beste en meest recente werk weer in een verzameling die je anderen kunt laten zien. Met behulp van een portfolio kun je laten zien waar je goed in bent, welke stijl je hanteert en waar je oog voor hebt. Een portfolio kan zowel digitaal opgebouwd worden als in print. Zo kun je bijvoorbeeld op je website precies dat laten zien wat je wilt dat je klant van je ziet. Het uiteindelijke doel is dan dat deze potentiële klant je hierop uitkiest voor een opdracht. Offline kun je een album laten zien, zodat mensen een indruk krijgen van een afscheidsreportage.

Je doelgroep

Eerder gaf ik aan dat we verschillende doelgroepen hebben; de uiteindelijke klant, ofwel de nabestaanden en de uitvaartverzorgers. Als fotograaf maak je veel verschillend werk. Terwijl ik me profileer als afscheidsfotograaf maak ik daarnaast ook ander werk. Ik ontdekte al snel dat ik een aparte website nodig had voor mijn verschillende doelgroepen. De klant die gaat trouwen wil niet geconfronteerd worden met foto's rond de dood. Andersom zal de klant die op zoek is naar een uitvaartfotograaf niet geraakt worden wanneer deze foto's te zien krijgt van momenten die niet in relatie staan met de eigen beleving.

Het is belangrijk dat je voor jezelf bepaalt wie jouw uiteindelijke doelgroep is. Afscheidsfotografen zouden zich steeds meer kunnen specialiseren door zich toe te spitsen op hun ideale klant. Als jouw ideale klant een familie is met een (terminaal) ziek kind dan is het slim om enkel die foto's te laten zien waarop duidelijk te zien is dat dit kind samen met familie is, en fijne momenten beleeft.

Als fotograaf kun je je specialiseren op de kleinste doelgroep. In het voorbeeld noem ik dan ook familie van een (terminaal) ziek kind. Dit is maar een kleine groep mensen in Nederland.

Maar ik kan me indenken dat zodra een familie met jou als fotograaf kennis heeft gemaakt, deze positief over je praat met andere ouders die ze tegenkomen.

De foto's die je laat zien op je website zijn enkel de liefdevolle en warme foto's van mensen met hun zieke kind en alles daaromheen. Dat je daarna nog foto's gaat maken tijdens de uitvaart kan een logisch vervolg zijn. Dan is dit je secundaire doel en kun je hier op een andere (blog)pagina aandacht voor vragen.

Mensen die de zorg hebben voor een ziek kind zijn vaak nog niet bezig met de uitvaart. Ze zijn bezig met het bestrijden van de ziekte, het overleven, het zo goed mogelijk zorgen voor hun kind. Dus foto's van een uitvaart op je homepage zouden het tegenovergestelde effect kunnen hebben, namelijk dat ze je website verlaten en niet meer terugkeren.

Portfolio opbouw

In je portfolio laat je uiteraard je werk zien waarop je trots bent. Iets wat je zo weer kunt maken, omdat je hier erg goed in bent. Foto's die emotioneel raken, die je 'pakken'. Maar vooral die de aanschouwer ervan iets meegeeft.

Daarnaast wil je hiervan niet te veel laten zien. Ken je de uitspraak 'Less is more'? Bekijk goed welke foto's je laat zien. De fantasie mag geprikkeld worden en niet overspoeld. Een online portfolio mag niet te veel foto's bevatten, want je bezoeker vergeet dan waarvoor deze op je site was beland.

Foto's kunnen ook verkeerd gekozen worden. Foto's die geen verhaal vertellen aan de mensen die een afscheidsfotograaf zoeken. Een foto van een ondergaande zon, of druppels op een herfstblad vertellen me niet wat de fotograaf gaat maken tijdens een uitvaart.

Als afscheidsfotograaf zet je ook mensen in beeld. Liever zie ik niet alleen de kist of de rouwauto op een foto. Die zijn bijzaak in het geheel. Een foto van de kist is alleen interessant voor de kisten-leverancier die een goede productfoto wil laten zien. Hetzelfde geldt voor de rouwauto. De foto van de rouwauto of kist wordt al anders wanneer er een familie bij in beeld staat. Dan is er interactie, ontstaat de verbinding en dan kun je er een gevoel of sfeer bij weergeven. Zorg dus voor sprekende foto's die raken.

Je portfolio is er voor om precies dat weer te geven wat je ook voor je nieuwe klant wenst te maken. De aanschouwer van je foto's moet denken: dat wil ik ook!

Soms is het fijn voor mensen om een gehele reportage te zien, in plaats van enkel je beste beelden. Dit kan je mooi weergeven in een album. Een album waar mensen doorheen kunnen bladeren zodat ze een idee krijgen van hoe het er straks ook voor hen uit kan zien. Wanneer je op een beurs staat is een album een geschikt middel om je portfolio te laten zien. Voor een uitvaartverzorger kan dit ook een prettig middel zijn.

Je portfolio geef je online en offline anders vorm. Je kunt zelfs video inzetten, door een diashow te maken. Met muziek eronder krijg je alweer een andere beleving. Bepaal dus voor iedere vorm het doel. Wat is het dat je wilt meegeven aan je klant? Wil je ze een globale indruk geven? Wil je dat ze je boeken? Wil je dat ze inspiratie ontvangen? Waarvoor dient het?

Portfoliomateriaal

Ieder doel heeft een eigen drager nodig. Is het doel om online mensen te informeren, dan kies je jouw manier om dit online te tonen. Dat kan een website zijn die ademt wat jij voor mensen kunt betekenen. Ga je offline met mensen in gesprek, dan is een album waarschijnlijk de manier. Zorg ervoor dat het recent werk.

Hoe krijg je foto's voor je portfolio?

Het kan lastig zijn om foto's te gebruiken van een uitvaart. Je hebt namelijk toestemming nodig van de opdrachtgever voor gebruik van de foto's. Ik geef je hieronder drie manieren om foto's voor je portfolio te verzamelen.

1. Geef van tevoren aan dat je foto's gaat maken voor de familie tegen een gereduceerd tarief met de voorwaarde dat je een aantal foto's later mag gebruiken voor je portfolio. In overleg met de familie kun je dan later aangeven welke foto's je wilt gebruiken en waar je ze plaatst. Je kunt ze van tevoren ook de garantie geven dat zij als eerste de foto's zien en dat je niets zomaar online plaatst zonder dat ze weten welke dit zijn.
2. Je kunt een uitvaart in scène zetten. Hiervoor moet je veel regelen, maar met een aantal mensen samen is het mogelijk. Ook leveranciers willen graag mooie foto's van hun producten die ze mogen gebruiken. Fotografen van Afscheidsmomenten.nl organiseren geregeld workshops.
3. Je kunt nabestaanden waar je al een reportage voor hebt gemaakt nog eens benaderen. Vraag hen of ze tevreden zijn met hun foto's en of ze anderen willen helpen door te laten zien wat er mogelijk is.

Om je te helpen bij punt 3 heb ik hiervoor een (telefoon)script gemaakt en deze is te vinden op mijn site <https://www.afscheidsfotograaf.nl/hulp-van-een-ambassadeur/>.

Waar moet je nog meer op letten tijdens het samenstellen van een portfolio? Om geen gedoe achteraf te krijgen en ervoor te zorgen dat je alles tot in de puntjes verzorgt hier nog twee zaken waar je aan moet denken.

1. Zorg ervoor dat wanneer je toestemming krijgt, dit ook legaal gemaakt wordt door een verklaring te maken of een gebruiksovereenkomst. Je dient alles zwart op wit te zetten. Een e-mail behoort voldoende te zijn, maar nog beter en professioneler zijn officiële ondertekende formulieren. In Hoofdstuk 5 Copyright foto's op bladzijde 109 vind je hier meer informatie over.
2. Vertel je klant waar en hoe je de foto's gebruikt en bedank ze opnieuw. Wanneer dit online is stuur je hen nog eens de link, zodat ze zelf ook kunnen zien waar dit staat. Wie weet delen ze deze link in hun netwerk en heb je weer een kans op meer exposure of naamsbekendheid. Gebruik je een album, dan kun je hen ook een kopie van dit album schenken als dank. Zijn het prints, dan kun je hen een kopie hiervan sturen, enzovoort.

Jouw professe stijgt in aanzien op het moment dat je jouw rechten en plichten kent en je waardering voor je klanten uitspreekt. Wanneer je documenten overlegt dan laat je zien hoe serieus je bezig bent met je vak. Dat je anderen ook serieus neemt is belangrijk voor het neerzetten van je bedrijf. Wanneer je dankbaarheid ook tastbaar maakt, bevordert dit jouw voorkomen en het vertrouwen om met je te werken. Wanneer je mensen dankt op een manier die ze niet verwachten, dan geef je meerwaarde. Wanneer je portfolio een eerlijke, goede en professionele uitstraling heeft, bouw je aan jouw expertise, je klantenbinding en dus je vak.

Om je klant het zo gemakkelijk mogelijk te maken kun je online gratis gebruik maken van Sign Request (<https://signrequest.com/nl/>) om een document te uploaden die de ontvanger ook online tekent. Er hoeft dan niets afgedrukt te worden, ondertekend en teruggestuurd te worden door het weer in te scannen of fysiek te posten. Je ontvangt dan het ondertekende exemplaar om te downloaden.

Samenvatting

Auteursrecht

Als maker van een foto heb je automatisch het recht om te bepalen wat ermee gebeurt. Iemand anders mag hem zonder toestemming niet zomaar namaken, kopiëren of verveelvoudigen. Het is lastig om je foto's goed te beschermen. Bovendien moet je ook waarborgen dat er bij gebruik een vergoeding voor jou als maker is. Als fotograaf kun je bijvoorbeeld telkens nieuwe albums laten printen. Het auteursrecht is exclusief en bestaat tot 70 jaar na je overlijden.

Opstellen van je voorwaarden

Het waarborgen van de vergoeding bij ander of verder gebruik benoem je in jouw voorwaarden die je vooraf overlegt aan je klant. Ben duidelijk over het auteursrecht zodat er geen misverstanden ontstaan en je de relatie met je klant goed kunt houden. Op de website van Creative Commons (<https://creativecommons.nl/>) kun je licenties vinden. Kies de gewenste licentie en benoem deze in je voorwaarden die je meestuurt met je offerte. Wanneer de klant akkoord gaat met de offerte gaat deze ook akkoord met je voorwaarden.

Exploitatierecht

Exploitatie van het auteursrecht kan op vele manieren gebeuren, bijvoorbeeld in de vorm van een fotoalbum, een diashow (op USB-stick), een serie foto's in een app, foto's op print voor aan de muur of een fototentoonstelling. Dit is voor de fotograaf een manier om te kunnen blijven verdienen lang na de opdracht zelf.

Portretrecht

Als een fotograaf iemand op de foto zet, komt het portretrecht toe aan de afgebeelde persoon en het auteursrecht aan de fotograaf. Het portretrecht beschermt de beeltenis van de geportretteerde. Wanneer iemand op een foto duidelijk herkenbaar wordt afgebeeld heeft deze het recht om zich tegen openbaarmaking ervan te verzetten. Foto's van mensen van de Koninklijke familie en andere bekende persoonlijkheden mag je niet zonder toestemming vertonen. Van iedere andere geportretteerde dien je toestemming te vragen voordat deze gepubliceerd wordt.

Wanneer mag je foto's wel en niet delen?

Je deelt foto's die je voor je opdrachtgever hebt gemaakt niet offline of online zonder enige toestemming. Wanneer je toestemming krijgt, bevestig je dit schriftelijk, per e-mail. Dit geldt ook voor foto's waarop mensen niet herkenbaar in beeld zijn. Ook al heb je juridisch gezien wel het recht om dit te doen, bij afscheidsfotografie ligt dit te gevoelig.

Persoonlijkheidsrecht

Het auteursrecht verschaft de maker ook een zogeheten persoonlijkheidsrecht. Het persoonlijkheidsrecht geeft je de mogelijkheid om bezwaar te maken als anderen je werk aantasten, geweld aandoen of het onder een andere naam of eigen naam op de markt brengen. Met het persoonlijkheidsrecht kun je je ook makkelijker verzetten wanneer een derde wijzigingen aanbrengt in jouw werk.

Hoe bouw je met respect voor nabestaanden je portfolio op?

Je hebt toestemming nodig van de opdrachtgever voor gebruik van de foto's. Je kunt deze krijgen door:

- Vooraf met de familie af te spreken dat je tegen een gereduceerd tarief fotografeert met de voorwaarde dat je een aantal (samen overeen te komen) foto's later mag gebruiken voor je portfolio. (Leg deze afspraak schriftelijk vast.);
- Een uitvaart in scène te zetten;
- Door nabestaanden waarvoor je een rapportage hebt gemaakt nog eens te benaderen.

Houd je doelgroep voor ogen. Laat niet teveel zien zodat je mensen nieuwsgierig maakt. Neem sprekende foto's op waar mensen op staan, of in elk geval situaties zoals je gaat fotograferen en leveren. Wanneer je een fotoalbum laat printen kies dan voor kwaliteit.

Een enkele keer gebeurt het dat er een kring mensen zo staat dat je haast geen foto's kunt nemen van losse portretten. De kunst is dan om je rust te bewaren om ieder toch in beeld te brengen door de doorkijkjes die je kunt vinden. Brutaal wezen terwijl je niet stoort is een kunst die je moet oefenen.

ISO 2500 50 mm f/2,8 1/100 sec.

Een moment van herkenning bij het ophalen van herinneringen geven emoties tussen een lach en een traan in. Wees gebrand om deze foto's te maken terwijl een spreker spreekt. Een kleine scherptediepte versterkt de emotie van een persoon in een rijtje van mensen.

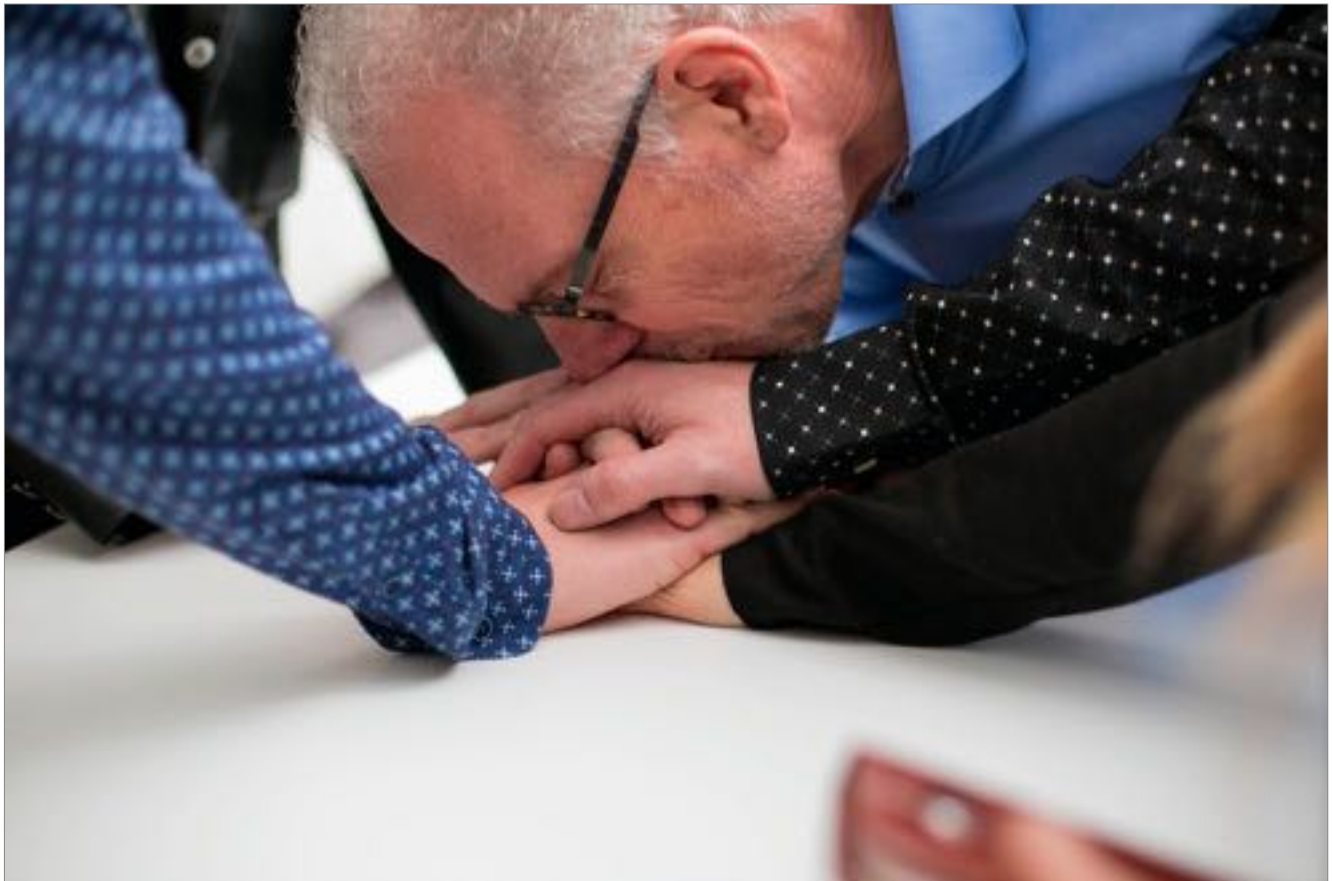
ISO 1600 50 mm f/2,2 1/100 sec.

Handen van de overledene worden vaak nog aangeraakt voordat de kist gaat sluiten. Deze overleden dame was gebalsemd en daardoor prettig om aan te raken. De weduwnaar heeft een poos zo gezeten en vertelt anderen hoe warm haar hand is geworden door die van hem, wanneer deze foto langs komt in het album.

ISO 2000 50 mm f/1,6 1/400 sec.

Dit had zomaar fout kunnen gaan met de bewegingsscherpte: 1/60 van een seconde is traag, want deze zoen gebeurde spontaan, en hier moest ik snel op reageren. Doordat ik de back focus button inzet om scherp te stellen kon ik op tijd de scherpte redelijk pakken.

ISO 3200 50 mm f/2 1/60 sec.